

Erasmus School of Economics

Masterscriptie Fiscale Economie

**Een individuele en buitensporige last:
Alternatieven voor de vermogensrendementsheffing**

**Let op
Geld sparen
kost geld**

Naam student: Muhammet Tok

Studentnummer: 316775

Scriptiebegeleider: Prof. Dr. P. Kavelaars

Rotterdam, 3 juli 2018

Voorwoord

Met het schrijven van dit voorwoord is een einde gekomen aan het schrijven van mijn masterscriptie. De afronding van mijn masterscriptie betekent de afronding van mijn universitaire opleiding. Na de nodige obstakels te hebben overwonnen is het moment dan eindelijk aangebroken dat ik met een voldaan gevoel mijn universitaire opleiding met succes kan afronden.

Mijn dank gaat uit naar een aantal mensen die mij hebben bijgestaan gedurende mijn universitaire carrière en bij mijn masterscriptie. Allereerst wil ik Prof. Dr. P. Kavelaars bedanken voor zijn begeleiding en inhoudelijke steun bij het schrijven van mijn masterscriptie. Ik heb erg veel gehad aan zijn opmerkingen en inzichten bij het schrijven van mijn masterscriptie. Tevens wil ik Schipper Accountants B.V. bedanken voor de mogelijkheden die zij mij aanboden om mijn scriptie met succes af te ronden. Daarnaast wil ik mijn zussen Rabia en Emine en mijn broer Recep bedanken voor het meelesen in mijn scriptie en hun altijd nuttige feedback. Ook wil ik mijn vrouw Trijnie bedanken voor het vele geduld dat zij heeft moeten opbrengen tijdens het langdurige schrijfproces. Hopelijk hoeft ze dit niet nog eens mee te maken. Tot slot wil ik mijn moeder bedanken want zonder haar bijdrage had ik mijn studie niet kunnen afronden.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	7
1.1	Aanleiding tot het onderzoek.....	7
1.2	Onderzoeksvragen en probleemstelling	13
1.3	Toetsingscriteria, opzet en afbakening	13
Hoofdstuk 2	De vermogensrendementsheffing in de Wet IB 2001	15
2.1	Inleiding	15
2.2	De totstandkoming van de vermogensrendementsheffing in de Wet IB 2001	15
2.3	Het SHS-inkomensbegrip.....	17
2.4	De systematiek van de vermogensrendementsheffing.....	19
2.4.1	Algemeen.....	19
2.4.2	De vermogensrendementsheffing vanaf 1 januari 2017.....	20
2.4.3	Een inkomstenbelasting of een vermogensbelasting?.....	21
2.4.4	Het tarief	21
2.4.5	De peildatum, de gevolgen van immigratie, emigratie en overlijden en antimisbruikregelingen.....	22
2.4.6	De rendementsgrondslag en de waardering van vermogensbestanddelen	23
2.5	Punten van kritiek op de vermogensrendementsheffing	23
2.5.1	Algemene kritiekpunten op de vermogensrendementsheffing.....	23
2.5.2	Strijdigheid met art. 1 EP EVRM	27
2.6	Toetsingscriteria	32
2.6.1	Efficiëntie en effectiviteit	32
2.6.2	Rechtvaardigheid.....	33
2.6.3	Internationale en Europeesrechtelijke aspecten	34
2.7	Tussenconclusie.....	34
Hoofdstuk 3	De vermogenswinstbelasting.....	35
3.1	Inleiding	36
3.2	De vermogenswinstbelasting	36
3.2.1	Wat is een vermogenswinstbelasting?.....	36
3.2.2	De voor- en nadelen van een vermogenswinstbelasting	37
3.2.3	De behandeling van een vermogenswinstbelasting in de parlementaire geschiedenis	40
3.3	Mogelijke knelpunten bij het invoeren van een vermogenswinstbelasting	42
3.3.1	Aftrekbaarheid van kosten	42
3.3.2	Mogelijkheid tot verliesverrekening	42
3.3.3	Vrijstellingen of heffingvrije voet	44

3.3.4 Doorschuifregelingen	45
3.3.5 De invloed van inflatie	46
3.3.6 Tarief.....	47
3.3.7. Samenhang met de erf- en schenkbelasting	48
3.3.8 Gevolgen voor toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen	50
3.3.9 Overige aspecten	50
3.4 Internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogenswinstbelasting	52
3.4.1 Internationale aspecten van emigratie en immigratie.....	52
3.4.2 Europeesrechtelijke aspecten van emigratie en immigratie.....	54
3.5 Toetsingscriteria	56
3.5.1 Efficiëntie en effectiviteit	56
3.5.2 Rechtvaardigheid.....	57
3.5.3 Internationale en Europeesrechtelijke aspecten	57
3.6 Tussenconclusie.....	57
Hoofdstuk 4 De vermogensaanwasbelasting	58
4.1 Inleiding	59
4.2 De vermogensaanwasbelasting.....	59
4.2.1 Wat is een vermogensaanwasbelasting?	59
4.2.2 De voor- en nadelen van een vermogensaanwasbelasting.....	60
4.2.3 De behandeling van een vermogensaanwasbelasting in de parlementaire geschiedenis... 63	
4.3 Mogelijke knelpunten bij het invoeren van een vermogensaanwasbelasting.....	64
4.3.1 Mogelijkheid tot verliesverrekening	64
4.3.2 Samenhang met de schenk- en erfbelasting	65
4.3.3 Overige aspecten.....	66
4.4 Internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogensaanwasbelasting.....	66
4.4.1 Valt een vermogensaanwasbelasting onder art. 13 OESO-MV?	66
4.4.2 Voorkoming van dubbele belasting.....	67
4.5 Toetsingscriteria	69
4.5.1 Efficiëntie en effectiviteit	69
4.5.2 Rechtvaardigheid.....	70
4.5.3 Internationale en Europeesrechtelijke aspecten	71
4.6 Tussenconclusie.....	71
Hoofdstuk 5 Overige alternatieven voor box 3	71
5.1 Inleiding	71

5.2 Aanpassingen voorgesteld door Heithuis.....	72
5.3 Aanpassingen voorgesteld door Rijkers	75
5.4 De vermogensaanwasbelasting als voorbelasting op de vermogenswinstbelasting	77
5.5 Diverse vermogensbestanddelen bezien in het licht van een vermogensmutatiebelasting	78
5.5.1 Inleiding	78
5.5.2 Bank- en spaartegoeden.....	78
5.5.3 Aandelen, obligaties en derivaten.....	79
5.5.4 Onroerende zaken.....	81
5.5.5 Overige vermogenstitels	83
5.6 Hoe worden vermogensinkomsten in het buitenland belast?.....	84
5.6.1 De behandeling van vermogensinkomsten in Duitsland.....	84
5.6.2 De behandeling van vermogensinkomsten in Noorwegen	86
5.6.3 De behandeling van vermogensinkomsten in het Verenigd Koninkrijk	88
5.6.4 De behandeling van vermogensinkomsten in Nieuw-Zeeland.....	89
5.7 Tussenconclusie.....	91
Hoofdstuk 6 Conclusie.....	92
Literatuurlijst	97

Lijst van afkortingen

Ab	Aanmerkelijk belang
AEX	Amsterdam Exchange Index
A-G	Advocaat-Generaal
BBP	Bruto binnenlands product
BNB	Beslissingen in belastingzaken, Nederlandse Belastingrechtspraak
BvdB 2001	Besluit ter voorkoming van dubbele Belasting 2001
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CGT	Capital Gains Tax
EP EVRM	Eerste Protocol Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
HvJ EU	Hof van Justitie Europese Unie
HR	Hoge Raad der Nederlanden
MSCI-index	Morgan Stanley Capital International index
Nni	Netto nationaal inkomen
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OESO-MV	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling Modelverdrag
SHS	Schanz-Haig-Simons
UBIB 2001	Uitvoeringsbesluit Wet Inkomstenbelasting 2001
Vbi	Vrijgestelde beleggingsinstelling
VIA	Vooringevulde aangifte
V-N	Vakstudie Nieuws
VVE	Vereniging van eigenaren
Wet BB 1893	Wet op de Bedrijfsbelasting 1893
Wet IB 1914	Wet op de Inkomstenbelasting 1914
Wet IB 1964	Wet op de Inkomstenbelasting 1964
Wet IB 2001	Wet Inkomstenbelasting 2001
Wet SW 1956	Successiewet 1956
Wet VB 1892	Wet op de Vermogensbelasting 1892
Wet VB 1964	Wet op de Vermogensbelasting 1964
Wet VPB 1969	Wet op de Vennootschapsbelasting 1969
WEV	Waarde in het economische verkeer
WFR	Weekblad Fiscaal Recht
WOZ	Wet Waardering Onroerende Zaken

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In het leven zijn twee zaken zeker: de dood en belastingen.¹ Bij het heffen van belastingen wordt meestal aangesloten bij de reële inkomsten die worden genoten. Bij een enkele belastingsoort wordt er gebruikgemaakt van ficties en/of forfaits. Een van de meest spraakmakende stelsels gebaseerd op ficties en forfaits is die van box 3 uit de Wet IB 2001. Het huidige box 3-stelsel tracht inkomsten uit vermogen te belasten maar in werkelijkheid is het min of meer een vermogensbelasting. Voor ik een korte introductie geef op het huidige stelsel van belastingen op vermogensinkomsten besteed ik eerst kort aandacht aan de geschiedenis van een belasting op vermogensinkomsten.

De heffing ter zake van vermogensinkomsten komt in de Nederlandse fiscale historie een aantal malen aan de orde.² De eerste vorm van een belasting op inkomsten uit vermogen stamt uit 1892 en werd ingevoerd door minister Pierson.³ In deze tijd bestond een duaal stelsel waarbij passieve inkomsten, inkomsten uit vermogen, werden belast onder de Wet VB 1892 en actieve inkomsten, inkomsten uit arbeid en bedrijfswinsten, werden belast onder het BB 1893 voor zover deze niet reeds waren belast op grond van de Wet VB 1892 die de vermogensinkomsten moest treffen.⁴ Feitelijk gezien was onder de Wet VB 1892 sprake van een vermogensbelasting en niet van een belasting op inkomsten uit vermogen.⁵

In 1914 werd door Minister Treub de Wet IB 1914 ingevoerd.⁶ Hierbij werd de Wet VB 1892 en het BB 1893 samengevoegd in één wet. De Wet IB 1914 was gebaseerd op een synthetisch stelsel waarbij alle inkomsten uit diverse inkomstenbronnen bij elkaar werden geteld en belast naar één tarief. Overigens werd niet het reële inkomen belast maar de inkomsten werden belast op basis van het bronnenfictiestelsel.⁷ Het grootste nadeel van dit stelsel was dat er geen belasting werd geheven indien er geen sprake was van een bron bij aanvang van het fiscale jaar.⁸ Belastingplichtigen met een

¹ Benjamin Franklin in een brief aan Jean-Baptiste Leroy in 1789.

² Tijdens de Republiek der Zeven Provinciën en de Bataafse Republiek namen dergelijke heffingen ook een belangrijke plaats in.

³ Wet Vermogensbelasting 1892.

⁴ S.M.H. Dusarduijn, 'De vermogensrendementsheffing', FED Fiscale Brochure, Kluwer: Deventer, 2010, p. 4.

⁵ Artikel 2 van Piersons Wet Vermogensbelasting 1892 luidde als volgt: 'eenieder is belastingplichtig naar de waarde van zijn vermogen, opgevat en berekend naar de bepalingen dezer wet'. Het tarief bedroeg 1,5 promille over een verondersteld rendement van 4% wat neer kwam op een vermogensbelasting van 0,006%. Deze wijze van heffing op basis van een verondersteld rendement is hetzelfde als onder de huidige vermogensrendementsheffing.

⁶ Wet Inkomstenbelasting 1914, Wet van 19 december 1914, Stbl. 563.

⁷ S.M.H. Dusarduijn, 'De vermogensrendementsheffing', FED Fiscale Brochure, Kluwer: Deventer, 2010, p. 5.

⁸ De aanvang van het fiscale jaar was 1 mei.

bron van inkomsten konden de bron bij aanvang van het fiscale jaar tijdelijk van de hand doen om geen belasting te betalen. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werd ook de Oorlogswinstbelasting geheven.

Na de afschaffing van de Oorlogswinstbelasting in 1930 was er lange tijd geen sprake van een belasting op inkomsten uit vermogen tot de Vermogensaanwasbelasting⁹ en het Besluit op de Waardevermeerderingsbelasting¹⁰ dat tijdens de Tweede Wereldoorlog werd ingevoerd.¹¹ De Duitse overheersing tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft Nederland het reële stelsel gebracht waarbij alleen het reële inkomen werd belast als vervanging van het bronnenfictiestelsel.¹² Tevens heeft de Duitse overheersing de aanmerkelijkbelang-regeling (hierna ab-regeling) gebracht. Daarnaast heeft gedurende de periode 1941-1952 nog een speculatiewinstheffing bestaan.¹³ Overigens bleef, net als eerder bij de invoering van de Wet IB 1914, de Wet VB 1892 gehandhaafd. Na de Tweede Wereldoorlog is gedurende een betrekkelijk korte periode zelfs sprake geweest van een aanvullende vermogensaanwasbelasting¹⁴ en een vermogensheffing ineens.¹⁵ Deze twee buitengewone heffingen hadden ten doel het geld- en schuldsurplus te belasten dat was ontstaan tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹⁶

Vervolgens werd de Wet IB 1964 ingevoerd. Bij de invoering hiervan kwam het invoeren van een vermogenswinstbelasting ter sprake.¹⁷ Deze afzonderlijke vermogenswinstbelasting is vervolgens afgewezen. In plaats hiervan koos men voor een vermogensbelasting, de Wet VB 1964 die de oude Wet VB 1892 moest vervangen. De belasting werd berekend over het vermogen op 1 januari van het kalenderjaar en het tarief varieerde van 0,5% in 1965 tot 0,7% in 1998.¹⁸ Tegelijkertijd werden vermogensinkomsten belast onder de Wet IB 1964. Bij de aanpassing van de Wet VB 1964 werd

⁹ Wet van 19 september 1946. Deze belasting beoogde – tezamen met de in die tijd tot stand gekomen heffing ineens – overtollige koopkracht te vernietigen en de vlottende staatsschuld af te kunnen lossen.

¹⁰ Besluit op de Waardevermeerderingsbelasting van 27 november 1940.

¹¹ De Waardevermeerderingsbelasting werd echter amper 2 jaar na de invoering ervan weer afgeschaft.

¹² Zie art. 4 Besluit 1941: “Het voorwerp van de belasting is (...) het zuiver inkomen, dat zij in een kalenderjaar hebben genoten.”

¹³ Art. 35 Besluit IB 1941. Deze heffing had betrekking op voordelen behaald bij de vervreemding van effecten, koopwaren en vreemd geld, behaald binnen één jaar na aankoop, alsmede bij vervreemding van onroerende zaken binnen twee jaren na verwerving. De speculatiewinst was belast naar het reguliere tarief en tegenbewijs was niet mogelijk. Speculatieverliezen konden alleen in aanmerking worden genomen indien en voor zover daar speculatiewinsten in hetzelfde jaar tegenover stonden.

¹⁴ Wet van 19 september 1946.

¹⁵ Wet van 11 juli 1947.

¹⁶ Beide heffingen maken onderdeel uit van de door het kabinet-Schermerhorn-Drees doorgevoerde sanering van het Nederlands geldwezen na de Tweede Wereldoorlog.

¹⁷ Kamerstuk 5380, 1962-1963, nr. 19, MvA, blz. 7-12.

¹⁸ S.M.H. Dusarduijn, ‘De vermogensrendementsheffing’, FED Fiscale Brochure, Kluwer: Deventer, 2010, p. 7.

nogmaals gediscussieerd over de invoering van een vermogenswinstbelasting.¹⁹ Een vermogensaanwasbelasting werd zonder meer verworpen om de volgende redenen: een dergelijke belasting belast de ongerealiseerde vermogenstoename, er zijn niet altijd liquide middelen aanwezig om de belasting te voldoen en een vermogensaanwasbelasting noodzaakt tot een nauwkeurige vermogensadministratie, hetgeen deze belasting voor de belastingplichtige en, uit oogpunt van controle voor de Belastingdienst nagenoeg onuitvoerbaar zouden maken. Een vermogenswinstbelasting werd onwenselijk geacht door de regering vanwege de vermoedelijk geringe opbrengst, de uitvoeringsmoeilijkheden, de beperkte reikwijdte van een enigszins effectieve vermogenswinstbelasting en de problematiek van de verliescompensatie.²⁰ En als er al een dergelijke heffing diende te worden ingevoerd, dan zou deze beperkt moeten blijven tot onroerende zaken, eventueel aangevuld met een heffing ter zake van effecten.²¹

De Wet IB 1964 was gebaseerd op de bronnenleer waarbij er alleen sprake kan zijn van fiscaal inkomen indien dat inkomen voortvloeit uit een als zodanig aangemerkte bron. De Wet IB 1964 maakte onderscheid tussen subjectieve en objectieve bronnen. Het verschil tussen beide is dat bij een subjectieve bron vanuit de belastingplichtige bezien wordt of er sprake is van een voordeel, terwijl dat bij een objectieve bron geschiedt vanuit de bron.²² Bij een subjectieve bron worden zowel de inkomsten als de vermogenswinsten in de heffing betrokken terwijl bij een objectieve bron de vermogenswinsten niet in de heffing worden betrokken.²³ Onder de invoering van de Wet IB 1964 was de categorie inkomsten uit vermogen een objectieve bron. Dit om de volgende reden: in de toelichting bij art. 4 (toen nog art. 3) Wet IB 1964²⁴ – welk artikel voor alle bronnen geldt – is opgemerkt dat het in dat artikel opgenomen woord ‘genieten’ geen andere betekenis heeft dan dat het inkomen moet zijn toegevloed of geacht te zijn toegevloed. Ofwel, aan de heffing ligt het reële stelsel ten grondslag²⁵. In art. 24 (toendertijd art. 21) Wet IB 1964 wordt de werking van art. 3 Wet IB 1964 ingeperkt: met de aanduiding ‘alle voordelen die worden getrokken uit’ wordt bedoeld dat er gebruik wordt gemaakt van het begrip ‘getrokken’ in plaats van ‘genoten’ teneinde tot uitdrukking te brengen dat *‘waardevermeerderingen..., ook voor zover zij tot uitdrukking komen bij vervreemding daarvan ... buiten aanmerking behoren te blijven’*²⁶. De werking van art. 24 Wet IB 1964 is dusdanig ingeperkt door

¹⁹ Kamerstukken 15 905, 1979-1980, nr. 3, MvT, blz. 30-39, nr. 6 MvA, blz. 50-58 en nr. 9, Nota n.a.v. het eindverslag, blz. 27.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² P. Kavelaars, Vermogenswinstheffing: verlies of (aan)winst?, Kluwer, Deventer, 1997, p. 25.

²³ Ibidem.

²⁴ Kamerstukken 5380, 1958-1959, nr. 3, MvT, blz. 31-32.

²⁵ Het woord ‘genieten’ geeft niet aan op welke wijze het voordeel is te bepalen, maar alleen dat het bij realisatie belast kan worden.

²⁶ P. Kavelaars, Vermogenswinstheffing: verlies of (aan)winst?, Kluwer, Deventer, 1997, p. 26.

art. 4 Wet IB 1964 dat alleen de bron inkomsten uit vermogen niet de mogelijkheid bood waardemutaties te belasten – anders dan bij fictie of expliciete uitzondering – ten gevolge van het woord ‘getrokken’²⁷. Dit betekent dat er geen sprake was van een subjectieve bron maar van een objectieve bron. Onder de Wet IB 1964 werden dan ook alleen de inkomsten uit vermogen belast en vermogenswinsten werden buiten de heffing gelaten. De zogenaamde groeifondsen bijvoorbeeld speelden hier handig op in. Dit had in verregaande mate negatieve consequenties voor de hoogte van de belastinginkomsten. Die inkomsten halveerden bijna van 1%-BBP begin jaren ‘90 naar ruim 0,5% BBP rond de eeuwwisseling.²⁸ Er was door deze ontwijking duidelijk geen sprake (meer) van een solide belastinggrondslag en robuuste belastingopbrengsten. Deze regeling zou tot 2001 in stand blijven.

Onder de Wet IB 1964 werd er een anticumulatieregeling ingevoerd.²⁹ Deze regeling hield in dat een belastingplichtige nooit meer dan 80% (en vanaf 1994 zelfs 68%) van zijn fiscale inkomen hoefde te betalen aan inkomsten- en vermogensbelasting gezamenlijk. Verder bleef de door de Duitse overheersers ingevoerde ab-regeling in de Wet IB 1964 gehandhaafd.³⁰ Deze regeling vormde een uitzondering op de hoofdregel dat alleen de inkomsten uit vermogen werden belast en niet de vermogenswinsten. De ab-regeling is in principe een vermogenswinstbelasting. De ab-regeling werd herzien in 1997 en sindsdien kan men de ab-regeling beter kwalificeren als een pseudo-ondernemersregeling.^{31,32}

In 2001 is de Wet IB 2001 ingevoerd. Bij het invoeren van de Wet IB 2001 is de vormgeving van het belasten van inkomsten uit vermogen uitgebreid besproken.³³ Een vermogenswinstbelasting of een vermogensaanwasbelasting werd door de wetgever afgewezen om verschillende redenen.³⁴ Bij de invoering van het huidige box 3 stelsel ging het om een weloverwogen keuze tussen rechtvaardigheid, doelmatigheid en budgettaire doelen.³⁵ Bij een vermogensaanwas- en een vermogenswinstbelasting constateerde de regering enkele nadelen. Bij een pure vermogenswinstbelasting kan er

²⁷ P. Kavelaars, *Vermogenswintheffing: verlies of (aan)winst?*, Kluwer, Deventer, 1997, p. 26.

²⁸ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 293.

²⁹ Artikel 14, lid 5, Wet op de Vermogensbelasting 1964.

³⁰ Tot 1 januari 1997 had de bron winst uit aanmerkelijk belang een enigszins gemengd karakter, zij het dat de meeste kenmerken in de richting van het subjectieve bron waren. Ingaande 1997 is de bron geheel gesubjectiveerd.

³¹ De ab-houder is te vergelijken met de ondernemer die winst uit een onderneming geniet. Het maximale IB-tarief bedraagt, na toepassing van de mkb-winstvrijstelling, 44,72% en het gecombineerde vpb- en ab-tarief bedraagt 43,75%.

³² De ab-regeling wordt verder niet behandeld in dit onderzoek. Alleen de relevante punten die van belang kunnen zijn voor een belasting op vermogensinkomsten worden toegelicht.

³³ Kamerstukken II 1997/98, 25 810, nr. 1-2.

³⁴ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 292.

³⁵ Ibidem.

belastinguitstel plaatsvinden en hierbij kunnen bepaalde inkomsten worden omgezet in vervreemdingswinsten waarmee hetzelfde effect zou optreden als met de Wet IB 1964.³⁶ Hierbij speelt ook het lock-in-effect een rol waarbij verliezen direct tot uiting worden gebracht en winsten worden uitgesteld; een dergelijke belasting kan er toe leiden dat vermogensbestanddelen zo lang mogelijk worden aangehouden. Hierdoor voldoet een vermogenswinstbelasting niet aan het gestelde criterium van economische neutraliteit.³⁷ Een vermogensaanwasbelasting heeft als nadeel dat niet gerealiseerde winsten in de heffing worden betrokken.³⁸

Bij de vermogensrendementsheffing zoals die uiteindelijk is ingevoerd in box 3 is geen sprake meer van een reële heffing. De vermogensrendementsheffing die gold tot 1 januari 2017 ging uit van een fictief rendement op al het vermogen van 4% en over dit rendement werd een belasting geheven van 30%. Het kwam neer op een belasting van 1,2% over het vermogen. Reële inkomsten blijven daarbij geheel onbelast. Er kwam steeds meer druk te staan op de vermogensrendementsheffing vanwege het uiteenlopen van het reële en het forfaitaire rendement en kwam zelfs de vraag op of de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM.³⁹ Uiteindelijk is beslist dat de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM. Het forfaitaire rendement is met ingang van 1 januari 2017 aangepast. Bij de invoering van de vermogensrendementsheffing lagen de spaarrentes hoger dan nu het geval is en de aandelenmarkt steeg in de jaren '90 in een ongekend tempo.⁴⁰ Echter zijn de spaarrentes nu gedaald tot onder 1% en de verwachting is dat de spaarrente zal dalen tot 0%⁴¹ en heeft de aandelenmarkt de hoogste stand ooit bij lange na niet bereikt.

Een ander zeer belangrijk punt, onderzocht door de Franse econoom Thomas Piketty, dat aan de orde komt bij het belasten van vermogen is de toenemende ongelijkheid in vermogen.⁴² Er zijn volgens Piketty twee belangrijke ontwikkelingen waardoor het verschil tussen de rijken en de armen groter wordt: De eerste grote historische ontwikkeling is dat de verhouding tussen kapitaal en nationaal

³⁶ R. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, p. 9.

³⁷ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 294.

³⁸ R. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, p. 10.

³⁹ HR 28 oktober 2011, nr. 10/03727, BNB 2011/297 en HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, BNB 2016/177.

Overigens zijn er nog enkele lopende zaken waarbij (weer) wordt gesteld dat er weldegelijk sprake is van strijd met art. 1 EP EVRM.

⁴⁰ De AEX-index noteerde een koers van net boven de 100 in 1990 en in het jaar 2000 werd de hoogste koers tot nog toe behaald van net over de 700. Eventuele herinvestering van dividenden daargelaten komt dit neer op een koersresultaat van gemiddeld 21,5% van 1990 tot 2000.

⁴¹ De bank Triodos heeft in maart 2017 als eerste bank de spaarrentes verlaagd naar 0%.

⁴² T. Piketty, "Capital in the Twenty-First Century", Harvard University Press, 2014.

inkomen volgens Piketty weer belangrijk wordt.⁴³ Die verhouding geeft aan hoeveel het kapitaal waard is gemeten in het aantal jaren netto nationaal inkomen (nni). Gedurende de 18^e en de 19^e eeuw lag de kapitaal-nni-verhouding typisch rond de zeven. Deze viel echter terug tot drie door de Eerste Wereldoorlog, de Grote Depressie en de Tweede Wereldoorlog. De naoorlogse jaren laten echter een gestage stijging zien en de kapitaal-nni-ratio staat inmiddels weer op ongeveer vijf. De tweede grote historische ontwikkeling is dat de inkomens- en vermogensongelijkheid wereldwijd synchroon lopen met de ontwikkeling van de kapitaal-nni-ratio. De inkomens- en vermogensongelijkheid zijn continu afgenomen gedurende de twintigste eeuw, maar stijgen sinds de jaren tachtig in de meeste westerse landen en explosief in de Angelsaksische wereld. Vermogen is veel schever verdeeld dan inkomen en de vermogensongelijkheid stijgt ook. Op basis van deze twee cruciale historische ontwikkelingen meent Piketty dat de klassenmaatschappij terugkeert.⁴⁴ Renteniërs zullen een historisch gemiddeld rendement op hun vermogen boeken van zo'n 4 tot 5 procent per jaar. Mensen die hun geld verdienen met werk zien hun inkomen maar met 1,5 procent per jaar groeien. Het inkomensverschil tussen vermogenden en werkenden zal volgens Piketty exponentieel gaan toenemen. Piketty pleit daarom bijvoorbeeld voor progressieve belastingen op inkomsten uit vermogen.

Ondanks dat de vermogensrendementsheffing erg robuust en gemakkelijk uitvoerbaar is, komt er steeds meer verzet om kapitaalinkomsten op een andere manier te belasten. De wetgever en de wetsuitvoerder zijn met name de grootste opposanten voor de invoering van een ander systeem voor de vermogensbelasting daar elk ander systeem voor een belasting op inkomsten uit vermogen leidt tot een complexer systeem van belastingheffing.⁴⁵ De huidige vermogensinkomstenbelasting wordt als onrechtvaardig gezien omdat niet de werkelijke inkomsten uit vermogen worden belast maar een forfaitair vastgesteld inkomen. Dit gevoel van onrechtvaardigheid wordt des te groter gezien het verschil tussen het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement. De politiek heeft inmiddels ingegrepen door te eisen dat de forfaitaire heffing wordt vervangen door een heffing over reële vermogensinkomsten.⁴⁶ De staatssecretaris heeft uitvoering gegeven aan deze motie met een voortgangsrapportage die bij het Belastingplan 2017 is verschenen waarin de mogelijkheid wordt besproken om heffing over vermogensinkomsten beter te laten aansluiten bij het werkelijke rendement.⁴⁷ Tegelijkertijd met deze voortgangsrapportage is ook een rapport gepubliceerd waarin de fiscale behandeling van vermogensinkomsten in andere landen wordt behandeld.⁴⁸ Als vervolg op het

⁴³ T. Piketty, "Capital in the Twenty-First Century", Harvard University Press, 2014.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ P. Kavelaars, "Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing", WFR 7150/858.

⁴⁶ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 97 (motie-Bashir c.s.).

⁴⁷ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

⁴⁸ Staatssecretaris van Financiën, internationaal onderzoek box 3, Kamerstuk 20-09-2016.

voortgangsrapportage is er in juni 2017 een keuzedocument gepubliceerd.⁴⁹ In dit keuzedocument zijn de alternatieven voor het huidige box 3-stelsel nader uitgewerkt. Uit laatstgenoemde document blijkt dat de invoering van een heffing naar het werkelijke rendement complex is en veel problemen met zich brengt in de uitvoeringssfeer.

1.2 Onderzoeksvragen en probleemstelling

Het is mijns inziens rechtvaardiger indien de reële vermogensinkomsten worden belast. Verder is het met de technologie van tegenwoordig mogelijk om de reële vermogenswinst en -aanwas voor tal van vermogensbestanddelen bij te houden. Uit het keuzedocument blijkt dat het heffen van een vermogensinkomstenbelasting over de reële inkomsten uit vermogen een uitdaging vormt, voor de Belastingdienst zelf maar ook voor de ketenpartners zoals financiële instellingen, maar zeker niet onmogelijk is.⁵⁰

Dit heeft mij gebracht tot de volgende probleemstelling:

“In hoeverre is een vermogenswinst- en/of een vermogensaanwasbelasting een geschikt alternatief voor de vermogensrendementsheffing om inkomsten uit vermogen te belasten en zijn er nog alternatieven?”

De subvragen die ik zal beantwoorden om de probleemstelling te onderzoeken luiden als volgt:

- Hoe worden inkomsten uit vermogen belast onder het huidige stelsel van box 3 en wat zijn de voor- en nadelen hiervan?
- Wat zijn de voor- en nadelen van een vermogenswinstbelasting?
- Wat zijn de voor- en nadelen van een vermogensaanwasbelasting?
- Welke andere alternatieven zijn er nog voor de vermogensrendementsheffing?
- Welk stelsel heeft de voorkeur rekening houdend met de toetsingscriteria?

1.3 Toetsingscriteria, opzet en afbakening

Bij het beoordelen van het huidige box 3-stelsel en de alternatieve stelsels, vermogensaanwas- en vermogenswinstbelasting, zal ik kijken naar de efficiëntie en de effectiviteit van de stelsels. Efficiëntie, of doelmatigheid, is de mate van gebruik van middelen om een bepaald doel te bereiken. Deze middelen kunnen betrekking hebben op tijd, inspanning of geld. Dus hoe minder mensen zich bezig

⁴⁹ Staatssecretaris van Financiën, Bijlage Keuzedocument box 3, Kamerstuk 09-06-2017.

⁵⁰ Staatssecretaris van Financiën, Bijlage Keuzedocument box 3, Kamerstuk 09-06-2017.

houden met de uitvoering van een belasting op vermogensinkomsten, des te efficiënter die belasting is. Effectiviteit daarentegen geeft aan dat de uitkomst van een bepaalde doelstelling gerealiseerd wordt. Een belasting op vermogensinkomsten kan als effectief worden bestempeld als het de werkelijke rendementen belast. Bij het belasten van vermogensinkomsten speelt ook rechtvaardigheid een belangrijke rol. Het huidige box 3-systeem kreeg met name kritiek en werd ervaren als onrechtvaardig omdat niet de werkelijke rendementen worden belast maar de forfaitaire rendementen en omdat het verschil tussen de werkelijke rendementen en de forfaitaire rendementen steeds groter wordt vanwege dalende spaarrentes. De rechtvaardigheid van een belasting op vermogensinkomsten is daarom het derde toetsingscriterium. Bij het belasten van vermogensinkomsten is een ander aspect wat van belang, te weten de internationaal- en Europeesrechtelijke houdbaarheid van die heffing. Indien er sprake is van strijd met internationaal- en Europeesrechtelijke regels is de belasting niet houdbaar en zou het moeten worden aangepast. Het laatste toetsingscriterium is de samenhang van het gekozen systeem voor het belasten van vermogensinkomsten met internationaal- en Europeesrechtelijke regels.

In hoofdstuk 2 zal ik aandacht besteden aan het huidige stelsel waarmee inkomsten uit vermogen worden belast. In hoofdstuk 3 zal ik de voor- en nadelen van een vermogenswinstbelasting behandelen waarna ik in hoofdstuk 4 de voor- en nadelen van een vermogensaanwasbelasting behandel. Vervolgens zal ik in hoofdstuk enkele andere alternatieven behandelen en evalueren tot slot eindig ik met de conclusie in hoofdstuk 6. In dit onderzoek zal ik me beperken tot het bespreken van een belasting op inkomsten uit vermogen. Het belasten van (vermogens)inkomsten uit aanmerkelijk belang of uit onderneming maakt geen onderdeel uit van dit onderzoek. Enkel de relevante punten van (vermogens)inkomsten uit aanmerkelijk belang en uit onderneming die van belang kunnen zijn voor het belasten van vermogensinkomsten worden behandeld.

Hoofdstuk 2 De vermogensrendementsheffing in de Wet IB 2001

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de huidige vermogensrendementsheffing in box 3. De vraag hierbij is of de vermogensrendementsheffing in strijd is met art. 1 EP EVRM vanwege het uiteenlopen van het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement. Voor ik deze vraag behandel zal ik beginnen met een analyse van de huidige vermogensrendementsheffing waarbij ik eerst aandacht besteed aan de totstandkoming en systematiek van de huidige vermogensrendementsheffing en wat de argumenten waren om destijds te kiezen voor een forfaitaire heffing. Vervolgens zal ik aandacht besteden aan het SHS-inkomensbegrip waar wordt ingegaan op de vraag hoe men draagkracht kan definiëren. Na de behandeling van de achtergrond en de systematiek zal ik nader in gaan op de wijziging per 1 januari 2017 die tot doel had om een eventuele strijdigheid met art. 1 EP EVRM te voorkomen door het forfaitair rendement beter aan te laten sluiten bij werkelijke rendementen. Vervolgens zal ik de kritiekpunten op de vermogensrendementsheffing behandelen. Hierbij komen de belangrijkste kritiekpunten aan bod die met name te maken hebben met de manier waarop het rendement wordt vastgesteld door uit te gaan van verscheidene ficties en de zwakheden die inherent zijn aan een forfaitair systeem waarbij de eenvoud voor de Belastingdienst een belangrijke rol speelt. Uiteraard zal ik ook nadere aandacht schenken aan de doelstelling om beter aan te sluiten bij het werkelijke rendement. Na deze kritiekpunten passeert de vraag of er strijd is met art. 1 EP EVRM de revue die aanvangt middels een korte uitleg van wat art. 1 EP EVRM inhoudt waarna enkele arresten betreffende de vraag of de vermogensrendementsheffing in strijd is met art. 1 EP EVRM ter sprake komen. Na het behandelen van deze arresten komen opvattingen uit de literatuur aan bod waarna wordt afgesloten met mijn mening over de vraag of er sprake is van strijdigheid met art. 1 EP EVRM. Daaropvolgend zal ik de toetsingscriteria behandelen waarbij wordt gekeken naar efficiëntie en effectiviteit, rechtvaardigheid en internationale en Europeesrechtelijke aspecten. Tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met een conclusie.

2.2 De totstandkoming van de vermogensrendementsheffing in de Wet IB 2001

De Wet IB 1964 was gebaseerd op de bronnenleer waarbij er alleen sprake kan zijn van fiscaal inkomen indien dat inkomen voortvloeit uit een als zodanig aangemerkte bron. De Wet IB 1964 maakte onderscheid tussen subjectieve en objectieve bronnen. Het verschil tussen beide is dat bij een subjectieve bron vanuit de belastingplichtige bezien wordt of er sprake is van een voordeel, terwijl dat bij een objectieve bron geschiedt vanuit de bron. Bij een subjectieve bron worden zowel de inkomsten als de vermogenswinsten in de heffing betrokken terwijl bij een objectieve bron de vermogenswinsten

niet in de heffing worden betrokken.⁵¹ Bij de invoering van de Wet IB 1964 was de categorie inkomsten uit vermogen een objectieve bron. De zogenaamde groeifondsen bijvoorbeeld speelden hier handig op in. Dit had in grote mate negatieve consequenties voor de hoogte van de belastinginkomsten.⁵² Er was door deze ontwijking duidelijk geen sprake (meer) van een solide belastinggrondslag en robuuste belastingopbrengsten.

In 2001 is de Wet IB 2001 ingevoerd. Hierbij is uitgebreid ingegaan op alternatieven voor een belasting op vermogensinkomsten waarbij werd ingegaan op verdergaande subjectivering van vermogensinkomsten, de introductie van een vermogenswinstbenadering en de invoering van een forfaitair rendement op smalle of brede grondslag.⁵³⁵⁴ Bij het invoeren van een belasting op vermogensinkomsten ging het voor de wetgever om een weloverwogen synthese van rechtvaardigheid, doelmatigheid en budgettaire doelen.⁵⁵ Bij verdergaande subjectivering zou het inkomensbegrip zodanig worden opgerekt dat alle voordelen in de heffing worden betrokken waarbij het te belasten voordeel wordt vastgesteld vanuit het subject (de belastingplichtige), wat als gevolg zou hebben dat ook waardemutaties in de heffing zouden worden betrokken. Verdergaande subjectivering van vermogensinkomsten werd afgewezen daar het zou leiden tot ingewikkelde en soms onredelijk ogende uitkomsten. Een vermogensmutatiebelasting werd eveneens afgewezen door het kabinet. Bij een pure vermogenswinstbelasting vindt heffing pas plaats bij de vervreemding van het vermogensbestanddeel. Hierdoor kan er gemakkelijk belastinguitstel gerealiseerd worden door een vermogensbestanddeel aan te houden en door het (dividend)rendement over het vermogensbestanddeel tot uitdrukking te laten komen als een waardestijging. Uit ervaringen in het buitenland bleek ook dat het belastinguitstel wordt versterkt door het zogenoemde lock-in-effect, waarbij belastingplichtigen winstnemingen zo lang mogelijk zouden uitstellen. Hierdoor wordt een efficiënte en dynamische werking van de kapitaalmarkt verhinderd en er wordt niet tegemoet gekomen aan het criterium van economische neutraliteit. Bij een vermogensaanwasbelasting is het grootste nadeel dat niet-gerealiseerde voordelen in de heffing worden betrokken.⁵⁶ Dit kan liquiditeitsproblemen veroorzaken. Een ander belangrijk nadeel is dat bij een vermogensaanwasbelasting rekening moet worden gehouden met stortingen en onttrekkingen die niet als een vermogensaanwas kunnen worden gezien.⁵⁷ Volgens het kabinet zou een

⁵¹ Kavelaars, P., *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan)winst?*, Kluwer, Deventer, 1997, p. 25.

⁵² Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 293.

⁵³ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 291.

⁵⁴ Kamerstukken II 1997/98, 25 810, nr. 1-2.

⁵⁵ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 291-294.

⁵⁶ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 293-296.

⁵⁷ Dit geldt uiteraard ook voor een vermogenswinstbelasting.

vermogensmutatiebelasting veel bezwaren opleveren op het vlak van invoering en uitvoering, een zwakke rechtsgrond hebben en een relatief geringe en instabiele opbrengst genereren voor de schatkist.

De belangrijkste doelstellingen van de vermogensrendementsheffing bij invoering was het bevorderen van een evenwichtige en rechtvaardige belastingdruk, verbreding en versterking van de belastinggrondslag, het bevorderen van de eenvoud en het bevorderen van de fiscale neutraliteit.⁵⁸ Het stelsel dat uiteindelijk is ingevoerd is de huidige vermogensrendementsheffing met een brede grondslag waarbij de te betalen belasting wordt berekend op forfaitaire wijze met één ongedifferentieerd tarief.⁵⁹ De hoogte van het forfaitaire rendement was in 2001 op een zodanig niveau vastgesteld van 4% dat *“daarmee op een globale maar aanvaardbare wijze zou kunnen worden aangesloten bij de rendementen die belastingplichtigen in de praktijk, indien dit over een langere periode wordt gezien, gemiddeld zouden moeten kunnen behalen zonder dat zij daar (veel) risico voor hoeven te nemen.”*⁶⁰ *In zoverre kan derhalve niet worden gesteld dat in het concept van de forfaitaire rendementsheffing geen rekening wordt gehouden met de omvang van de werkelijk genoten inkomsten uit vermogen.”*⁶¹

2.3 Het SHS-inkomensbegrip

Een inkomensbegrip dat aansluit bij het draagkrachtbeginsel geeft de financiële betaalcapaciteit van een belastingplichtige weer binnen een bepaalde periode.⁶² De OESO hanteert voor de grondslag van een allesomvattend inkomensbegrip de definitie van Schanz-Haig-Simons.⁶³ Deze definieert het inkomen als de marktwaarde van de consumptie vermeerderd met de toename van het nettovermogen op aanwasbasis. Het SHS-inkomensbegrip kan aansluiten bij de realisatie of bij de waardeestijging.⁶⁴ Schanz was de eerste die eind negentiende eeuw betoogde dat het inkomensbegrip dient aan te sluiten bij de economische betaalcapaciteit van een belastingplichtige in een bepaalde periode.⁶⁵ Hij definieerde inkomen als de zuivere vermogenstoename binnen een bepaalde

⁵⁸ Kamerstukken II, 1998/1999, 26 727, nr. 3, bijlage 1.

⁵⁹ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 297.

⁶⁰ Ibidem. Zie ook art. 3.29 Wet IB 2001 dat bepaalt dat de bij de waardering van pensioenverplichtingen te hanteren rekenrente tenminste 4% moet bedragen.

⁶¹ Kamerstukken II 1999/2000, 26 727, nr. 7, blz. 263.

⁶² A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, Opinie studiegcommissie belastingstelsel, 2010, p. 2.

⁶³ Zie bijvoorbeeld: OECD, Tax Policy Studies Fundamental Reform of Personal Income Tax. OECD Publishing 2006: Parijs. p.73.

⁶⁴ Indien wordt aangesloten bij de realisatie wordt de waardeestijging, die elk jaar de verkrijgingsprijs verhoogt, bij realisatie belast.

⁶⁵ G. Schanz, Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze, Finanzarchiv; 13 jaargang, 1896.

tijdperiode inclusief consumptie en financiële prestaties richting derden. Haig en Simons vulden het inkomensbegrip van Schanz verder aan. Haig definieerde inkomen als de financiële waarde van de netto aanwas tot het economisch vermogen van de belastingplichtige om binnen een bepaalde periode zijn behoefte te kunnen bevredigen, voor zover dit vermogen bestaat uit geldelijke middelen of middelen welke geldelijke waarde vertonen.⁶⁶ Simons definieerde inkomen later als de som van de marktwaarde van uitgeoefende consumptie en de mutatie van de waarde van het vermogen tussen het begin en het einde van de periode in kwestie.⁶⁷ Deze drie theorieën inzake het inkomensbegrip zijn samengevoegd onder het SHS-inkomensbegrip. Het is een subjectief inkomensbegrip, waarbij dus de netto vermogensaanwas van een belastingplichtige binnen een bepaalde periode als inkomen wordt aangemerkt, ongeacht de manier waarop het voordeel wordt verkregen en ongeacht de manier waarop dat voordeel wordt aangewend.⁶⁸ In feite zou een belasting gebaseerd op het SHS-inkomensbegrip een vermogensaanwasbelasting zijn. Het is irrelevant op welke manier een vermogensmutatie is ontstaan, of er de intentie bestaat om een voordeel te realiseren en in welke vorm het voordeel is behaald. Verder moet de grootte van het voordeel in geld zijn uit te drukken.

Volgens de Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties suggereert de vermogensvergelijkingstheorie ten onrechte dat alle vermogenswinsten, zodra ze meetbaar zijn, in gelijke mate aan de draagkracht bijdragen.⁶⁹ Zo zal volgens de Commissie een waardestijging van beursgenoteerde aandelen een groter effect hebben op de draagkracht van een belastingplichtige dan de waardestijging van een eigen woning. Deze laatste leidt immers slechts tot meer bestedingsvermogen indien deze wordt verkocht zonder de gelijktijdige koop van een vervangende gelijkwaardige woning. Bij vermogensbestanddelen met een meer liquide karakter zal een waardestijging een groter effect hebben op het bestedingsvermogen van een belastingplichtige. Voor deze vermogensbestanddelen zou beargumenteerd kunnen worden dat een vermogensaanwasbelasting meer in lijn is met het draagkrachtbeginsel.⁷⁰

Het SHS-inkomensbegrip kent zowel voor- als nadelen. De voordelen zijn dat het begrip objectief is en daardoor weinig aanknopingspunten biedt voor constructies om de te betalen belasting te

⁶⁶ R.M. Haig, *The Concept of Income – Economic and Legal Aspects*, in Robert Murray Haig (red), *The Federal Income Tax*, Columbia University Press, 1921.

⁶⁷ H.C. Simons, *Personal Income Taxation, the definition of income as a problem of fiscal policy*, vijfde druk, The University of Chicago Press, Chicago, 1938.

⁶⁸ In formulevorm kan de draagkracht als volgt worden afgeleid: $\text{Inkomen} = \text{Eindvermogen} - \text{Beginvermogen} + \text{Consumptie}$.

⁶⁹ Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties, 1998. *Inkomstenbelasting over vermogensmutaties*, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap no. 208. Deventer: Kluwer, blz. 43-44.

⁷⁰ Staatssecretaris van Financiën, Keuzedocument box 3, 09-06-2017.

verminderen of uit te stellen. Daarbij moet wel bij alle inkomensgenererende factoren⁷¹ het belastbare bedrag berekend worden door het verschil tussen alle opbrengsten en alle kosten.⁷² De vermogenstoename vormt onmiddellijk in het jaar waarin het opkomt inkomen voor de belastingplichtige. De nadelen zijn dat de vermogensbestanddelen elk jaar gewaardeerd moeten worden om de vermogenstoename te berekenen wat aanleiding kan geven tot een waarderingprobleem. Dit speelt uiteraard ook in de vermogensrendementsheffing. Ook kan het voorkomen dat de in aanmerking genomen vermogenstoename naderhand niet daadwerkelijk wordt gerealiseerd, ten gevolge van nadien opgetreden waardedalingen.⁷³

2.4 De systematiek van de vermogensrendementsheffing

2.4.1 Algemeen

Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen is het voordeel uit sparen en beleggen vermindert met de persoonsgebonden aftrek.⁷⁴ De grondslag sparen en beleggen is de rendementsgrondslag aan het begin van het kalenderjaar op 1 januari (peildatum) voor zover die rendementsgrondslag meer bedraagt dan het heffingvrije vermogen.⁷⁵ Bij de vermogensrendementsheffing is geen sprake van een reële heffing en is het daadwerkelijke rendement irrelevant.⁷⁶ Het inkomen uit sparen en beleggen kan niet negatief worden en er is dus ook geen mogelijkheid tot verliesverrekening in box 3. Situaties waarbij belastingplichtigen per saldo uitsluitend een positief rendement behalen vanwege de onevenwichtigheid die aanwezig was onder de Wet IB 1964, waarbij de betaalde rente vrijwel altijd aftrekbaar is en het rendement van het gefinancierde vermogensbestanddeel veelal slechts partieel kan worden belast, worden ontmoedigd.⁷⁷ Een tegenbewijsregeling is achterwege gelaten door te wijzen op de uitvoeringsproblemen van een dergelijke regeling en de omstandigheid dat de aantrekkelijkheid van het forfaitaire karakter – de eenvoud – daardoor verdwijnt.⁷⁸

⁷¹ Onderneming, arbeid, bepaalde vermogensbestanddelen etc.

⁷² A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, *Opinie studiecommissie belastingstelsel*, 2010, p. 2. Indien dit consequent wordt gedaan, zal het belastbare inkomen van een jaar de facto gelijk zijn aan het bedoelde verschil tussen begin- en eindvermogen en de consumptie in dat jaar

⁷³ Bij een obligatie die in waarde stijgt doordat de marktrente daalt wordt er een vermogenstoename in aanmerking genomen. Indien de obligatie niet wordt vervreemd zal de vermogenstoename ongedaan worden gemaakt. Zonder onbeperkte verliesverrekening is dit nadelig voor belastingplichtigen.

⁷⁴ Art. 5.1 Wet IB 2001. De persoonsgebonden aftrek komt eerst in aftrek in box I, daarna in box III en tot slot in box II. Indien er persoonsgebonden aftrek resteert in het belastingjaar wordt het restant naar volgende jaren doorgeschoven en in dezelfde volgorde in aftrek gebracht.

⁷⁵ Art. 5.2 lid 1 Wet IB 2001.

⁷⁶ Toch is het een misverstand te denken dat het daadwerkelijke rendement geen enkele invloed heeft. Niet- of laagrenderende beleggingen hebben immers een geringere waarde in het economische verkeer dan hoogrenderende beleggingen.

⁷⁷ Denk aan de vermogensgroefondsen. Zie ook Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3., p. 39.

⁷⁸ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, blz. 39-40, en Kamerstukken 1999/2000, 26 727, nr. 7, blz. 279-280.

Vanwege het forfaitaire karakter van box 3 kwam enkele keren de vraag op of de heffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM.⁷⁹ Dit vanwege het uiteenlopen van het reële en het forfaitaire rendement. In 2011 werd de vermogensrendementsheffing voor het eerst door de Hoge Raad getoetst aan art. 1 EP EVRM.⁸⁰ Het betrof in deze zaak een belastingplichtige die de hoofdprijs won van de Staatsloterij in 2004. De bekendmaking vond enkele minuten voor 24:00u plaats en de hoofdprijs die gewonnen werd had maar enkele minuten de tijd om opbrengsten te genereren in box 3 in het jaar 2004. De vraag die opkwam was of de forfaitaire heffing in box 3 hierdoor niet in strijd was met art. 1 EP EVRM.⁸¹ Ook in 2016 kwam de vraag op of de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM.⁸² Ook hier besliste de Hoge Raad dat de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM ondanks het uiteenlopen van het werkelijke en het forfaitaire rendement. Dit ligt echter mogelijk anders indien het forfaitaire rendement voor een lange reeks van jaren niet meer haalbaar blijkt. Dan zou er wel sprake van strijdigheid met art. 1 EP EVRM kunnen zijn. Momenteel zijn er diverse zaken waarvoor een proefprocedure loopt over de vraag of de vermogensrendementsheffing in strijd is met art. 1 EP EVRM. Gezien de eventuele strijdigheid met art. 1 EP EVRM vanwege het uiteenlopen van het forfaitaire en het werkelijke rendement heeft de wetgever getracht om het forfaitaire rendement in box 3 beter aan te laten sluiten op het werkelijke rendement door een wetswijziging per 1 januari 2017.

2.4.2 De vermogensrendementsheffing vanaf 1 januari 2017

De vermogensrendementsheffing die gold tot 1 januari 2017 ging uit van een fictief rendement op al het vermogen van 4% en over dit rendement werd een belasting geheven van 30%. Het kwam neer op een belasting van 1,2% op het vermogen in box 3. De vermogensrendementsheffing in box 3 is met ingang van 1 januari 2017 herzien zodat deze beter aansluit bij de rendementen die door belastingbetalers met eenzelfde vermogensomvang in voorafgaande jaren gemiddeld zijn behaald.⁸³ Bij een vermogen tussen de € 0 en € 75.000⁸⁴ bedraagt het uiteindelijke forfaitaire rendement 2,87%,⁸⁵ bij een vermogen tussen de € 75.000 en € 975.000 bedraagt het forfaitaire rendement 4,6%⁸⁶ en bij een vermogen vanaf € 975.000 bedraagt het forfaitaire rendement 5,39%.⁸⁷ Het forfaitaire rendement wordt bepaald aan de hand van twee rendementklassen. De eerste rendementklasse bestaat uit

⁷⁹ Zie paragraaf 2.4.2 voor een nadere uiteenzetting met betrekking tot art. 1 EP EVRM.

⁸⁰ HR 28 oktober 2011, nr. 10/03727, BNB 2011/297.

⁸¹ Destijds golden er 2 peildata te weten 1 januari en 31 januari van het jaar. Het rendement van 4% werd berekend over het gemiddelde vermogen van het jaar.

⁸² HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, BNB 2016/177.

⁸³ Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 1-3.

⁸⁴ Rekening houdend met het heffingvrije vermogen van € 25.000 en vanaf 2018 € 30.000.

⁸⁵ Hierbij wordt 67% van het vermogen toegerekend aan rendementklasse I en 33% aan rendementklasse II.

⁸⁶ Hierbij wordt 21% van het vermogen toegerekend aan rendementklasse I en 79% aan rendementklasse II.

⁸⁷ Bij dit vermogen wordt het gehele vermogen toegerekend aan rendementklasse II.

spaargeld en de tweede rendementsklasse uit beleggingen. Het forfaitaire rendement voor beleggen is weer een weging van het forfaitaire rendement voor onroerende zaken (53%), aandelen (33%) en obligaties (14%).⁸⁸

2.4.3 Een inkomstenbelasting of een vermogensbelasting?

De vermogensrendementsheffing resulteert feitelijk in een vermogensbelasting van 0,86% bij een vermogen tussen € 0 en € 75.000, 1,38% bij een vermogen tussen €75.000 en € 975.000 en 1,62% bij een vermogen vanaf € 975.000. De systematiek en begrippen van box 3 zijn ook ontleend aan de Wet VB 1964. Een ander argument dat er sprake is van een vermogensbelasting is het ontbreken van een bronbegrip⁸⁹ en het belangrijkste argument is het feit dat de vermogensrendementsheffing het vermogen zelf kan aantasten.⁹⁰ De duiding als inkomstenbelasting of als vermogensbelasting is van belang voor de toepassing van internationale belastingverdragen op het inkomen uit sparen en beleggen. Bij een aantal belastingverdragen kan dubbele belastingheffing ontstaan daar die belastingverdragen niet van toepassing zijn op een vermogensbelasting. Hoewel ik van mening ben dat er geen sprake is van een inkomstenbelasting heeft de Hoge Raad de vermogensrendementsheffing voor verdragsverhoudingen geduid als een inkomstenbelasting.⁹¹ De Hoge Raad achtte het doorslaggevend dat *“de heffing over het belastbare inkomen uit sparen en beleggen is geïntegreerd met de heffing over de overige inkomensbestanddelen”*⁹² waarmee de Hoge Raad het formeel-juridische kader van box 3 voorrang geeft boven de materiële aspecten van box 3.

2.4.4 Het tarief

Het forfaitair bepaalde rendement wordt belast tegen een proportioneel tarief van 30%. De gekozen hoogte van het belastingtarief is de uitkomst van een weging van diverse factoren.⁹³ In de eerste plaats is dat de belastingheffing over inkomsten uit vermogen moet leiden tot evenwichtige inkomenseffecten. Het kan niet zo zijn dat de heffing over vermogensinkomsten los komt te staan van het uitgangspunt dat de inkomstenbelasting een heffing naar draagkracht is. Tegelijkertijd vraagt de internationale mobiliteit van kapitaal om een in dat licht concurrerende belastingheffing, gezien de omstandigheid dat belastingplichtigen de effectieve belastingdruk op inkomsten uit vermogen, in combinatie met de destijds geldende vermogensbelasting, als hoog ervoeren.

⁸⁸ Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 3, p. 13.

⁸⁹ Deelname aan het economische verkeer, het subjectieve voordeel beogen en het objectieve voordeel verwachten.

⁹⁰ S.M.H. Dusarduijn, 'De vermogensrendementsheffing', FED Fiscale Brochure, Kluwer: Deventer, 2010, p. 14.

⁹¹ HR 1 december 2006, nr. 42 211, BNB 2007/68.

⁹² R.o. 3.2.2, HR 1 december 2006, nr. 42 211, BNB 2007/68.

⁹³ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3., p. 35-38.

2.4.5 De peildatum, de gevolgen van immigratie, emigratie en overlijden en antimisbruikregelingen

Sinds 1 januari 2011 geldt er één peildatum voor de vermogensrendementsheffing, namelijk 1 januari van het kalenderjaar. Ondanks de aanwezigheid van één peildatum is het toch een lastige exercitie om het voordeel uit sparen en beleggen te bepalen bij immigratie, emigratie en overlijden. Art. 5.3 lid 3 Wet IB 2001 bepaalt dat ook bij immigratie, emigratie en overlijden wordt uitgegaan van de grondslag voor sparen en beleggen op de peildatum. Bij immigratie betekent dit wel dat de belastingplichtige wordt belast naar een grondslag voor sparen en beleggen per 1 januari van het kalenderjaar terwijl de belastingplichtige op die datum niet binnenlands belastingplichtig is. Art. 5.3 lid 3 Wet IB 2001 regelt dat in gevallen van immigratie of emigratie het voordeel uit sparen en beleggen in het kalenderjaar naar tijdsgelang wordt herrekend. Bij situaties van overlijden vindt er geen tijdsgelange herrekening plaats. Voor elke situatie is de uitkomst dus anders.⁹⁴

Om fiscaal geïndiceerde vermogensverschuivingen rond de peildatum te voorkomen zijn er enkele antimisbruikregelingen opgenomen in art. 2.14 lid 3 Wet IB 2001. Art. 2.14 lid 3 onderdeel b bewerkstelligt dat een belastingplichtige die binnen een periode van drie maanden, waarin de peildatum voor box 3 is gelegen, vermogensbestanddelen overbrengt van box 3 naar box 1 of box 2 en weer terug naar box 3, met een dubbele heffing wordt geconfronteerd. Bij deze regeling bestaat er voor de belastingplichtige geen tegenbewijsregeling. Art. 2.14 lid 3 onderdeel c bewerkstelligt dat een belastingplichtige die binnen een periode van meer dan drie maanden maar minder dan zes maanden, waarin de peildatum voor box 3 is gelegen, vermogensbestanddelen overbrengt van box 3 naar box 1 of box 2 en weer terug naar box 3, met een dubbele heffing wordt geconfronteerd.⁹⁵ Bij deze regeling bestaat er voor de belastingplichtige wel een tegenbewijsregeling. Met ingang van 1 januari 2017 is het huidige lid 3, onderdeel d, van art. 2.14 ingevoerd.⁹⁶ Deze regeling houdt in dat box 3-vermogen dat ondergebracht wordt in een vrijgestelde beleggingsinstelling als bedoeld in artikel 6a van de Wet VPB 1969 of in een buitenlands beleggingslichaam waarin de belastingplichtige een aanmerkelijk belang heeft niet alleen belast wordt in box 2, maar ook belast blijft in box 3 als dit vermogen binnen achttien maanden weer terugkomt naar box 3. Door deze maatregel wordt de flits-vbi tegengegaan.⁹⁷

⁹⁴ In de op 14 april 2011 uitgebrachte Fiscale Agenda besteedt de staatssecretaris in onderdeel 8.2.3 aandacht aan deze verschillende heffingsmethodieken. Zijn mening is dat het niet eenvoudiger kan.

⁹⁵ Kamerstukken II, 1998-1999, 26 727, nr. 3, p. 85.

⁹⁶ Kamerstukken II, 2016-2017, 34 552, nr. 3, p. 8. Ook hier geldt een tegenbewijsregeling. De achtergrond van deze bepaling is het bestrijden van constructies waarbij box 3-heffing wordt voorkomen door vermogen tijdelijk onder te brengen in een vrijgestelde beleggingsinstelling of een buitenlands beleggingslichaam.

⁹⁷ P. Kavelaars, Belastingplan 2017 en de inkomstensefeer, WFR 2016/192. De regeling kan overigens makkelijk ontgaan worden indien het box 3-vermogen niet in een in het artikel genoemde vennootschap wordt ondergebracht.

Er is een tegenbewijsregeling opgenomen op grond waarvan het voorgestelde artikel 2.14, derde lid, onderdeel d, buiten toepassing blijft als aannemelijk wordt gemaakt dat er zakelijke overwegingen zijn.

2.4.6 De rendementsgrondslag en de waardering van vermogensbestanddelen

Art. 5.3 lid 2 omschrijft de bezittingen limitatief en art. 5.3 lid 3 beschrijft wat er wordt verstaan onder schulden. Voor zowel de bezittingen als de schulden geldt dat zij alleen deel uitmaken van de rendementsgrondslag als zij waarde hebben in het economische verkeer.⁹⁸ Ingevolge art. 5.19 lid 1 worden de bezittingen en schulden ook voor deze waarde in het economische verkeer in aanmerking genomen. Enkele roerende zaken worden alleen als belegging aangemerkt als ze hoofdzakelijk als belegging dienen. Dit kan dan gaan om inboedel of een kunstverzameling.⁹⁹ Hierbij kan bijvoorbeeld de totale waarde of de kwantitatieve omvang van de inboedel of kunstverzameling een rol spelen. Het is erg lastig voor de inspecteur om te bewijzen dat de roerende zaken hoofdzakelijk als belegging worden gehouden. Mijns inziens kan het categoriseren van deze roerende zaken als box 3-vermogen worden opgelost door een bepaalde drempelwaarde te stellen van bijvoorbeeld € 100.000. Art. 5.19 lid 1 geeft het uitgangspunt weer voor de waardering van in de rendementsgrondslag te betrekken vermogensbestanddelen. Dit is de waarde in het economische verkeer. Volgens vaste jurisprudentie is dit de prijs die bij aanbidding van het goed ter verkoop door de meest biedende gegadigde na de beste voorbereiding op de meest geschikte wijze kan worden verkregen.¹⁰⁰ Het gaat derhalve om de elementen ‘meest geschikte wijze’, ‘beste voorbereiding’ en ‘meest biedende gegadigde’.

2.5 Punten van kritiek op de vermogensrendementsheffing

2.5.1 Algemene kritiekpunten op de vermogensrendementsheffing

Het belangrijkste punt van kritiek is de manier waarop het forfaitair rendement wordt vastgesteld. De rendementen in box 3 worden bepaald aan de hand van twee rendementsklassen. De eerste rendementsklasse bestaat uitsluitend uit spaartegoeden. De tweede rendementsklasse, die van grote invloed is op vermogens boven de € 100.000, bepaalt fictief dat 53% van het vermogen wordt belegd in Nederlandse koopwoningen, boven de eventuele eigen woning die onder box 1 valt, 33% in Europese aandelen en 14% in tienjarige Nederlandse staatsobligaties. Er wordt in de vermogensmix nog een fictie ingebouwd met betrekking tot de rendementen van de vermogensbestanddelen. De woningen worden geacht 4,25% per jaar in waarde te stijgen, de aandelen 8,25% per jaar, de staatsobligaties betalen 4% rente en de banken bieden 1,63% rente.¹⁰¹ Momenteel bedraagt de rente

⁹⁸ Zie art. 5.2 lid 2 eerste volzin en lid 3.

⁹⁹ Voorwerpen van kunst en wetenschap zijn vrijgesteld tenzij het hoofdzakelijk als belegging wordt gehouden.

¹⁰⁰ Zie bijvoorbeeld HR 5 februari 1969, nr. 16 047, BNB 1969/63 en het voor het successierecht gewezen arrest HR 20 juni 1962, nr. 14 843, BNB 1962/273.

¹⁰¹ De verwachting voor 2018 is dat het nieuwe kabinet dit percentage vaststelt op 0,35%.

op tienjarige staatsobligaties rond de 0,50% en de rente op spaarrekeningen zit dicht tegen de 0% aan. Romyn is van mening dat ook een belegger die de fictie van de vermogensmix van box 3 wel zou volgen er praktisch nooit in zal slagen zijn langetermijnrendementen te evenaren.¹⁰² Dit heeft te maken met de termijnen die zonder nadere onderbouwing zijn gekozen om de gemiddelde rendementen te bepalen op de verschillende vermogensbestanddelen. Ik ben het met Romyn eens dat hierdoor een (zware) rendementoverschatting ontstaat wat uiteraard in het nadeel is van belastingplichtigen. Voor het rendement op onroerende zaken wordt gekozen voor de CBS-index Bestaande Koopwoningen als een rendementsmaatstaf. Dit is mijns inziens absoluut niet representatief voor het rendement op bijvoorbeeld vakantiewoningen, grond en kantoorgebouwen die belastingplichtigen bezitten als box 3-vermogen. Die index is van 2001 tot 2014 gemiddeld per jaar met 0,7% gestegen. De staatssecretaris geeft voor het langetermijnrendement de voorkeur aan een startjaar in 1974, zodat de gemiddelde waardeinstijging neerkomt op 4,25%. Voor het rendement op aandelen wordt de MSCI Europe-index gebruikt als waarderingsmaatstaf en niet de AEX wat representatiever zou zijn gezien het feit dat het gaat om Nederlandse beleggers.¹⁰³ De MSCI Europe-index steeg sinds de eeuwwisseling met gemiddeld 2,5% per jaar. De staatssecretaris kiest ook hier willekeurig een startjaar, namelijk 1984, waardoor het gemiddelde rendement uitkomt op 8,25%.¹⁰⁴ Hierbij wordt er echter geen rekening gehouden met het feit dat bedrijven waarvan de marktwaarde onder een bepaald minimum zakt uit de index worden gehaald en het feit dat banken en beleggingsfondsen kosten in rekening brengen die kunnen oplopen tot wel 2% per jaar.¹⁰⁵ Bij het bepalen van het fictief rendement dient er naar mijn mening ook rekening te worden gehouden met de kosten die belastingplichtigen maken. Elk jaar na 2017 telt mee voor 1/15 deel voor de bepaling van het rendement maar de beginstand in 1984 blijft (afnemend) meetellen. Dit is nadelig voor de belastingplichtige omdat de koersen toen relatief gezien laag stonden. Voor obligaties wordt zonder nadere motivering aangenomen dat het langetermijnrendement weer terugkeert naar de 4% die gold tussen 2002 en 2008, wat weer een geheel andere referentieperiode is.¹⁰⁶ Bavinck vindt dat het moet gaan om het belastinginkomen in 2017 en niet om het belastinginkomen van het te verwachten rendement in de toekomst.¹⁰⁷ Ik ben het eens met hem gezien de mogelijkheid om het rendement op een obligatie jaarlijks vast te leggen. Er wordt bij de rendementen op onroerende zaken en aandelen het verleden als referentiepunt genomen. Het is echter zo dat resultaten uit het verleden geen garantie bieden voor de toekomst. Iemand die net voor de

¹⁰² M. Romyn, 'Hoe Wiebes een "Budgetneutrale" box-3 bij elkaar fantaseert', WFR 2015/1528.

¹⁰³ Zie bijlage 1 waarin een vergelijking is opgenomen tussen het MSCI-index en de AEX-index.

¹⁰⁴ Kamerstukken II, 2015–2016, 34 302, nr. 3, pag. 14.

¹⁰⁵ M. Romyn, 'Hoe Wiebes een "Budgetneutrale" box-3 bij elkaar fantaseert', WFR 2015/1528.

¹⁰⁶ Kamerstukken II, 2015–2016, 34 302, nr. 3, bijlage A.

¹⁰⁷ Zie ook C.B. Bavinck, 'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting', WFR 2017/33.

kredietcrisis in aandelen ging beleggen kan nooit het veronderstelde rendement van 8,25% behalen. Daarbij moet worden geconstateerd dat van jaar tot jaar op individueel niveau ook grote verschillen bestaan. Zo kan een belastingplichtige die een miljoen euro aan vermogen heeft een positief rendement behalen van 20% en een andere belastingplichtige met een miljoen aan vermogen juist een negatief rendement van 20%. Een volgend punt van kritiek betreft het loslaten van het bij de totstandkoming van de Wet IB 2001 gehanteerde uitgangspunt het forfaitair rendement vast te stellen op basis van beleggingen waarbij weinig risico wordt genomen. Voor het box 3-vermogen boven circa € 1 miljoen is het fictieve rendement gezet op 5,39%, omdat dat rendement met het nemen van risico behaald moet kunnen worden. Nu wordt er van uitgegaan dat zelfs een risico-averse belastingplichtige belegt in aandelen etc. Dit heeft tot gevolg dat de belastingplichtige met meer dan € 100.000 aan spaartegoeden slechter af is na de wetswijziging.

Voor box 3 geldt een proportioneel tarief van 30% met een vrijstelling aan de basis. Dit relatief lage tarief wordt gemotiveerd met een verwijzing naar de mobiliteit van kapitaal in een toenemend internationale samenleving en de verbetering van het investeringsklimaat in Nederland.¹⁰⁸ Een hoog tarief op vermogensinkomsten zou leiden tot het onttrekken van vermogen aan het zicht van de fiscus, echter wordt een daadwerkelijke onderbouwing van de gevreesde kapitaalvlucht niet gegeven. Evenmin wordt er een positieve correlatie gelegd tussen het Nederlandse investeringsklimaat en de vermogensrendementsheffing. Het vermogen zal uiteindelijk daar geïnvesteerd worden waar de rendementen het hoogst zijn en het is de vennootschapsbelasting die wel invloed heeft op de rendementen maar de inkomstenbelasting niet.¹⁰⁹ Het forfaitaire heffingsstelsel kan hierdoor niet verdedigd worden met een beroep op de bescherming van het Nederlandse investeringsklimaat. De onrechtvaardigheid van de vermogensrendementsheffing komt ook naar voren in het denivellerende effect van het tarief. Indien een belastingplichtige hogere rendementen boekt, en dus zijn draagkracht vermeerderd, betaalt hij relatief gezien minder belasting dan een belastingplichtige die zijn vermogen aanhoudt op een spaarrekening.

Bij het definiëren van de grondslag voor de vermogensrendementsheffing is het grootste euvel het niet kunnen verrekenen van eventuele verliezen. De grondslag voor box 3 kan niet negatief worden ondanks dat een negatieve grondslag een negatief economisch rendement veronderstelt en dus het ontbreken van draagkrachtgenererend inkomen. Het uitsluiten van de verrekening van in box 3 geleden verliezen is bovendien in strijd met de evenwichtsgedachte waarbinnen voor- en nadelen

¹⁰⁸ MvT, Kamerstukken II, 1998/99, 26 727, nr. 3, bijlage 1.

¹⁰⁹ S.M.H. Dusarduijn en J.L.M. Gribnau, 'Vermogensrendementsheffing', in A.C. Rijkers en H. Vording, 'Vijf jaar Wet IB 2001', Kluwer, Deventer 2006, p. 518.

precies eenmaal in de heffing worden betrokken.¹¹⁰ Ik vind dat de kunstmatige ondergrens aan het begrip rendementsgrondslag een ernstige aantasting vormt van de draagkrachtgedachte. Een ander punt van kritiek is de verschillende behandeling van bepaalde soorten vermogensbestanddelen en schulden binnen box 3. Verplichtingen die voortvloeien uit de AWR behoren niet tot de schulden in box 3.¹¹¹ De belastingvorderingen en –schulden hebben ook invloed op de draagkracht van een belastingplichtige.

De vermogensbestanddelen worden gewaardeerd op de waarde die zij hebben op 1 januari van het jaar. Deze peildatumsystematiek wordt niet tijdsevenredig toegepast op vermogensbestanddelen die niet het hele jaar tot de rendementsgrondslag behoren.¹¹² De invloed van een wijziging in het vermogen kort na de peildatum wordt verwaarloosd. Indien een belastingplichtige een vordering heeft van een miljoen euro in box 3 en deze vordering wordt afgewaardeerd per 2 januari van het jaar naar € 500.000 dan wordt de vordering toch meegenomen voor de waarde van een miljoen euro. Teneinde economisch dubbele heffing te voorkomen is mijns inziens een tijdsgelange toerekening noodzakelijk voor vermogensbestanddelen die in de loop van het jaar vanuit of naar box 3 muteren. Ook civielrechtelijke gebeurtenissen worden genegeerd waarbij er soms sprake is van terugwerkende kracht.

Een belangrijke doelstelling van de invoering van de Wet IB 2001 was de inkomstenbelasting als draagkrachtheffing zodanig te moderniseren dat van elke belastingplichtige een bijdrage wordt gevraagd die afgestemd is op zijn feitelijke draagkracht.¹¹³ Ook een forfaitaire inkomensheffing dient te wortelen in de draagkrachtgedachte. Echter staat een forfaitaire belasting op gespannen voet met de draagkrachtgedachte daar de draagkrachtgedachte is gestald op reële inkomsten. Een andere doelstelling van de vermogensrendementsheffing bij invoering was het bevorderen van de eenvoud. Eenvoud zelf kan nimmer een doel op zich zijn, het vormt slechts een voorwaarde. Overdaad aan eenvoud veroorzaakt simplisme waardoor een inkomstenbelastingwet volledig voorbij kan schieten aan haar hoofddoel, de rechtvaardige verdeling van de belastingdruk.¹¹⁴ Mijns inziens is dit momenteel heel erg duidelijk zichtbaar in de vermogensrendementsheffing. De eenvoud van de

¹¹⁰ Deze op een redelijke wetstoepassing berustende gedachte gaat ervan uit dat een fiscus die deelt in positieve resultaten, ook moet delen in negatieve uitkomsten. Een forfaitaire heffing zonder de mogelijkheid van verliesverrekening staat haaks op dit beginsel. Zie ook het totaalwinstbeginsel waarbij verliezen verrekend mogen worden met winsten.

¹¹¹ Art. 5.3 lid 3 onderdeel c Wet IB 2001.

¹¹² Behoudens de gevallen van art. 5.3 lid 1 Wet IB 2001.

¹¹³ Kamerstukken II, 1998/1999, 26 727, nr. 3, p. 4.

¹¹⁴ S.M.H. Dusarduijn en J.L.M. Gribnau, 'Vermogensrendementsheffing', in A.C. Rijkers en H. Vording, 'Vijf jaar Wet IB 2001', Kluwer, Deventer 2006, p. 525-526.

vermogensrendementsheffing zorgt weliswaar voor minder moeilijke aangiften maar het gevolg hiervan is een onrechtvaardige heffing over vermogensinkomsten. Dit is dan ook de aanleiding geweest voor de vraag of de heffing in box 3 in strijd is met art. 1 EP EVRM. Het bevorderen van de fiscale neutraliteit met betrekking tot vermogensinkomsten en vermogenswinsten was ook een doelstelling van de vermogensrendementsheffing.¹¹⁵ Doordat onder het regime van box 3 de risicocomponent onbelast blijft, zouden belastingplichtigen bovendien op zoek gaan naar hoogrentende, relatief laag belaste beleggingen. Per saldo zou een efficiëntere allocatie van kapitaal tot stand worden gebracht hetgeen zou leiden tot een betere marktwerking.¹¹⁶ De vermogensrendementsheffing is echter niet neutraal gezien de invloed van de vennootschapsbelasting op het uiteindelijke rendement.¹¹⁷ Het inkomen van de belastingplichtige kan bijvoorbeeld aftrekbaar zijn in de vennootschapsbelasting of van aftrek uitgesloten zijn in de vennootschapsbelasting. Ook kan er helemaal geen vennootschapsbelasting drukken op het inkomen uit vermogen.¹¹⁸ De efficiëntere allocatie van vermogen blijft anno 2017 nog steeds uit wat blijkt uit het feit dat belastingplichtigen ruim 54% van het vermogen in box 3 hebben belegd in laagrenderende bank- en spaarproducten.¹¹⁹

2.5.2 Strijdigheid met art. 1 EP EVRM

Hiervoor was al aangehaald dat het bepalen van vermogensinkomsten aan de hand van een forfait en het uiteenlopen van het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement de vraag heeft doen opkomen of de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM. Om de problematiek te analyseren zal ik eerst art. 1 EP EVRM toelichten. Vervolgens komen recente arresten aan bod tezamen met meningen uit de literatuur.

Art. 1 EP EVRM luidt:

“Iedere natuurlijke of rechtspersoon heeft recht op het ongestoord genot van zijn eigendom. Aan niemand zal zijn eigendom worden ontnomen behalve in het algemeen belang en onder de voorwaarden voorzien in de wet en in de algemene beginselen van internationaal recht.

De voorgaande bepalingen tasten echter op geen enkele wijze het recht aan, dat een staat heeft om die wetten toe te passen, die hij noodzakelijk oordeelt om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang of om de betaling van belastingen of andere heffingen of boeten te verzekeren.”

¹¹⁵ MvT, Kamerstukken II, 1998/1999, 26 727, nr. 3, bijlage 1.

¹¹⁶ MvT, Kamerstukken II, 1998/1999, 26 727, nr. 3, p. 233-234.

¹¹⁷ R.E.C.M. Niessen, ‘Inkomsten uit vermogen onder de Wet inkomstenbelasting 2001’, WFR 2000/6412, p. 1703.

¹¹⁸ Dit is bijvoorbeeld het geval bij een tweede woning van de belastingplichtige.

¹¹⁹ Staatssecretaris van Financiën, Bijlage Keuzedocument box 3, Kamerstuk 09-06-2017, tabel 1, p. 8.

De overheid mag bij het maken van wetgeving en beleid ingrijpen in het ongestoord genot van eigendom van burgers binnen bepaalde grenzen. Fiscale regelgeving is pas geoorloofd als deze cumulatief aan de volgende drie subvragen voldoet:

1. Is sprake van eigendom?
2. Zo ja, is sprake van inmenging in het eigendomsrecht?
3. Zo ja, is de inmenging gerechtvaardigd?
 - a. Is er een wettelijk voorschrift waarop de overheid zich kan beroepen om in te grijpen in het ongestoord genot van eigendom van burgers?
 - b. Is met de inmenging een gerechtvaardigd algemeen belang gediend?
 - c. Bestaat er een redelijke verhouding tussen de mate van inmenging en het daarmee gediende algemeen belang (fair balance)?

Het criterium van een 'fair balance' vraagt om een nadere toelichting. Het gaat hierbij namelijk om een fair balance op regelniveau en om een fair balance op individueel niveau. Op regelniveau wordt het globale effect van een regeling getoetst en op individueel niveau worden de specifieke gevolgen van een regeling voor een belastingplichtige getoetst aan het criterium van redelijkheid. Ik zal de vermogensrendementsheffing toetsen op regelniveau. Een toets op individueel niveau is heel feitelijk en verschilt van casus tot casus.¹²⁰ In enkele arresten heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan over de vraag of de vermogensrendementsheffing in strijd is met art. 1 EP EVRM. In HR 3 april 2015, V-N 2015/19.13¹²¹ en HR 23 september 2016, V-N 2016/51.14¹²² werd voor de waardebepaling van onroerende zaken afgeweken van de forfaits die in de wet zijn opgenomen. In het arrest van 3 april 2015 ging het om de forfaitaire regeling ter vaststelling van de werkelijke waarde van een verhuurde woning, de leegwaarderatio.¹²³ De Hoge Raad oordeelde dat een dergelijke forfaitaire regeling ter vaststelling van de werkelijke waarde van verhuurde woningen op zichzelf aanvaardbaar is om vervolgens te concluderen dat er voor de waardering van verhuurde woningen sprake is van een 'stapelning van forfaits'. Het gaat daarbij om het gebruik van de WOZ waarde en de forfaitaire regeling om de waarde van een verhuurde woning te bepalen in de tabel van art. 17a UBIB 2001. Daarna gaat de Hoge Raad de uitkomst van de forfaitaire regeling voor de waardering van de verhuurde woning koppelen aan de bedoeling van de wetgever om de belastingheffing bij benadering te laten aansluiten bij de economische waarde. Met de betreffende uitkomst, een waarde die in betekenende mate (10%)

¹²⁰ In HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, BNB 2016/177 is box 3 bijvoorbeeld op regelniveau en op individueel niveau getoetst en werd in overeenstemming met art. 1 EP EVRM geoordeeld.

¹²¹ HR 3 april 2015, nr. 13/04247, V-N 2015/19.13.

¹²² HR 23 september 2016, nr. 15/05738, V-N 2016/51.14.

¹²³ Art. 17a UBIB 2001.

hoger is dan de werkelijke waarde van de woning, voldeed art. 17a UBIB 2001, niet aan de bedoeling van de wetgever en daarom moet art. 17a UBIB 2001 buiten toepassing blijven in gevallen waarin de forfaitaire waarde 10% of meer hoger uitkomt dan de waarde in het economische verkeer op de WOZ-peildatum. In het arrest van de Hoge Raad van 23 september 2016 werd beslist dat de regeling voor de waardebepaling van verhuurde woningen op basis van de WOZ-waarde en art. 17a UBIB 2001 voor de erfbelasting eveneens onverbindend is als de uitkomst in betekenende mate afwijkt van de waarde in het economische verkeer omdat de regeling niet tot een volgens de bedoeling van de wetgever marktconforme waarde leidt.

In het arrest van de Hoge Raad van 10 juni 2016¹²⁴ ging het om een buitenlands belastingplichtige met een woonhuis, appartement en een garage waarvan het appartement en de garage werden verhuurd. Volgens de Hoge Raad mag van de wetgever verlangd worden dat een forfaitair stelsel een zodanige vorm heeft dat de werkelijkheid daarmee wordt benaderd. De Hoge Raad gaat vervolgens in op de eventuele strijdigheid met art. 1 EP EVRM. Volgens de Hoge Raad is de vermogensrendementsheffing niet in strijd met art. 1 EP EVRM gelet op de ruime beoordelingsmarge die de wetgever heeft om het belastingstelsel vorm te geven. De vermogensrendementsheffing zou alleen in strijd komen met art. 1 EP EVRM indien komt vast te staan dat het destijds door de wetgever voor een lange reeks van jaren veronderstelde rendement van vier procent niet meer haalbaar is en belastingplichtigen zouden worden geconfronteerd met een buitensporig zware last. Indien sprake zou zijn van strijdigheid met art. 1 EP EVRM mag van de wetgever verlangd worden dat het forfaitaire systeem wordt aangepast. Voor het jaar 2011 is er echter nog geen sprake van een dergelijke onhaalbaarheid waarbij de Hoge Raad verwijst naar BNB 2015/174. Daar komt ook nog eens bij dat voor strijdigheid met art. 1 EP EVRM niet voldoende is dat het rendement van een bepaalde bezitting structureel blijft onder het forfaitaire rendement. Ook in het arrest van de Hoge Raad van 29 september 2017 besliste hij dat de vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM in de jaren 2010 en 2011.¹²⁵

Heithuis trekt de conclusie dat de vermogensrendementsheffing, ook na de wijziging per 1 januari 2017, strijdig kan zijn met art. 1 EP EVRM in latere jaren dan 2011.¹²⁶ Dit is het geval indien het rendement van vier procent niet meer haalbaar is over een lange reeks van jaren. Ik sluit me aan bij hem. Gezien de onderbouwing van de Hoge Raad is het evident dat de Hoge Raad wel eens kan

¹²⁴ HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, BNB 2016/177.

¹²⁵ HR 29 september 2017, nr. 16/01584, FutD 2017/2396. In deze zaak werd art. 17a UBIB 2001 buiten werking gesteld omdat de WOZ-waarde meer dan 10% afweek van de werkelijke waarde. Ook kwam de vraag op of er sprake was van strijd met art. 1 EP EVRM. De Hoge Raad besliste van niet. Deze zaak wordt verder niet behandeld vanwege de geringe toegevoegde waarde. In deze zaak werd hoofdzakelijk verwezen naar BNB 2016/177 om de uitspraak te motiveren.

¹²⁶ Annotatie E.J.W. Heithuis bij HR 10 juni 2016, BNB 2016/177.

beslissen dat de vermogensrendementsheffing in strijd is met art. 1. EP EVRM. A-G Van Oven heeft bij het arrest van de Hoge Raad van 29 september 2017 een zeer interessante conclusie genomen.¹²⁷ De A-G stelt dat de Hoge Raad met zijn oordeel van 3 april 2015 een belangrijke maatstaf heeft aangewezen maar daarmee ook een duidelijk signaal heeft gegeven aan de belastingwetgever. De wetgever heeft daar volgens de A-G echt niet adequaat op gereageerd door pas met ingang van 2017 de wet aan te passen, terwijl dat een wijziging is die volgens de A-G nog steeds uitgaat van rendementen die voor particuliere beleggers niet haalbaar zijn wat tot resultaten kan leiden die onverenigbaar zijn met art. 1 EP EVRM.

Meussen is evenals Heithuis van mening dat de huidige vermogensrendementsheffing onverenigbaar is met art. 1 EP EVRM.¹²⁸ Zijn invalshoek is dat de vermogensrendementsheffing geen heffing is naar de draagkracht van de belastingplichtige. Ook Romyn¹²⁹ gaat in op de draagkrachtgedachte van een inkomstenbelasting. Excessieve belastingen kunnen in strijd zijn met art. 1 EP EVRM, met name als een inkomsten- of vermogensbelasting structureel niet of nauwelijks uit de inkomsten van de desbetreffende vermogensbestanddelen kan worden voldaan. Ik ben het eens met beide auteurs dat het draagkrachtbeginsel ernstig wordt aangetast onder de huidige vermogensrendementsheffing waardoor er strijdigheid kan bestaan met art. 1. EP EVRM. Met de wijziging per 1 januari 2017 worden spaarders met veel vermogen nog zwaarder belast. Het hoge rendementspercentage kan niet worden gerechtvaardigd door te wijzen op de lange-termijnrendementen die belastingplichtigen kunnen behalen volgens staatssecretaris Wiebes. De aanpassing die elk jaar wordt doorgevoerd is volgens Romyn niet genoeg om aan te sluiten bij de werkelijkheid. Mijns inziens kan de aanpassing nooit voldoende zijn om aan te sluiten bij de werkelijke rendementen aangezien er een arbitrair startpunt is gekozen.

Vording is van mening dat de aangepaste vermogensrendementsheffing per 1 januari 2017 niet in strijd is met art. 1 EP EVRM.¹³⁰ Volgens Vording dient te worden gekeken naar de normale belegger om te oordelen of een bepaald rendement niet meer haalbaar is voor een lange reeks van jaren wat volgens hem aansluit bij de bedoeling van de wetgever. En het hogere veronderstelde rendement bij grotere vermogens is gerechtvaardigd vanwege de samenstelling van grotere vermogens waarbij veel meer wordt belegd in aandelen. Ik ben het niet eens met Vording. Hij gaat voorbij aan het feit dat belastingheffing gebaseerd zou moeten zijn op de individuele draagkracht van de belastingplichtige. Daarnaast is het zo dat het rendement wordt bepaald aan de hand van rendementen over een

¹²⁷ Conclusie A-G 31 mei 2017, nr. 16/01584, FutD 2017/2396.

¹²⁸ Annotatie van G.T.K. Meussen bij HR 10 juni 2016, FED 2016/93.

¹²⁹ M. Romyn, 'Hoe Wiebes een "Budgetneutrale" box-3 bij elkaar fantaseert', WFR 2015/1528.

¹³⁰ H. Vording, 'Fiscale beleidsnotities 2017', WFR 2016/191.

bepaalde tijdsinterval van irrelevante indexen waar geen onderbouwing voor is. Hierdoor lopen de werkelijke rendementen per vermogensbestanddeel en het forfaitaire rendement te ver uiteen.

Bavinck heeft ook kritiek op de aangepaste vermogensrendementsheffing.¹³¹ Hij is van mening dat de vermogensrendementsheffing vanaf 1 januari 2017 om twee redenen juist minder is gaan aansluiten bij de werkelijkheid. Er is immers een tweede forfait in het systeem ingebouwd met betrekking hoe belastingplichtigen hun vermogen hebben verdeeld over verschillende vermogensbestanddelen en voor het bepalen van het rendement op aandelen wordt uitgegaan van rendementen in het verleden wat geen garantie biedt voor de toekomst. In de arresten van 3 april 2015, V-N 2015/19.13 en 23 september 2016, V-N 2016/51.14 werd geoordeeld dat er sprake was van een 'stapeling van ficties' waardoor de ficties van box 3 buiten werking moesten blijven. Met het samenstel van forfaits en de bepaling van de veronderstelde rendementen in de twee rendementklassen heeft de wetgever de voorzichtige aanpak bij het gebruikmaken van forfaits in het verleden¹³² losgelaten. Bovendien kan de ene belegger een hoog rendement behalen op aandelen terwijl een andere belegger een negatief rendement behaalt. Hierdoor ontstaat er een groot verschil tussen het forfait en de werkelijkheid wat leidt tot resultaten die onredelijk en willekeurig zijn waardoor er strijdigheid ontstaat met art. 1 EP EVRM.¹³³ Ik sluit me aan bij de opvatting van Bavinck met betrekking tot eventuele strijdigheid van box 3 met art. 1. EP EVRM. Mijns inziens legt hij de vinger op de zere plek van de huidige vermogensrendementsheffing. Zoals ik hierboven aanhaalde moet belastingheffing gebaseerd zijn op de draagkracht van een individuele belastingplichtige en de gekozen rendementstaven zorgen voor een groter verschil tussen het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement.

Ik ben van mening dat de Hoge Raad ten aanzien van de vermogensrendementsheffing kan beslissen dat de regeling in strijd is met art. 1 EP EVRM. In BNB 2016/177 besliste de Hoge Raad dat de vermogensrendementsheffing in strijd kan komen met art. 1 EP EVRM indien het veronderstelde rendement in box 3 niet meer haalbaar is voor een lange reeks van jaren. Dit was in 2011 nog niet het geval. In de arresten van V-N 2015/19.13 en V-N 2016/51.14 oordeelde de Hoge Raad dat afgeweken moet worden van de forfaitaire waardebepaling in de wet indien de waarde in betekenende mate afwijkt van de waarde in het economische verkeer. De afwijking van de forfaitaire waarde van de waarde in het economische verkeer wordt veroorzaakt door een opeenstapeling van ficties in de wet. Indien we deze uitspraken bekijken is de kans aanzienlijk dat de heffing in box 3 ook na de aanpassing in 2017 in strijd kan zijn met art. 1 EP EVRM. Dit heeft met name te maken met de opeenstapeling van ficties om het rendement van een belastingplichtige forfaitair vast te stellen en om het uiteenlopen

¹³¹ C.B. Bavinck, 'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting', WFR 2017/33.

¹³² Wet op de inkomstenbelasting 1964 en de Wet IB 2001.

¹³³ C.B. Bavinck, 'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting', WFR 2017/33.

van het forfaitaire rendement en het werkelijke rendement. De eerste fictie is die van de veronderstelde vermogensverdeling. Hierbij wordt aan de hand van drie vermogensschijven het vermogen verdeeld over 4 vermogensbestanddelen, onroerende zaken, aandelen en derivaten, obligaties en spaartegoeden. Al deze vermogensbestanddelen hebben een eigen fictief rendement. Dit is de tweede fictie. Bovendien is deze fictie mijns inziens niet representatief en is de referentieperiode voor het bepalen van deze rendementen slecht onderbouwd en daardoor is er sprake van een rendementoverschatting. De derde fictie is dat er alleen wordt gekeken naar het globale rendement van de vermogensbestanddelen zonder rekening te houden met eventuele kosten waar belastingplichtigen mee te maken krijgen. Bij woningen kan bijvoorbeeld de verhuur uitbesteed zijn en er worden bij de verkoop allerlei kosten in rekening gebracht. Het CBS koopwoningenindex houdt hier geen rekening mee. Bij aandelen kan er sprake zijn van kosten in het kader van het vermogensbeheer. Ook hier wordt geen rekening mee gehouden. Een vierde fictie is terug te zien in de jaarlijkse aanpassingen van het rendement. Bij aandelen bijvoorbeeld telt elk nieuw jaar na 2017 voor 1/15 deel mee. De oudere jaren blijven dus meetellen waarin de koersen relatief gezien laag stonden. Deze ficties zorgen er voor dat het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement ver uit elkaar lopen. Mijns inziens is de huidige vermogensrendementsheffing dan ook vanaf 2016 op regelniveau in strijd met art. 1 EP EVRM. In 2016 was het beoogde rendement van vier procent voor een lange reeks van jaren niet meer haalbaar voor belastingplichtigen. Vanaf 2017 is het beoogde rendement voor grotere vermogens zelfs nog verder gestegen terwijl werd beoogd om dichter aan te sluiten bij werkelijk behaalde rendementen. Dit leidt tot resultaten die onredelijk en willekeurig zijn wat onverenigbaar is met art. 1 EP EVRM.

2.6 Toetsingscriteria

2.6.1 Efficiëntie en effectiviteit

De huidige vermogensrendementsheffing is dankzij de systematiek een efficiënte belasting. Het rendement is forfaitair vastgesteld en dit wordt elk jaar aangepast, het tarief is proportioneel, dankzij de peildatumsystematiek is alleen de waarde per 1 januari van belang voor de belastingplichtigen en, inherent aan een forfaitair systeem, er wordt geen rekening gehouden met daadwerkelijke kosten en lasten wat de uitvoering van de forfaitaire rendementsheffing vergemakkelijkt. Hierdoor is de heffing in box 3 begrijpelijk voor de belastingplichtigen en fraudebestendig vanwege het feit dat er één tarief geldt voor alle vermogensbestanddelen waarbij het niet van belang is of het gaat over vermogensinkomsten of vervreemdingswinsten. Deze uitgangspunten in box 3 zorgen ervoor dat de gegevens van belastingplichtigen vooringevuld zijn in de aangifte.¹³⁴ Om deze vooringevulde aangifte

¹³⁴ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016, p. 8.

te verzorgen heeft de Belastingdienst een termijn van 14 maanden.¹³⁵ Met de huidige systematiek ontstaan er niet veel problemen bij het aanleveren van die gegevens. Voor bank- en spaartegoeden en aandelen kunnen financiële instellingen de gegevens gespecificeerd aan de Belastingdienst doorgeven. Voor onroerende zaken in box 3 wordt elk jaar de WOZ-waarde vastgesteld. Bij verhuurde onroerende zaken wordt er een forfait aangenomen om de waarde te bepalen mits deze waarde niet meer dan 10% afwijkt van de waarde in het economische verkeer. De kenmerken van box 3 die de heffing efficiënt maakt, zorgen er ook voor dat de heffing in box 3 een effectieve heffing is. Het doel van de vermogensrendementsheffing is het belasten van vermogen en daarmee het creëren van inkomsten voor de overheid. Vanaf het jaar 2005 zorgt de vermogensrendementsheffing voor overheidsinkomsten van minimaal 0,6% van het BBP.¹³⁶

2.6.2 Rechtvaardigheid

Een belangrijke doelstelling van de invoering van de Wet IB 2001 was de inkomstenbelasting als draagkrachtheffing zodanig te moderniseren dat van elke belastingplichtige een bijdrage wordt gevraagd die afgestemd is op zijn feitelijke draagkracht.¹³⁷ Echter staat een forfaitaire belasting op gespannen voet met de draagkrachtgedachte daar de draagkrachtgedachte is gesteld op reële inkomsten. Door de forfaitaire rendementen die aangenomen worden voor de afzonderlijke vermogensbestanddelen kan er een groot verschil ontstaan tussen het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement. Zelfs indien het gemiddelde rendement de werkelijkheid zou benaderen moet worden geconstateerd dat van jaar tot jaar op individueel niveau grote verschillen bestaan. Rechtvaardigheid op het niveau van de belastingplichtige is inherent aan de draagkrachtgedachte en dit is momenteel niet het geval in de vermogensrendementsheffing. De onrechtvaardigheid van de vermogensrendementsheffing komt ook naar voren in het denivellerende effect van het forfaitaire rendement en het tarief. Het proportionele tarief is in werkelijkheid sterk degressief. Het niet kunnen verrekenen van verliezen heeft ook een bijdrage aan de onrechtvaardigheid van de vermogensrendementsheffing evenals het uitsluiten van belastingschulden en –vorderingen bij de bepaling van de grondslag van box 3. De vermogensbestanddelen worden gewaardeerd op de waarde die zij hebben op 1 januari van het jaar. De huidige regelgeving negeert gebeurtenissen die plaatsvinden na de peildatum en dit geldt ook voor civielrechtelijke gebeurtenissen waarbij er soms sprake is van terugwerkende kracht.¹³⁸ De vermogensrendementsheffing houdt geen rekening met de mutatie van vermogensbestanddelen vanuit of naar box 3. De vermogensrendementsheffing drukt

¹³⁵ De gegevens van 1 januari 2017 worden voor 1 maart 2018 verwerkt in de voorgevulde aangifte.

¹³⁶ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016, p. 9.

¹³⁷ Kamerstukken II, 1998/1999, 26 727, nr. 3, p. 4.

¹³⁸ S.M.H. Dusarduijn en J.L.M. Gribnau, 'Vermogensrendementsheffing', in A.C. Rijkers en H. Vording, 'Vijf jaar Wet IB 2001', Kluwer, Deventer 2006, p. 523.

zwaarder op belastingplichtigen met een risico-aversie. Het is echter niet gezegd dat de gemiddelde stijging van het aandelenvermogen voor iedere belastingplichtige een hoger rendement oplevert. De aangenomen forfaits gecombineerd met de ingebouwde ficties zorgen ervoor dat het verschil tussen het forfaitaire rendement en het werkelijke rendement nog groter wordt. De vermogensrendementsheffing is hierdoor niet rechtvaardig te noemen.

2.6.3 Internationale en Europeesrechtelijke aspecten

Zie paragraaf 2.4.2 voor de Europeesrechtelijke aspecten van box 3 en paragraaf 2.3.3 voor de internationale aspecten van box 3.

2.7 Tussenconclusie

In 2001 is de Wet IB 2001 ingevoerd. Bij het invoeren van een belasting op vermogensinkomsten ging het voor de wetgever om een weloverwogen synthese van rechtvaardigheid, doelmatigheid en budgettaire doelen. In januari 2017 is de vermogensrendementsheffing aangepast. De huidige vermogensrendementsheffing is dankzij de systematiek een efficiënte belasting. De kenmerken die de vermogensrendementsheffing een efficiënte heffing maken zorgen er ook voor dat de vermogensrendementsheffing een effectieve heffing is gezien de overheidsinkomsten die box 3 creëert. Een forfaitaire heffing heeft een zekere grofheid en zo ook de vermogensrendementsheffing. De aangenomen forfaits gecombineerd met de ingebouwde ficties zorgen ervoor dat het verschil tussen het forfaitaire en het werkelijke rendement nog groter wordt. De heffing in box 3 is hierdoor niet rechtvaardig te noemen. Europeesrechtelijk bezien komt de vraag op of de huidige vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM. Fiscale regelgeving is pas geoorloofd als deze voldoet aan art. 1 EP EVRM. Ik ben van mening dat de Hoge Raad ten aanzien van de vermogensrendementsheffing kan beslissen dat de regeling in strijd is met art. 1 EP EVRM. Het rendement wordt forfaitair vastgesteld, de vermogensmix wordt ook forfaitair vastgesteld en de bepaling van het rendement van de vermogensbestanddelen in de vermogensmix heeft geen stevige basis. Het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement lopen hierdoor ver uit elkaar. In de arresten van 3 april 2015, V-N 2015/19.13 en 23 september 2016, V-N 2016/51.14 werd geoordeeld dat sprake was van een 'stapeling van ficties' waardoor de ficties van box 3 buiten werking moesten blijven. Bovendien kan de ene belegger een hoog rendement behalen op aandelen terwijl een andere belegger een negatief rendement behaalt. Hierdoor ontstaat een groot verschil tussen het forfait en de werkelijkheid wat leidt tot resultaten die onredelijk en willekeurig zijn wat mijns inziens leidt tot strijdigheid met art. 1 EP EVRM.

3.1 Inleiding

Er zijn enkele alternatieven voor de vermogensrendementsheffing waarbij in de basis wordt geabstraheerd van ficties en forfaits. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de vermogenswinstbelasting. Een vermogenswinstbelasting belast de reguliere inkomsten uit en de gerealiseerde waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen.¹³⁹ Aangezien realisatie tot belastingheffing leidt kan de realisatie van vermogensbestanddelen worden uitgesteld. Dit heet het lock-in effect. Ook kunnen reguliere inkomsten omgezet worden in vervreemdingswinsten wat tot uitstel zou kunnen leiden over de reguliere inkomsten. Een vermogenswinstbelasting is naar mag worden aangenomen in overeenstemming met art. 1 EP EVRM vanwege de heffing over werkelijk behaalde rendementen waardoor geen eigendom kan worden ontnomen. Ik zal beginnen met een uiteenzetting van de algemene aspecten van een vermogensaanwasbelasting waarbij de voor- en nadelen worden besproken. Daarna zal ik ingaan op de parlementaire geschiedenis van een vermogenswinstbelasting en welke bezwaren destijds zijn aangevoerd om geen vermogenswinstbelasting in te voeren. Na deze bezwaren beschreven te hebben zal ik de diverse vraagstukken de revue laten passeren die een invulling nodig hebben voor een vermogenswinstbelasting kan worden ingevoerd. Hierbij komen achtereenvolgens aspecten als de aftrek van kosten, verliesverrekening, vrijstellingen, doorschuifregelingen, inflatie, tarief, de samenhang met de erf- en schenkbelasting, gevolgen voor inkomensafhankelijke regelingen en overige aspecten aan bod. Vervolgens wordt aandacht geschonken aan de internationaal en Europeesrechtelijke aspecten bij een vermogenswinstbelasting. De vraag daarbij is of de realisatie van een waardeinstijging, die zich voordoet na emigratie kan worden belast en hoe voorkoming van dubbele belasting wordt bewerkstelligd. Hierbij wordt gedaan alsof er in box 3 een vermogenswinstbelasting geldt. Daarna komen de toetsingscriteria efficiëntie en effectiviteit, rechtvaardigheid en internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogenswinstbelasting aan bod. Tot slot zal ik het hoofdstuk afsluiten met de tussenconclusie.

3.2. De vermogenswinstbelasting

3.2.1 Wat is een vermogenswinstbelasting?

Een vermogenswinstbelasting is een belasting waarbij de reguliere inkomsten uit vermogensbestanddelen en de gerealiseerde waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen belast worden. Een waardeinstijging kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd door de verkoop van een vermogensbestanddeel dat in waarde is toegenomen. In dat geval wordt belasting geheven over het verschil tussen de verkoopprijs en de verkrijgingsprijs. Dit heeft als voordeel dat de belastingplichtige de belasting die verschuldigd is kan voldoen uit de vrijgekomen liquide middelen. Bij het belasten van

¹³⁹ In het huidige box 2 is ook sprake van een vermogenswinstbelasting.

de vermogenswinst kan rekening worden gehouden met bepaalde kosten. Er dient een onderscheid te worden gemaakt met kosten die aftrekbaar zijn en kosten die de verkrijgingsprijs verhogen. De reguliere inkomsten bestaan bijvoorbeeld uit interest, dividend of huur. De verwachte reguliere inkomsten hebben dan ook invloed op de waarde van het vermogensbestanddeel. Een dividenduitdeling zal tot een waardedaling van het desbetreffende aandeel leiden en een dividendinhouding zal tot een waardestijging leiden. Door deze samenhang en om belastingarbitrage te voorkomen dienen gerealiseerde waardestijgingen en reguliere inkomsten mijns inziens tegen hetzelfde tarief te worden belast. Een vermogenswinstbelasting is geen volledig fiscaal neutrale heffing daar belastingplichtigen het heffingsmoment over de vermogensaangroei zelf kunnen kiezen. Winsten kunnen ingehouden worden¹⁴⁰ en pas tot heffing leiden bij de vervreemding van het aandeel. Dat de heffing pas plaatsvindt op het realisatiemoment kan leiden tot een lock-in effect aangezien vervreemding belastingheffing oproept.¹⁴¹ Hierdoor blijft het vermogen hangen in vermogensbestanddelen die minder renderen waarmee belastingheffing wordt voorkomen. Een ander punt van aandacht bij de vermogenswinstbelasting is de mogelijkheid om soms reguliere inkomsten om te zetten in waardemutaties waarmee belastinguitstel gerealiseerd kan worden. Dit probleem kan de effectiviteit en de neutraliteit van een vermogenswinstbelasting aantasten.¹⁴² Dit was ook het geval onder de Wet IB 1964 waarbij belaste dividendinkomsten werden omgezet in onbelaste vermogensmutaties. Het probleem zal mijns inziens niet zo groot zijn als onder de Wet IB 1964 indien reguliere inkomsten en gerealiseerde vermogenswinsten tegen hetzelfde tarief worden belast. Er is uiteraard wel sprake van een verschil in tijdstip wanneer belasting wordt geheven. De heffingsgrondslag bij een vermogenswinstbelasting zou zo breed mogelijk moeten zijn net als in de huidige vermogensrendementsheffing om de heffing zo neutraal mogelijk te laten lopen ten aanzien van verschillende vermogensbestanddelen.

3.2.2 De voor- en nadelen van een vermogenswinstbelasting

De vermogenswinstbelasting heeft als voordeel dat de reguliere inkomsten en de gerealiseerde waardestijging bij vervreemding belast worden net als momenteel het geval is in box 1 en in box 2 waarbij zoveel mogelijk wordt geabstraheerd van forfaits. Bij een vermogenswinstbelasting vindt belastingheffing plaats over het werkelijke rendement. Vanwege het feit dat de heffing aansluit bij het werkelijke rendement zal er ook geen strijdigheid bestaan met art. 1 EP EVRM. Een ander voordeel is dat er geen liquiditeitsprobleem ontstaat voor de belastingplichtige bij een vermogenswinstbelasting

¹⁴⁰ Belastingplichtigen hebben dit niet zelf in de hand tenzij ze directeur-groootaandeelhouder zijn. Dan zouden ze overigens in box 2 vallen en niet in box 3.

¹⁴¹ Dit lock-in effect komt later nog aan de orde in par. 3.2.2.

¹⁴² Zie paragraaf 3.2.2 inzake de neutraliteit van een vermogenswinstbelasting en paragraaf 3.5.1 inzake de effectiviteit van een vermogenswinstbelasting.

aangezien pas belasting wordt geheven bij realisatie. Er kan ook sprake zijn van een lagere effectieve belastingdruk bij een vermogenswinstbelasting.¹⁴³

Het nadeel van belastingheffing bij realisatie, voor de Belastingdienst, is dat de belastingplichtige zelf het heffingsmoment kan kiezen en derhalve een belastingvoordeel kan behalen door heffing tot ver in de toekomst uit te stellen. Dit houdt nauw verband met het lock-in effect dat hieronder aan bod zal komen. Door heffing bij realisatie ontstaat er ook een onevenwichtige situatie tussen vermogensbestanddelen. Uitgaande van dezelfde rendementen wordt het voordeliger om te investeren in vermogensbestanddelen met een lagere omloopsnelheid zoals onroerende zaken.¹⁴⁴ Indien een vermogensbestanddeel wordt aangeschaft en na vijf jaar wordt vervreemd is het nettorendement bij een vermogenswinstbelasting hoger dan wanneer een vermogensbestanddeel wordt aangeschaft dat na één jaar wordt vervreemd en vervangen door een nieuw vermogensbestanddeel dat op zijn beurt na één jaar wordt vervreemd tot er vijf jaar voorbij is. Een ander punt van aandacht is dat de aftrek van kosten veel eerder plaatsvindt dan het moment van heffing omdat wordt aangesloten bij de realisatie.¹⁴⁵ Indien een vermogensbestanddeel met geleend geld wordt aangekocht komt de rente elk jaar in aftrek terwijl de realisatie van het vermogensbestanddeel vele jaren later kan plaatsvinden.¹⁴⁶ Een nadeel van de vermogenswinstbelasting is de mogelijkheid voor belastingplichtigen om reguliere inkomsten om te zetten in waardestijgingen met gebruikmaking van eventuele vermogensgroEIFondsen.¹⁴⁷ Dit zorgt naar mijn mening voor een minder effectieve belasting. Indien sprake is van eenzelfde tarief voor reguliere inkomsten en vervreemdingswinsten zal het nadeel mijns inziens niet zo groot zal zijn als onder de Wet IB 1964 waarbij belaste reguliere inkomsten werden omgezet in onbelaste vervreemdingswinsten. De neutraliteit van de vermogenswinstbelasting onder de Wet IB 1964 was daardoor ver te zoeken.

Het meest bekende nadeel van een vermogenswinstbelasting is het lock-in effect. Dit houdt in dat belastingplichtigen winsten zullen uitstellen om heffing te voorkomen waardoor het vermogen besloten blijft in het vermogensbestanddeel. Het lock-in effect kan leiden tot een suboptimale

¹⁴³ De onderneming, waarin de belastingplichtige aandelen heeft, kan ervoor kiezen om niet alle winsten uit te keren maar een deel op te potten waardoor de effectieve belastingdruk bij aandelen lager is bij een vermogenswinst- dan bij een vermogensaanwasbelasting. Dit is uiteraard voordeliger voor de belastingplichtige.

¹⁴⁴ R.P. van den Dool, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 109-110.

¹⁴⁵ Staatssecretaris van Financiën, *Keuzedocument box 3, 09-06-2017*, p. 43-45.

¹⁴⁶ Dit is overigens ook het geval in de huidige box 2 indien een ab-pakket met geleend geld is gekocht.

¹⁴⁷ Zie hoofdstuk 2 voor de bespreking van vermogensgroEIFondsen.

beleggingsportefeuille, omdat men genoeg neemt met een lager rendement dan men zou kunnen krijgen omdat dit lagere rendement uiteindelijk tot een hoger nettorendement leidt ten gevolge van belastinguitstel door niet te vervreemden.¹⁴⁸ Naarmate het tarief van de vermogenswinstbelasting lager is, neemt de omvang van het lock-in effect af.¹⁴⁹ Indien een inflatiecorrectie wordt toegepast, neemt het lock-in effect eveneens relatief af, omdat de belastingdruk dan lager is dan zonder inflatiecorrectie het geval is. De omvang van het lock-in effect werd in het verleden groot ingeschat.¹⁵⁰ Uit de recente literatuur blijkt evenwel niet eenduidig of een lock-in effect van enige serieuze omvang is.¹⁵¹ Uit een ander onderzoek blijkt dat de invloed van het lock-in effect niet eenduidig is.¹⁵² Het lock-in effect voor lange-termijn beleggingen lijkt bijvoorbeeld kleiner te zijn dan dat voor kortetermijnbeleggingen. De meeste onderzoeken naar een lock-in effect hebben plaatsgevonden in de VS. De VS kent een vermogenswinstbelasting met een bijzondere samenloopbepaling indien het vermogen vererft. Bij vererving is het namelijk zo dat de erflater geen vermogenswinstbelasting is verschuldigd, er is geen sprake van een fictieve vervreemding, en dat de verkrijgingsprijs van de vermogensbestanddelen bij de erfgenaam wordt opgehoogd naar de waarde in het economische verkeer (fair market value).¹⁵³ Hierdoor zijn potentiële erfslaters uiteraard geneigd om vermogensbestanddelen niet te verkopen maar om het te laten vererven waardoor er afstel van een vermogenswinstbelasting bij hen wordt gerealiseerd.¹⁵⁴ Indien een vererving wordt aangemerkt als een fictieve vervreemding wordt de invloed van het lock-in effect beperkt. Kavelaars meent dat uit de Nederlandse vermogenswinstheffingen ter zake van de winst uit onderneming, de winst uit aanmerkelijk belang en de heffing van vennootschapsbelasting kan worden afgeleid dat de invloed van

¹⁴⁸ C.C. Holt en J.P. Shelton, *The lock-in effect of the capital gains tax*, Social System Research Institute, reprint nr. 42, Wisconsin 1963.

¹⁴⁹ Bij een dalende tarief afhankelijk van de bezitsduur neemt de omvang van het lock-in effect in het eerste deel van de beoogde bezitsperiode toe, terwijl het nadien afneemt. Zie W.T. Bogart en W.M. Gentry, *Capital gains taxes and realizations: evidence from interstate comparisons*, NBER Working paper series, Working paper 4254, NBER, Cambridge, januari 1993.

¹⁵⁰ J. Slemrod en M. Feldstein, *The lock-in effect of the capital gains tax: some Time-Series Evidence*, Working paper 257, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1978, J. Slemrod en M. Feldstein, *The lock-in effect of the capital gains tax: some time-series evidence*, Tax Notes, 7 augustus 1978, M. Feldstein, J. Slemrod en S. Yitzhaki, *The Effects of taxation on the Selling of Corporate Stock and the Realization of Capital Gains*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 94, nr. 4, juni 1980 en J. Slemrod en W. Shobe, *The tax elasticity of capital gains realizations: evidence from a panel of taxpayers*, Working paper 3237, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1990.

¹⁵¹ P. Kavelaars, *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?*, Deventer: Kluwer 1997, p. 46 en P. Kavelaars, *Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing*, WFR 2016/131, par. 3.1.

¹⁵² A.J. Auerbach, *Capital Gains Taxation in the United States: Realizations, Revenue and Rhetoric*, Brookings papers on economic activity, 1988, nr. 2, p. 595.

¹⁵³ 26 U.S. Code § 1014 - Basis of property acquired from a decedent.

¹⁵⁴ D. Bernheim, R.J. Lemke en J.K. Scholz, *Do estate and gift taxes affect the timing of private transfers*, NBER Working paper series, Working paper 8333, NBER, Cambridge, Mass., p. 2617-2634 en W.T. Bogart en W.M. Gentry, *Capital gains taxes and realizations: evidence from interstate comparisons*, NBER Working paper series, Working paper 4254, NBER, Cambridge, januari 1993. Laatstgenoemde toont ook een verband aan tussen de leeftijd en de omvang van het lock-in effect.

het lock-in effect in Nederland gering is. Bij deze belastingen bestaat niet de indruk en is ook niet aannemelijk gemaakt, laat staan aangetoond, dat het lock-in effect enige invloed heeft op vervreemdingskeuzes.¹⁵⁵ Ik sluit me aan bij Kavelaars dat het lock-in effect niet moet worden overschat en dat het geen argument vormt om een vermogenswinstbelasting te verwerpen. Mocht het lock-in effect toch een rol spelen dan kan het lock-in effect worden voorkomen door rekening te houden met het feit dat de belastingplichtige een liquiditeitsvoordeel heeft en dit voordeel vervolgens te neutraliseren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van het Vickrey systeem.¹⁵⁶ Bij het Vickrey systeem vindt op het vervreemdingsmoment een extracomptabele berekening plaats waarin wordt verondersteld dat het op het vervreemdingsmoment uiteindelijk gerealiseerde voordeel gelijkmatig gedurende de bezitsperiode is opgekomen. Vervolgens wordt de verschuldigde belasting op het vervreemdingsmoment zodanig vastgesteld dat de netto contante waarde daarvan op het verkrijgingsmoment gelijk is aan die van de belasting die in totaal verschuldigd zou zijn geweest indien de gelijkmatige waardeverhoging gedurende de bezitsperiode jaarlijks belast zou zijn geweest. De bij vervreemding verschuldigde belasting wordt dan hoger maar wijkt uiteindelijk toch af van de belastingdruk onder een vermogensaanwasbelasting. Een vermogenswinstbelasting met compensatie voor het liquiditeitsvoordeel heeft ondanks de hogere verschuldigde belasting geen lock-in effect, terwijl een vermogenswinstbelasting zonder compensatie dat wel heeft.¹⁵⁷

3.2.3 De behandeling van een vermogenswinstbelasting in de parlementaire geschiedenis

De heffing ter zake van vermogensinkomsten, zoals blijkt uit hoofdstuk 1, is in de Nederlandse fiscale historie een aantal malen aan de orde gekomen. De eerste vorm van een belasting op inkomsten uit vermogen stamt uit 1892, had overeenkomsten met de huidige vermogensrendementsheffing en werd ingevoerd door minister Pierson.¹⁵⁸ In 1914 werd door Minister Treub de Wet IB 1914 ingevoerd.¹⁵⁹ De Wet IB 1914 was gebaseerd op een synthetisch stelsel waarbij alle inkomsten uit diverse inkomstenbronnen bij elkaar werden geteld en belast naar één tarief. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werd ook de Oorlogswinstbelasting geheven. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de

¹⁵⁵ P. Kavelaars, *Vermogenswintheffing: verlies of (aan-)winst?*, Deventer: Kluwer 1997, p. 61 en P. Kavelaars, *Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing*, WFR 2016/131, par. 3.1.

¹⁵⁶ W. Vickrey, *Averaging of income for income-tax purposes*, *The journal of political economy*, vol. 47, nr. 3, juni 1939, p. 379-397 en zie R.P. van den Dool, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 109-115 voor een beschouwing van andere systemen om het liquiditeitsvoordeel van een vermogenswinstbelasting ten opzichte van een vermogensaanwasbelasting weg te nemen.

¹⁵⁷ Janet A. Meade, *The impact of different capital gains tax regimes on the lock-in effect and new risky investment decisions*, *The accounting review*, vol. 65, nr. 2, april 1990.

¹⁵⁸ Wet Vermogensbelasting 1892. Artikel 2 van Piersons Wet Vermogensbelasting 1892 luidde als volgt: 'eenieder is belastingplichtig naar de waarde van zijn vermogen, opgevat en berekend naar de bepalingen dezer wet'. Het tarief bedroeg 1,5 promille over een verondersteld rendement van 4% wat neer kwam op een vermogensbelasting van 0,006%.

¹⁵⁹ Wet Inkomstenbelasting 1914, Wet van 19 december 1914, Stbl. 563.

Vermogensaanwasbelasting¹⁶⁰ en het Besluit op de Waardevermeerderingsbelasting¹⁶¹ ingevoerd. Daarnaast heeft gedurende de periode 1941-1952 nog een speculatiewinstheffing bestaan.¹⁶² Na de Tweede Wereldoorlog is gedurende een betrekkelijk korte periode zelfs sprake geweest van een aanvullende vermogensaanwasbelasting¹⁶³ en een vermogensheffing ineens.¹⁶⁴

Bij de totstandkoming van de Wet op de inkomstenbelasting 1964 is gesproken over de mogelijke invoering van een vermogenswinstbelasting.¹⁶⁵ Weliswaar werd onderkend en erkend dat er redenen waren vermogensvoordelen te belasten met een (afzonderlijke) vermogenswinstbelasting, maar tevens was vereist dat voor een dergelijke belasting een in het algemeen rechtsbewustzijn verankerde rechtsgrond diende te worden aangegeven. Vervolgens is een afzonderlijke vermogenswinstbelasting afgewezen omdat de wetgever onvoldoende dragende rechtsgronden meende te kunnen aanvoeren. Er werd daarnaast geoordeeld dat vooral bezwaren van praktische aard aan invoering van een dergelijke heffing in de weg stonden. Zo was zowel de uitvoering van een eventuele verticale als een horizontale verliescompensatie een groot knelpunt. Zelfs een speculatiewinstheffing werd afgewezen gezien de administratieve bezwaren voor de uitvoering van een dergelijke belasting. Verder was het de vraag of monetaire winsten of reële winsten belast moesten worden¹⁶⁶ en in hoeverre een vermogenswinstbelasting een bijdrage zou kunnen leveren aan de staatskas gezien de afhankelijkheid van een vermogenswinstbelasting van fluctuerende beurskoersen. Tijdens een aanpassing van de Wet VB 1964 werd nogmaals gediscussieerd over een vermogensmutatiebelasting.¹⁶⁷ Een vermogenswinstbelasting werd onwenselijk geacht door de regering vanwege de vermoedelijk geringe opbrengst, de uitvoeringsmoeilijkheden, de beperkte reikwijdte van een enigszins effectieve vermogenswinstbelasting en de problematiek van de verliescompensatie. En als er al een dergelijke heffing diende te worden ingevoerd, dan zou deze beperkt moeten blijven tot onroerende zaken,

¹⁶⁰ Wet van 19 september 1946. Deze belasting beoogde – tezamen met de in die tijd tot stand gekomen heffing ineens – overtollige koopkracht te vernietigen en de vlottende staatsschuld af te kunnen lossen.

¹⁶¹ Besluit op de Waardervermeerderingsbelasting van 27 november 1940.

¹⁶² Art. 35 Besluit IB 1941. Deze heffing had betrekking op voordelen behaald bij de vervreemding van effecten, koopwaren en vreemd geld, behaald binnen één jaar na aankoop, alsmede bij vervreemding van onroerende zaken binnen twee jaren na verwerving. De speculatiewinst was belast naar het reguliere tarief en tegenbewijs was niet mogelijk. Speculatieverliezen konden alleen in aanmerking worden genomen indien en voor zover daar speculatiewinsten in hetzelfde jaar tegenover stonden.

¹⁶³ Wet van 19 september 1946.

¹⁶⁴ Wet van 11 juli 1947.

¹⁶⁵ Kamerstuk 5380, 1962-1963, nr. 19, MvA, blz. 7-12.

¹⁶⁶ In die tijd was de inflatie een flink stuk hoger dan nu het geval is. In de periode van 1938 t/m 1962 zijn de consumentenprijzen meer dan verdrievoudigd. Zie www.cbs.nl inzake de consumentenprijzen vanaf 1900. Het belasten van reële of monetaire winsten is ook voor de vermogensrendementsheffing een knelpunt waar weinig aandacht aan is besteed.

¹⁶⁷ Kamerstukken 15 905, 1979-1980, nr. 3, MvT, blz. 30-39, nr. 6 MvA, blz. 50-58 en nr. 9, Nota n.a.v. het eindverslag, blz. 27.

eventueel aangevuld met een heffing ter zake van effecten. Enkele van de argumenten die een rol hebben gespeeld bij de vorenbedoelde afweging al dan niet een vermogenswinstbelasting in te voeren, worden hierna besproken.

3.3 Mogelijke knelpunten bij het invoeren van een vermogenswinstbelasting

3.3.1 Aftrekbaarheid van kosten

Bij een vermogenswinstbelasting zou de netto opbrengst belast moeten worden. Een belastingplichtige maakt kosten om een vermogensbestanddeel in stand te houden, bij onroerende zaken bijvoorbeeld, of om zijn vermogen te doen toenemen. Deze kosten kunnen betrekking hebben op financieringskosten, advieskosten of onderhoudskosten. De belangrijkste kosten zijn de financieringskosten die met name betrekking hebben op onroerende zaken. Daartoe behoort ook de eigen woning omdat het uitgangspunt moet zijn dat die uiteindelijk uit box 1 naar een vermogensmutatieheffing overgaat.¹⁶⁸ Ik sluit me aan bij dit uitgangspunt. Alle onroerende zaken zouden mijns inziens op een eenduidige manier belast moeten worden om discrepanties te voorkomen. Dit zou betekenen dat onder andere de terbeschikkingstellingsregelingen van de Wet IB 2001 afgeschaft kunnen worden.¹⁶⁹ De financieringskosten kunnen door de bank worden aangeleverd en de onderhoudskosten zouden belastingplichtigen zelf moeten aangeven bij de Belastingdienst. Bij onroerende zaken kan men ook denken aan verbeteringskosten. Deze kosten verhogen mijns inziens de verkrijgingsprijs. Hierbij kan er een drempel worden ingevoerd voor de in aanmerking te nemen kosten om discussie over kleine bedragen te voorkomen.¹⁷⁰ Om administratieve lasten te verminderen kunnen ook slechts specifieke kosten voor kostenafrek in aanmerking komen. Bij een vermogenswinstbelasting zou de rente op consumptieve leningen niet in aftrek komen. De kosten die banken en vermogensbeheerders in rekening brengen bij belastingplichtigen kunnen bijvoorbeeld ook worden gerenseigneerd aan de Belastingdienst. Dit vergemakkelijkt de uitvoering van een vermogenswinstbelasting.

3.3.2 Mogelijkheid tot verliesverrekening

Bij een systeem van belasting over het werkelijke rendement moet er een mogelijkheid zijn om verliezen te verrekenen. De mogelijkheid tot verliesverrekening zorgt ervoor dat de variantie in het risico daalt waardoor belastingplichtigen bereid zijn meer risico te nemen en het voorkomt dat er niet meer aan inkomen wordt belast dan in werkelijkheid is behaald.¹⁷¹ Met de mogelijkheid tot

¹⁶⁸ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.a.

¹⁶⁹ Zie de tbs-regelingen van art. 3.91 en 3.92 Wet IB 2001

¹⁷⁰ Zie bijvoorbeeld de schuldendrempel in de huidige box 3.

¹⁷¹ R.P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 205.

verliesverrekening sluit een vermogenswinstbelasting nog beter aan bij de draagkracht van belastingplichtigen. Voor de uitvoerbaarheid speelt ook een rol of het de bedoeling is te voorkomen dat bijvoorbeeld een winst op de verkoop van een onroerende zaak wordt teruggebracht tot nul door een latent verlies op aandelen te realiseren. Dit wordt ook wel ringfencing genoemd. Mijns inziens moet worden afgezien van ringfencing. Een verlies op aandelen zou moeten worden verrekend met een winst op onroerende zaken. Alleen op deze manier wordt er naar mijn mening volledig rekening gehouden met de draagkracht van een belastingplichtige aangezien alle positieve als negatieve vermogensmutaties van alle vermogensbestanddelen de draagkracht van de belastingplichtige beïnvloeden.

Vanuit draagkrachtperspectief dient met verliezen steeds rekening te worden gehouden, zowel binnen het jaar als jaaroverstijgend. Een onbeperkte verliesverrekening kan tot uitvoeringstechnische problemen leiden, bijvoorbeeld daar waar het de vastlegging betreft. Van den Dool acht dat uit administratieve overwegingen niet wenselijk.¹⁷² Kavelaars is van oordeel dat voorwaartse verliesverrekening onbeperkt dient te zijn, terwijl uitvoeringsaspecten een beperkte achterwaartse verliesverrekening met zich moeten brengen. Hij bepleit daarbij een achterwaartse verrekeningstermijn die gelijk is aan de periode waarover een navordering kan plaatsvinden.¹⁷³ Mijns inziens moet worden aangesloten bij de verliesverrekeningstermijn van box 1 waarbij verliezen met winsten van drie jaar terug en negen volgende jaren verrekend kunnen worden. Hofstra is van oordeel dat vermogenswinsten onder een separate, van de inkomstenbelasting te onderscheiden belasting moeten vallen waardoor een onderlinge verliesverrekeningsmogelijkheid niet bestaat.¹⁷⁴ Spaanstra daarentegen is van oordeel dat een dergelijke verrekening wel mogelijk zou moeten zijn, hetgeen is gebaseerd op zijn stelling dat een separate heffing niet noodzakelijk is.¹⁷⁵ Van den Dool is van oordeel dat geen beperkingen in de tijd mogen worden gesteld. Een andere regeling leidt tot een inbreuk op het uitgangspunt dat het volledige inkomen in aanmerking moet worden genomen en is tevens van invloed op de risicobereidheid van individuen.¹⁷⁶ Ook Kavelaars is van oordeel dat verliezen in de ene inkomenscategorie direct verrekend dienen te worden met positieve inkomsten in een andere

¹⁷² Ibid, blz. 207.

¹⁷³ P. Kavelaars, *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?*, Deventer: Kluwer 1997, p. 46.

¹⁷⁴ H.J. Hofstra, *Het vraagstuk van de vermogenswinstbelasting*, Amsterdam 1967 (Belastingconsulentendagen nr. 12).

¹⁷⁵ J. Spaanstra, *Fiscaal-juridische aspecten van een vermogenswinstbelasting*, Weekblad 1974/1158.

¹⁷⁶ R.P. van den Dool, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 205.

categorie, waarbij wel rekening moet worden gehouden met de tariefsverschillen.¹⁷⁷ Ik sluit me aan bij Van den Dool en Kavelaars waarbij ik pleit voor horizontale verliesverrekening binnen het jaar met alle soorten inkomens uit box 1 en 2 met behulp van een verrekeningsystematiek zoals in art. 4.53 Wet IB 2001. Op deze manier wordt bewerkstelligd dat verliezen zo snel mogelijk worden verrekend. Dit zou dan echter niet tot een teruggave mogen leiden.¹⁷⁸ Als daarna nog een verlies resteert, gaat dat verlies terug naar voorgaande jaren (maximaal drie jaar), dan wel naar toekomstige jaren (maximaal negen jaar). Ik sluit me aan bij Kavelaars dat op het bovenstaande geen bijkomende beperkingen moeten komen zoals ten aanzien van het maximaal te verrekenen bedrag, de mate van verrekening met andere inkomsten of beperking van de verrekening in de tijd om het systeem niet al te complex te maken.¹⁷⁹

3.3.3 Vrijstellingen of heffingvrije voet

In de huidige vermogensrendementsheffing wordt er een vrijstelling gehanteerd van € 30.000 per belastingplichtige. Bij de invoering van de Wet IB 2001 is het heffingvrije vermogen in de plaats gekomen van de daarvoor geldende rente- en dividendvrijstellingen in de Wet IB 1964. In een systeem van een heffing over het werkelijke rendement kan een heffingvrij vermogen ertoe leiden dat een belastingplichtige met veel rendement en weinig vermogen geen belasting hoeft te betalen in box 3, terwijl een belastingplichtige met weinig rendement en veel vermogen wel belasting betaalt. Een goed alternatief zou kunnen zijn dat wordt teruggekeerd naar de systematiek van de Wet IB 1964 waarbij er een rente- en dividendvrijstelling gold. Ik acht zelf een vrijstelling bij een vermogenswinstbelasting echter niet nodig behalve voor de eigen woning.¹⁸⁰ Mijns inziens zou er een vrijstelling moeten gelden voor de eigen woning van € 125.000. Dit heeft met name te maken met het feit dat in de meeste gevallen een nieuwe eigen woning wordt aangekocht met de opbrengst van de verkoop van een eigen woning. Vrijstellingen dienen voor de rest zo veel mogelijk te worden voorkomen vanwege het risico dat constructies worden opgezet waarbij belaste vermogensinkomsten worden omgezet in onbelaste vermogensinkomsten. Een goed voorbeeld is de inmiddels afgeschafte Spaartegoedenrichtlijn die betrekking had op alleen rente-inkomsten. De beleggingen werden ingebracht in kapitaalvennootschappen waardoor rente werd omgezet in dividend waarmee de Spaartegoedenrichtlijn werd omzeild.¹⁸¹ Indien het ene soort inkomen wordt vrijgesteld kan het investeren in dit vermogensbestanddeel aantrekkelijker worden voor belastingplichtigen en om dit

¹⁷⁷ Zie ook P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131. Ten principale dient een dergelijke compensatie plaats te vinden omdat anders meer aan inkomen wordt belast dan daadwerkelijk is genoten. Het tarief bij een vermogenswinstbelasting wordt besproken in paragraaf 3.4.6.

¹⁷⁸ Ook overige in een jaar niet te compenseren verliezen leiden immers niet tot een belastingrestitutie.

¹⁷⁹ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.i.

¹⁸⁰ Zie ook J. Spaanstra, Fiscaal-juridische aspecten van een vermogenswinstbelasting, Weekblad 1974/1158.

¹⁸¹ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 2.

gevolg te voorkomen dienen vrijstellingen geminimaliseerd te worden. Om aan te sluiten bij het belasten van het werkelijke rendement en de draagkracht van belastingplichtigen dient de vrijstelling zo minimaal mogelijk te zijn. Een andere faciliteit kan wellicht een doorschuifregeling of een betalingsregeling zijn.¹⁸² Mijns inziens is een (beperkte) vrijstelling voor de eigen woning, huisraad en vermogensbestanddelen die bestemd zijn voor privégebruik voldoende vanwege uitvoeringstechnische redenen.¹⁸³ Wel moeten vermogensbestanddelen die objectief gezien een voordeel voor de belastingplichtige kunnen opleveren te allen tijde worden uitgezonderd van de vrijstelling.

3.3.4 Doorschuifregelingen

Onder een doorschuifregeling wordt verstaan een regeling op grond waarvan het resultaat bij vervreemding van een vermogensbestanddeel niet in aanmerking wordt genomen, doch de realisatie daarvan naar de toekomst wordt verschoven. Een doorschuifregeling kan een tegemoetkoming zijn voor een eventueel liquiditeitsprobleem indien belastingplichtigen een vervangend vermogensbestanddeel aanschaffen.¹⁸⁴ Ook leidt een doorschuifregeling in zijn algemeenheid tot een vermindering van het lock-in effect.¹⁸⁵ Een doorschuifregeling verstoort de neutraliteit tussen vermogensbestanddelen en de kapitaalmarkt. Stevens vindt een betalingsregeling, eventueel rentedragend, een meer voor de hand liggende optie.¹⁸⁶ Hierbij kan de regeling alleen toegepast worden indien de belastingplichtige over onvoldoende liquide middelen beschikt na de vervreemding. Bij een objectieve doorschuiving wordt een vermogensbestanddeel vervangen door een soortgelijk vermogensbestanddeel. Alhoewel in de Wet IB 2001 een herinvesteringsreserve is opgenomen voor zulke gevallen acht ik een doorschuifregeling voor vermogensbestanddelen van natuurlijke personen niet noodzakelijk.¹⁸⁷ Bij een herinvestering wordt een belastingplichtige niet rijker alleen het is toch zo dat op het vervreemdingsmoment de belastingplichtige over de vervreemdingsopbrengst vrij kan beschikken.¹⁸⁸ Hierom dient er bij een objectieve doorschuiving geen doorschuifregeling toegepast te worden. Bij een subjectieve doorschuiving, waarbij een vermogensbestanddeel doorschuift naar een andere belastingplichtige zonder tegenprestatie, kan mijns inziens worden volstaan met (rentedragend) uitstel van betaling. Dit heeft te maken met het feit dat hiermee de belastingheffing

¹⁸² Een eventuele doorschuifregeling in de vermogenswinstbelasting wordt in de volgende paragraaf behandeld.

¹⁸³ Wellicht kan hier een drempel worden ingevoerd van €100.000 voor huisraad.

¹⁸⁴ Zie bijvoorbeeld art. 3.53 Wet IB 2001 inzake de herinvesteringsreserve.

¹⁸⁵ In par. 3.2.2 kwam al naar voren dat de invloed van het lock-in effect in Nederland gering is.

¹⁸⁶ Zie bijvoorbeeld L.G.M. Stevens, *Bedrijfsoverdracht moet anders*, in: dr. D.A. Albregtse, prof. dr. E.J.W. Heithuis en prof. dr. J.J.M. Jansen (red), *In de Fiscale Vuurlinie*, Kluwer, Deventer, 2003.

¹⁸⁷ Bij de eigen woning zou het eventueel van toepassing kunnen zijn maar mijn voorkeur gaat uit naar een vrijstelling van maximaal € 125.000.

¹⁸⁸ Zie ook P. Kavelaars, *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?*, Deventer: Kluwer 1997, p. 61.

anders eindeloos kan worden uitgesteld. Momenteel kunnen particuliere belastingplichtigen een betalingsregeling treffen van 12 maanden. Verder is er een maatwerkregeling waarbij de belastingschuld in 24 maanden kan worden voldaan. deze betalingsregelingen zijn mijns inziens voldoende en al helemaal met het feit in het achterhoofd dat het vermogen in box 3 met name aanwezig is bij de rijkste 10% van de bevolking.¹⁸⁹

3.3.5 De invloed van inflatie

Inflatie wordt in het algemeen omschreven als de stijging van het gemiddelde algemene prijspeil. In tijden van inflatie omvat het inkomen mede een inflatoire component. De effectieve belastingdruk neemt daardoor toe. Bovendien ontstaat een marktverstoring en ongelijkheid tussen belastingplichtigen, afhankelijk van de aard en het temporele karakter van de inkomsten. Van den Dool is om die redenen van oordeel dat er een inflatiecorrectiemechanisme dient te worden gehanteerd.¹⁹⁰ Een inflatiecorrectie is ten aanzien van zowel activa als passiva noodzakelijk als men (slechts) de reële vermogensmutatie tot de heffingsgrondslag zou willen rekenen. Indien de heffingsgrondslag wordt gecorrigeerd voor inflatie, is de effectieve belastingdruk lager dan zonder inflatiecorrectie. Dit zou betekenen dat de budgettaire opbrengst voor de overheid verminderd wordt. Een voor de hand liggend correctiemechanisme is indexering. Daarbij wordt de historische kostprijs of beginwaarde geïndexeerd. Andere methoden zijn een lager tarief, vrijstellingen, een vermogensaftrek of een forfaitair rendement. Deze methoden zijn veelal niet neutraal en schenden de horizontale gelijkheid.¹⁹¹ Om die reden verdient indexering de voorkeur onder een vermogenswinstbelasting indien er rekening zou worden gehouden met de inflatie. Het kabinet vestigt ook de aandacht op de inflatiecorrectie die idealiter moet worden toegepast onder een vermogenswinstbelasting (overigens zonder te vermelden dat dit ook geldt voor de vermogensrendementsheffing).¹⁹² Voordeel van een inflatiecorrectie is dat het risico van een belegging vermindert, omdat het effect van niet-geanticipeerde algemene prijsstijgingen wordt geëlimineerd.¹⁹³ Inflatiecorrectie zal ook de invloed van het lock-in effect verminderen, omdat minder belasting hoeft te worden betaald. Inflatiecorrectie betekent een aanzienlijk ingewikkelder wetgeving, omdat rekening dient te worden gehouden met de bezitsduur van vermogensbestanddelen en het verloop van de inflatie. Een lager tarief voor vermogenswinsten kan het nadelige effect van inflatie enigszins beperken. Kavelaars is van mening dat de inflatie geen

¹⁸⁹ T. Kooiman en A. Lejour, Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006-2013, CPB Achtergronddocument, 19 januari 2016.

¹⁹⁰ R. P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 129-156.

¹⁹¹ Ibidem.

¹⁹² Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 293.

¹⁹³ S. Cnossen, Analyse van een belastingherziening, WFR 1999/1583.

complicaties veroorzaakt nu het onder de Wet IB 2001 de regel is dat met inflatie geen rekening wordt gehouden.¹⁹⁴ Ik sluit me aan bij Kavelaars. Hoe zeer het ook de bedoeling moet zijn om inflatoire winsten buiten de heffing te houden moet er ook gekeken worden naar het regime in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Bij geen enkel regime wordt er momenteel rekening gehouden met een inflatiecorrectie. Daarom acht ik een inflatiecorrectie in de vermogenswinstbelasting ook niet nodig.

3.3.6 Tarief

Het tarief bij een vermogenswinstbelasting kan progressief of proportioneel zijn. De vermogenswinst kan in box 1 in aanmerking worden genomen of er kan een apart regime gelden voor inkomsten uit vermogen zoals in box 2 het geval is. De vervreemdingswinst wordt bijvoorbeeld eenmaal behaald bij de realisatie van een vermogensbestanddeel terwijl de vermogenswinst over meerdere jaren wordt opgebouwd. De eenmalige realisatie heeft tot gevolg dat een belastingplichtige in een hogere tariefschijf terecht kan komen wat niet wenselijk is. Van Dijck is van mening dat deze eenmalige winst erg zwaar zou worden belast indien een progressief tarief zou worden toegepast.¹⁹⁵ Volgens Van Dijck moet een progressief tarief gematigd worden omdat de vervreemdingswinst bestaat uit een inflatoire component en om het lock-in effect te verminderen. Andere mogelijkheden zijn om een bepaalde fractie van de vermogenswinst mee te nemen in de progressieve heffing of om voor bepaalde baten aan te nemen dat zij wel bij het progressief belaste inkomen gevoegd moeten worden maar dat dit er niet toe behoort te leiden dat het tarief naar een volgende tariefschijf doorloopt.¹⁹⁶ Mijns inziens moet er in de eerste plaats geen rekening worden gehouden met inflatie. Het argument dat een vermogenswinst mede bestaat uit een inflatoire component doet er dus niet toe. In Nederland vallen inkomsten uit effecten en onroerende zaken reeds in de hogere schijven omdat de belastingplichtige met zijn overige inkomen deze schijven reeds bereikte.¹⁹⁷ Voor deze belastingplichtigen heeft de realisatie van vermogenswinsten geen nadelig tariefseffect. Volgens de Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties dienen vermogensinkomsten volledig als box 1-inkomen te worden gezien.¹⁹⁸ Hierbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat zij uitgaat van bepaalde veronderstellingen om inkomsten uit vermogen in box 1 te belasten. Zo is er sprake van een vermogensaftrek wat de vermogenswinst beperkt, geldt voor aandelen een bijzonder

¹⁹⁴ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.h. Overigens acht Kavelaars dit principieel als onjuist.

¹⁹⁵ J.E.A.M. van Dijck, Vermogenswinstbelasting (Openbaar afscheidscollege gegeven op 16 december 1988 aan de Katholieke Universiteit Brabant), WFR 1988/1661, par. 14.

¹⁹⁶ Dit systeem kan men aanduiden met de term 'afgestopte progressie'.

¹⁹⁷ Nota 'Belastingen in de 21^e eeuw: een verkenning', p. 58, tabel 6.1 en T. Kooiman en A. Lejour, Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006-2013, CPB Achtergronddocument, 19 januari 2016.

¹⁹⁸ Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 202, Kluwer, Deventer, 1998, p. 84.

tarief van 25% en de eigen woning is in zijn geheel vrijgesteld. Hierdoor zal het effectieve tarief uiteraard lager uitvallen en dat geeft de Commissie zelf ook aan. Een bijzonder tarief zou volgens de Commissie leiden tot complicaties in de uitvoeringssfeer en dan met name bij de verliesverrekening. Echter werd in paragraaf 3.4.2 al aangegeven dat een ander tarief geen probleem oplevert voor de verliesverrekening indien een creditsysteem wordt toegepast die gebaseerd is op art. 4.53 Wet IB 2001.

In de economische theorie verdient het de voorkeur om kapitaalinkomen naar een afzonderlijk en relatief laag tarief te belasten.¹⁹⁹ Een ander argument dat pleit voor een apart regime voor het belasten van vermogensinkomsten is gelegen in het internationaal vluchtige karakter van kapitaalinkomen.²⁰⁰ Daarnaast worden onder het huidige stelsel vermogensinkomsten ongeacht de hoogte tegen een vast tarief worden belast, zowel in box 2 als in box 3. Mijns inziens dienen alle soorten kapitaalinkomen naar hetzelfde tarief te worden belast. Er moet geen uitzondering worden gemaakt voor bepaalde vermogensbestanddelen zoals de Commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties voorstelt. Indien bepaalde vermogensbestanddelen tegen een ander tarief zouden worden belast, zou er een verschuiving plaatsvinden naar die vermogensbestanddelen met de laagste effectieve belastingdruk. Het voordeel van een proportioneel tarief ten opzichte van een progressief tarief is dat de belastingdruk niet meer afhankelijk is van de omvang van het inkomen en ook niet meer verschilt tussen individuen.²⁰¹ Een proportioneel tarief heeft tevens als voordeel dat het marginale tarief ongeacht de hoogte van het inkomen gelijk blijft waardoor de verstoring van de belasting lager wordt.²⁰² Om bovengenoemde argumenten dient er mijns inziens een gemitigeerd proportioneel tarief te worden gehanteerd. Hierbij kan men denken aan het tarief dat geldt in box 2.

3.3.7. Samenhang met de erf- en schenkbelasting

Bij een vermogenswinstbelasting kan er een samenloop ontstaan met het successie- en schenkingsrecht. Bij overlijden is geen sprake van een vervreemding maar van een overgang en bij een schenking is wel sprake van een vervreemding. Indien een vererving wordt gezien als een fictieve vervreemding voor de vermogenswinstbelasting wordt er bij de erflater een vermogenswinstbelasting geheven en bij de erfgenaam successierecht.²⁰³ Een bezwaar tegen een dergelijk systeem is dat de

¹⁹⁹ T. Hatta, The Nakasone-Takeshita Tax Reform: A Critical Evaluation, *The American Economic Review*, vol. 82, nr. 2, mei 1992, p. 231-236.

²⁰⁰ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, *WFR* 2016/131, par. 2.

²⁰¹ R .P. van den Dool , *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, p. 50.

²⁰² De verstoring van een belasting is het tarief in het kwadraat.

²⁰³ Zie par. 3.4.9 voor de bespreking van het vervreemdingsbegrip dat gehanteerd moet worden bij een vermogenswinstbelasting.

erflater beschikt over het vermogensbestanddeel en daarmee over de waardevermeerdering maar men zou wel kunnen zeggen dat hij feitelijk daar geen voordeel aan ontleent²⁰⁴ en er komen geen liquiditeiten vrij om de belasting te voldoen. Hieraan kan overigens tegemoet worden gekomen door de verkrijgingsprijs van het vererfde, c.q. geschonkene door te schuiven naar de verkrijger waarbij eventueel een verschil kan worden gemaakt tussen verervingen en schenkingen.²⁰⁵ In paragraaf 3.4.4 is echter geoordeeld dat er bij een vermogenswinstbelasting geen ruimte is voor een doorschuifregeling om belastinguitstel te voorkomen. Een andere mogelijkheid om het liquiditeitsprobleem op te lossen is het opnemen van een betalingsregeling in de wet. Bezien vanuit de verkrijger kunnen erfenissen en schenkingen ook gezien worden als inkomen. Bij hem is immers sprake van een toename van de economische beschikkingsmacht.²⁰⁶ Onder deze omstandigheden kan de vraag worden opgeworpen of van de heffing van successierecht kan worden afgezien indien het inkomensbegrip voor de inkomstenbelasting bedoelde waardemutaties reeds in de heffing betreft bij de erflater.²⁰⁷ Een reden om dat evenwel niet te doen, is dat een dergelijke verschuiving van het successierecht naar een inkomstenbelasting tot een andere drukverdeling leidt.²⁰⁸ Van den Dool is van oordeel dat een separate verkrijgingsbelasting moet bestaan naast een vermogenswinstbelastingheffing voor de erflater, c.q. schenker.²⁰⁹ Dit baseert hij op het feit dat dergelijke verkrijgingen in het algemeen door individuen als een voordeel worden ervaren en hun draagkracht ten goede komen. Kavelaars is van mening dat gelet op het verschil in object, maar met name ook gelet op het verschil in subject, alsmede de ratio's van beide heffingen, er in beginsel geen reden is dat bij de beide heffingen met de ander rekening wordt gehouden.²¹⁰ Ik sluit me aan bij Kavelaars en Van den Dool. Daarnaast is het successierecht een inelastische belastingheffing wat dus voor weinig economische verstoringen zorgt.²¹¹ Tevens is de Wet SW 1956 (deels) gebaseerd op de equality of opportunity beginsel. Dit is een van de basisprincipes ter rechtvaardiging van de belasting op nalatenschappen.²¹² Mijns inziens speelt ook de toenemende vermogensongelijkheid een

²⁰⁴ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.k. Dit ligt bij een schenking uiteraard wat anders dan bij een vererving.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ R. P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, p. 216.

²⁰⁸ W.G. Gale en J.B. Slemrod, Death Watch for the Estate Tax, Journal of Economic Perspective, 2001, Vol. 15, nummer 1, p. 215.

²⁰⁹ R. P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, p. 218.

²¹⁰ Zie ook P. Kavelaars, Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?, Deventer: Kluwer 1997, p. 64. Dit doet denken aan de economisch dubbele heffing van winstuitdelingen en daar is er geen tegemoetkoming.

²¹¹ P.T. de Beer, 'De belaste dood: belastingheffing op erfenissen'. in: Belasting met Beleid, Den Haag: Sdu 2007, p. 293 en Ministerie van Financiën, Studiecommissie belastingstelsel, 'Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel', Den Haag, april 2010, p. 15.

²¹² A.L. Alstott, 'Equal opportunity and inheritance taxation', Harvard Law Review (121), 2007-2008, p. 470.

belangrijke rol om zowel een vermogenswinstbelasting te heffen bij de erflater als een verkrijgingsbelasting bij de erfgenaam.²¹³ Wel dient de vermogenswinstbelastingsschuld die ontstaat bij overlijden de met successierecht belaste verkrijging te verlagen. Ten aanzien van schenkingen geldt in principe hetzelfde als het geval is met betrekking tot het successierecht. Ook hier dient de schenker belast te worden voor de vervreemdingswinst en de verkrijger voor de waarde in het economische verkeer van de verkregen vermogensbestanddelen.

3.3.8 Gevolgen voor toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen

Het recht op toeslagen is mede afhankelijk van het inkomen en de omvang van het vermogen in box 3. Indien wordt overgegaan naar een systeem van een vermogenswinstbelasting moet bekeken worden of de huidige inkomens- en vermogensgrenzen voor toeslagen moeten worden aangepast.²¹⁴ Ook heeft de latere gegevensaanlevering bij een vermogenswinstbelasting gevolgen voor de belastingplichtige. Hierdoor kan er langere tijd onzekerheid bestaan over de gerechtigdheid tot toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen. De belastingplichtige zou ook zelf moeten bijhouden wat de eventuele wijzigingen in het jaar zelf zullen zijn om tijdig aanpassingen door te voeren. De bezwaren tegen een vermogenswinstbelasting voor toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen raken mijns inziens kant noch wal. Het vermogen in box 3 is met name aanwezig bij de rijkste 10% van de bevolking.²¹⁵ Deze belastingplichtigen hebben zeer waarschijnlijk niks te maken met toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen. Voor de toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen zouden de gevolgen nihil zijn.

3.3.9 Overige aspecten

Indien een vermogenswinstbelasting wordt ingevoerd moet de aanvangswaarde van de vermogensbestanddelen bepaald worden. Dit is noodzakelijk om uiteindelijk de vermogenswinst, vervreemdingsprijs minus de verkrijgingsprijs, te kunnen berekenen. Voor vermogensbestanddelen waar de Belastingdienst niet over gegevens beschikt moet de belastingplichtige zelf gegevens aanleveren via de aangifte. De banken en vermogensbeheerders verzorgen al heel lang een overzicht waarin alle transacties van een belastingplichtige staan vermeld.²¹⁶ Voor beursgenoteerde aandelen is de waarde gemakkelijk te achterhalen. Voor niet-beursgenoteerde aandelen moet de belastingplichtige zelf de waarde ervan bepalen. Echter speelt deze problematiek ook bij de huidige

²¹³ Zie T. Piketty, "Capital in the Twenty-First Century", Harvard University Press, 2014 inzake de toenemende vermogensongelijkheid in westerse landen.

²¹⁴ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, Kamerstuk 20-09-2016.

²¹⁵ T. Kooiman en A. Lejour, Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006-2013, CPB Achtergronddocument, 19 januari 2016.

²¹⁶ De opname van eventuele internationale transacties in het overzicht is redelijk nieuw.

vermogensrendementsheffing. Teneinde te voorkomen dat bijvoorbeeld in gelieerde verhoudingen de transactieprijs onzakelijk wordt vastgesteld teneinde de heffing van een vermogenswinstbelasting geheel of gedeeltelijk te frustreren, dient mijns inziens te worden bepaald dat de tegenprestatie ten minste moet worden gesteld op de waarde in het economische verkeer.

Nadat een verkrijgingsprijs is bepaald is het bij een transactie niet zo moeilijk om de vervreemdingsprijs te achterhalen. Wat wel moeilijk kan zijn is het bepalen van wanneer er een vervreemding plaatsvindt. Bij een vermogenswinstbelasting is dit van cruciaal belang aangezien de heffing pas plaatsvindt bij de vervreemding. Als een juridische vervreemdingsbegrip zou worden gehanteerd waarbij wordt aangesloten bij een vervreemding in juridische zin, kan het realisatiemoment en daarmee ook de heffing van de vermogenswinstbelasting worden beïnvloed terwijl economisch bezien wel sprake is van een vervreemding.²¹⁷ Indien pas bij vervreemding van de bloot eigendom van een vermogensbestanddeel een realisatiemoment wordt geconstateerd kunnen belastingplichtigen de economische eigendom vervreemden waarbij er geen realisatiemoment wordt geconstateerd en er ook geen heffing plaatsvindt. Het bepalen van het vervreemdingsbegrip is ook van belang voor gedeeltelijke vervreemdingen. Van den Dool is van mening dat bij een vermogenswinstbelasting het vervreemdingsbegrip niet te eng moet worden uitgelegd waardoor belastingplichtigen op eenvoudige wijze een situatie kunnen creëren die in fiscaalrechtelijke zin niet als vervreemding kwalificeert, doch waarmee in economisch opzicht een gelijk eindresultaat wordt bereikt.²¹⁸ Het vervreemdingsbegrip dient naar mijn mening dan ook zo breed mogelijk gedefinieerd te worden. Een goed voorbeeld geeft mijns inziens art. 4.16 Wet IB. Daarin zijn vele fictieve vervreemdingen opgenomen om het vervreemdingsbegrip zo breed mogelijk te houden. Ook bij een sfeerovergang, van box 3 naar box 1 bijvoorbeeld, dient de overgang aangemerkt te worden als een vervreemding omdat door een dergelijke regimewijziging een latente claim in omvang zou wijzigen, hetgeen niet wenselijk is.²¹⁹ Ik sluit me aan bij Van den Dool. Bij een sfeerovergang dient er mijns inziens ook afgerekend te worden met inachtneming van een betalingsregeling.

Een ander aandachtspunt betreft de vestiging van zakelijke rechten en de splitsing van de volle eigendom in juridische en economische eigendom of het samenvoegen van beide. Elk recht vormt voor de toepassing van de vermogenswinstbelasting een zelfstandig bezit. Bij splitsing van de juridische en

²¹⁷ R .P. van den Dool , Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 219.

²¹⁸ S. Cnossen, Hervorming van de inkomstenbelasting – internationaal perspectief, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 182, Kluwer, Deventer, 1990.

²¹⁹ R .P. van den Dool , Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 220.

de economische eigendom is er reden voor heffing indien er meerwaarde aanwezig is in het afgesplitste deel. Bij degene die voordien de volle eigendom in bezit had, kan onder een vermogenswinstbelasting wel de vraag opkomen of bij afsplitsing van de economische eigendom er een partiële realisatie plaatsvindt. Volgens Kavelaars is dit wel het geval daar er immers een gedeeltelijke vervreemding plaatsvindt.²²⁰ Bij het bij elkaar komen van de juridische en de economische eigendom vindt er een heffing plaats bij degene die zijn deel vervreemdt, indien er een meerwaarde aanwezig is, en bij de verkrijger wordt zijn verkrijgingsprijs opgehoogd met de transactieprijs.

3.4 Internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogenswinstbelasting

3.4.1 Internationale aspecten van emigratie en immigratie

De subjectieve belastingplicht voor de inkomstenbelasting vangt aan met de geboorte of met de immigratie. De belastingplicht eindigt door overlijden of emigratie.²²¹ Art. 13 OESO-MV wijst het heffingsrecht over vervreemdingswinsten toe aan de woonstaat. Bij een vermogenswinstbelasting wordt pas belasting geheven bij realisatie. Indien een belastingplichtige emigreert en na de emigratie het vermogensbestanddeel, dat niet een voldoende causaal verband heeft met Nederland, vervreemdt kan Nederland niet meer heffen. Alleen bij binnenlands belastingplichtigen kan Nederland heffen over het wereldinkomen. Buitenlands belastingplichtigen worden immers slechts belast voor inkomen uit vermogensbestanddelen die limitatief zijn vermeld in de wet.²²² Hierbij gaat het met name om vermogensbestanddelen die een voldoende causaal verband hebben met Nederland. Bij zowel een emigratie naar een EU-land als een land buiten de EU dient er te worden gekeken naar het desbetreffende belastingverdrag. Art. 24 van het OESO-MV kent een non-discriminatiebepaling waarin staat dat onderdanen van de ene lidstaat in de andere lidstaat niet anders, zwaarder, worden belast dan onderdanen van die andere staat onder overigens dezelfde omstandigheden, een en ander in het bijzonder gerelateerd aan de fiscale woonplaats. Art. 24 OESO-MV ziet slechts op gevallen van discriminatie, derhalve de ongelijke behandeling van gelijke gevallen c.q. de gelijke behandeling van ongelijke gevallen.²²³ Sommige opbrengsten, bijvoorbeeld opbrengsten uit aandelen, die belast worden in de vermogenswinstbelasting zijn ook onderworpen aan de heffing van dividendbelasting.²²⁴ De dividendbelasting loopt dan samen met de heffing van de vermogenswinstbelasting. De geheven

²²⁰ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.c.

²²¹ Er kan overigens voor immigratie al sprake zijn van belastingplicht en na emigratie kan de belastingplicht in Nederland blijven bestaan. Dit is bijvoorbeeld bij onroerend goed in Nederland het geval.

²²² Art. 7.7 lid 2 Wet IB 2001.

²²³ A.C.G.A.C. de Graaf e.a., Internationaal Belastingrecht, Deventer: Kluwer 2017, blz. 430-431.

²²⁴ In het Regeerakkoord van 2017 is overeengekomen dat de dividendbelasting per 1 januari 2020 wordt afgeschaft. Hierdoor zal deze problematiek zich alleen voordien bij rente- en royaltybetalingen waarvoor weer juist een bronbelasting wordt ingevoerd per 1 januari 2020.

dividendbelasting leidt tot een verrekening met de te betalen belasting in box 3.²²⁵ Is in een voorkomende situatie meer dividendbelasting ingehouden en afgedragen dan er in box 3 verschuldigd is over de aandelen, dan leidt de verrekening van de dividendbelasting feitelijk tot een teruggave.

Bij immigratie ontstaat juist belastingplicht en wordt Nederland heffingsbevoegd over de vermogensmutaties die zich vanaf dat tijdstip voordoen ten aanzien van de vermogensbestanddelen van de belastingplichtige. Er geldt dus een step-up voor de immigrant met buitenlandse vermogensbestanddelen. Een buitenlands belastingplichtige wordt voor zijn belastbare inkomen uit sparen en beleggen in Nederland in de heffing betrokken.²²⁶ In de praktijk gaat het hier om onroerende zaken. Het heffingsrecht komt volledig toe aan de bronstaat. Voor de binnenlands belastingplichtige met een buitenlands voordeel uit sparen en beleggen geldt een vrijstelling of verrekening, voor zover uit die bezittingen genoten opbrengsten in dat buitenland onderworpen zijn aan een belasting naar het inkomen. Allereerst gaat het om onroerende zaken in het buitenland en rechten daarop die geen box 1 inkomen vormen. Voor inkomsten uit buiten Nederland gelegen onroerende zaken die in box 3 vallen, zoals in het buitenland gelegen tweede woningen, geschiedt de voorkoming van dubbele belasting door middel van de vrijstellingsmethode.²²⁷ Feitelijk zal Nederland doorgaans geen belasting heffen over de in het buitenland gelegen onroerende zaken.²²⁸ De eventueel daarop drukkende schulden en rentekosten zouden ook niet in Nederland worden meegenomen bij een vermogenswinstbelasting. Er kan ook sprake zijn van overige vermogensbestanddelen die de immigrant bezit in het buitenland. Bedraagt de buitenlandse bronbelasting over bijvoorbeeld de daadwerkelijk betaalde renten en uitgekeerde dividenden meer dan de heffing in Nederland over de onderliggende vermogensbestanddelen, dan dreigt een stuk bronbelasting onverrekenbaar te blijven. Momenteel bepaalt art. 25 lid 4 Bvdb 2001 dat de verrekening van buitenlandse bronbelasting²²⁹ beperkt is tot maximaal de Nederlandse inkomstenbelasting over het onderliggende inkomensbestanddeel. Een eventueel surplus schuift door naar de toekomst en is in de toekomst eventueel verrekenbaar; er geldt geen beperking in de tijd.²³⁰ Dit staat bekend als een ordinary credit.

²²⁵ Art. 9.2 lid 1 onderdeel b Wet IB 2001.

²²⁶ Art. 7.7 Wet IB 2001.

²²⁷ Art. 23 jo. art. 24 Bvdb 2001.

²²⁸ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3., p. 41.

²²⁹ Die ingevolge art. 25 lid 2 Bvdb 2001 tot maximaal 15% van de dividenden, interest en royalty's in aanmerking wordt genomen.

²³⁰ Art. 25a Bvdb 2001.

3.4.2 Europeesrechtelijke aspecten van emigratie en immigratie

Kan bij een vermogenswinstbelasting niet meer worden geheven over de latente waardeaan groei die zich heeft voorgedaan in de periode voor de emigratie? Voor ab-aandelen speelt deze problematiek al langere tijd en legt Nederland ten aanzien van emigranten een conserverende aanslag op die niet wordt kwijtgescholden na verloop van tijd.²³¹ Hiermee sluit Nederland aan bij het territorialiteitsbeginsel. Indien een immigrant reeds voor de immigratie vermogensbestanddelen bezit, moet deze op grond van het territorialiteitsbeginsel voor de waarde in het economische verkeer in aanmerking worden genomen waarmee een step-up wordt verleend. Het territorialiteitsbeginsel wordt als rechtvaardigingsgrond aangevoerd bij vele arresten van het Hof van Justitie EU.²³² Dit is onder andere het geval bij emigratieheffingen, welke omschreven kunnen worden als heffingen over latente inkomsten, dan wel een heffing ter compensatie van een eerder belastingvoordeel of – besparing, verband houdende met eerder toegekende aftrekposten of vrijstellingen. In het arrest *De Lasteyrie du Saillant*²³³ werd door het HvJ EU geoordeeld dat een emigratieheffing wel mogelijk was mits er bij emigratie naar een andere EU-lidstaat automatisch uitstel van betaling plaatsvindt en de belastingplichtige geen waarborg hoeft te geven in de vorm van een bankgarantie. Deze waarborg heeft uit zichzelf een belemmerende werking, daar hij de belastingplichtige het genot van het als waarborg verstrekte vermogen onthoudt.²³⁴ In de zaak *N*²³⁵ werd ook geoordeeld dat een emigratieheffing niet in strijd is met het EU-recht mits er voor de verlening van uitstel van betaling van deze belasting geen zekerheidsstelling vereist wordt en volledig rekening gehouden wordt met waardeverminderingen die na de emigratie kunnen optreden en die niet in aanmerking worden genomen door de emigratiestaat. Een emigratieheffing is dus niet in strijd met het EU-recht mits bij emigratie naar een EU-lidstaat een conserverende aanslag wordt opgelegd en direct en automatisch uitstel van betaling wordt verleend tot het moment waarop feitelijke vervreemding plaatsvindt. Ook dient er rekening gehouden te worden met waardedalingen na emigratie indien de emigratiestaat daar geen rekening mee houdt. Het HvJ EU gaat nog een stap verder dan de non-discriminatiebepaling van art. 24 OESO-MV en bepaalt dat ook een verschil in behandeling tussen een binnenlandse situatie en een intracommunautaire situatie niet is toegestaan, indien er sprake is van een belemmering van het grensoverschrijdend rechtsverkeer.²³⁶ Bij een emigratie naar een lidstaat buiten de EU kan de belasting

²³¹ De vraag is of dit in lijn is met reeds afgesloten verdragen waarbij een termijn is opgenomen van vijf of tien jaar. Na verloop van deze termijn kan Nederland niet meer heffen zonder in strijd te komen met de goede verdragstrouw. Deze discussie laat ik buiten beschouwing in dit onderzoek.

²³² Zie bijvoorbeeld HvJ EU 21 november 2002, nr. C-436/00 (X en Y), HvJ EU, 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*) en HvJ EU 7 september 2006, nr. C-470/04 (zaak N).

²³³ HvJ EU, 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*).

²³⁴ HvJ EU, 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*), rechtsoverweging 47.

²³⁵ HvJ EU 7 september 2006, nr. C-470/04 (zaak N).

²³⁶ HvJ EU 15 december 1995, nr. C-415/93, Jur. 1995, 4921 (*Bosman*).

die verschuldigd is wegens de fictieve vervreemding worden ingevorderd omdat er in een dergelijk geval geen sprake kan zijn van strijdigheid met het EU-recht. Ik sluit me hierbij aan bij Van den Dool die vindt dat de emigratie als zodanig namelijk nimmer de uitoefening van de vrijheid van kapitaalverkeer vormt, welke in een dergelijk geval de enige verkeersvrijheid zou zijn waarop de belastingplichtige zich kan beroepen.²³⁷ Om liquiditeitsredenen kan er overigens een betalingsregeling in het leven worden geroepen.

Zoals gezegd mag op basis van het EU-recht een inwoner van een EU-land niet worden belemmerd om te werken of wonen in een ander EU-land.²³⁸ Ook mag de heffing over buitenlandse inkomsten niet afwijken van de heffing over vergelijkbare binnenlandse inkomsten. Binnenlands belastingplichtigen worden belast voor hun wereldinkomen. Lidstaten van de EU zijn hierbij vrij te bepalen dat het in aanmerking te nemen inkomen van buitenlands belastingplichtigen wordt beperkt tot inkomensbestanddelen die een causale relatie met de lidstaat hebben.²³⁹ De afwijkende behandeling van binnenlands belastingplichtigen ten opzichte van buitenlands belastingplichtigen is toegestaan. De werking van verdragen wordt wel in aanmerking genomen voor de beoordeling of sprake is van een afwijkende fiscale behandeling tussen binnenlands en buitenlands belastingplichtigen. Uit het arrest Denkavit²⁴⁰ kan worden afgeleid dat een bronstaat een buitenlands belastingplichtige zwaarder mag belasten dan binnenlands belastingplichtigen, op grond van het argument dat de woonstaat de bronheffing neutraliseert door deze te verrekenen met de in de woonstaat verschuldigde belasting. Indien de buitenlands belastingplichtige de in de bronstaat ingehouden bronbelasting evenwel niet kan verrekenen, dient de bronstaat terug te treden. Uit het arrest Amurta²⁴¹ volgt dat de ten laste van buitenlands belastingplichtigen geheven belasting in nominale termen niet hoger mag zijn dan de ten laste van binnenlands belastingplichtigen geheven belasting. Dit betekent dat er geen bronheffing kan worden geheven die functioneert als een eindheffing ten laste van buitenlands belastingplichtigen indien de eindheffing ten laste van binnenlands belastingplichtigen nihil is. Art. 25 lid 4 Bvdb 2001 bepaalt dat de verrekening van buitenlandse bronbelasting beperkt is tot maximaal de Nederlandse inkomstenbelasting over het onderliggende inkomensbestanddeel en een eventueel surplus schuift door naar de toekomst. Dit staat bekend als een ordinary credit. Een interessante uitspraak in dit kader is gedaan in de zaken Miljoen en X.²⁴² Deze zaken gaan over de heffing van dividendbelasting van

²³⁷ R .P. van den Dool , *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 268 en de conclusie van A-G Kokott HvJ EG 30 maart 2006, nr. C-470/04 (N-zaak).

²³⁸ De verkeersvrijheden van art. 45, 49, 56 en 63 VwEU.

²³⁹ Het gaat dan bijvoorbeeld om in het binnenland gedreven ondernemingen en in het binnenland gelegen onroerende zaken.

²⁴⁰ HvJ EG 14 december 2006, nr. C-170/05 (Denkavit France SARL).

²⁴¹ HvJ EG 8 november 2007, nr. C-379/05 (Amurta SGPS).

²⁴² HR 4 maart 2016, nr. 12/02502, nr. 12/03235, nr. 12/04717, BNB 2016/88-90, NTFR 2016/932 en 934.

buitenlandse aandeelhouders. Het HvJ EU oordeelde op 17 september 2015 dat, bij de vergelijking van de fiscale behandeling van ingezeten en niet-ingezeten aandeelhouders de uiteindelijke belastingdruk in beide situaties moet worden vergeleken. Hierbij hebben buitenlands belastingplichtigen recht op het volledige heffingvrije vermogen.

3.5 Toetsingscriteria

3.5.1 Efficiëntie en effectiviteit

Een vermogenswinstbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Uitvoeringstechnisch vergt het meer van de Belastingdienst dan het systeem in de huidige box 3. Voor het rendement wordt aangesloten bij de daadwerkelijke opbrengsten en kosten en lasten wat de uitvoering van een vermogenswinstbelasting zou verzwaren. Het voorinvullen van de aangifte zal aanpassingen vragen in de systemen van de banken en vermogensbeheerders en de Belastingdienst zelf omdat de termijn om de voorgevulde aangifte te verzorgen wordt verkort met 12 maanden.²⁴³ De arbitragemogelijkheden tussen box 2 en box 3 zouden verminderen vanwege de soortgelijke systematiek. Een vraag die naar voren komt is hoe voorkomen kan worden dat reguliere inkomsten worden omgezet in koerswinsten waarmee belastinguitstel wordt bewerkstelligd. Doordat de belastingclaim over de niet-gerealiseerde waardeinstijging aanzienlijk kan zijn, bestaat er ook een groter risico dat er constructies worden bedacht om dit uitstel om te zetten in afstel. Dit kan leiden tot complexe antimisbruikwetgeving bij bijvoorbeeld emigratie of overlijden. Indien het vervreemdingsbegrip zo breed mogelijk wordt geformuleerd in samenhang met een betalingsregeling vermindert dit het probleem. Een belangrijk nadeel van de mogelijkheid tot het uitstellen van belastingheffing in een vermogenswinstbelasting is dat het een prikkel geeft om winsten niet te realiseren. Door deze lock-in-effecten wordt niet voor de meeste efficiënte portefeuilleverdeling gekozen. Het lock-in-effect is het gevolg van de latente belastingclaim op nog niet gerealiseerde winsten en vormt een drempel om het kapitaal te heralloceren naar een meer rendabele bestemming. Bij een vermogenswinstbelasting worden beleggingsproducten waarbij het jaarlijkse rendement als waardemutatie wordt genoten aantrekkelijker. Dit verstoort tevens de optimale allocatie van kapitaal. Het belasten van werkelijke vermogensinkomsten zal voor eenzelfde inkomsten zorgen voor de overheid als de vermogensrendementsheffing.²⁴⁴ Op het gebied van effectiviteit doet een vermogenswinstbelasting niet onder aan de huidige

²⁴³ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

²⁴⁴ Indien ervan wordt uitgegaan dat het gemiddelde rendement voor de vermogensbestanddelen overeenkomt met de langetermijnrendementen die ten grondslag liggen aan het systeem 2017. Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

vermogensrendementsheffing waarbij nog wel de kanttekening geplaatst kan worden dat het omzetten van reguliere inkomsten in koerswinsten de effectiviteit kan aantasten.

3.5.2 Rechtvaardigheid

Een vermogenswinstbelasting is een heffing die veel beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen en daarmee is een vermogenswinstbelasting een rechtvaardigere heffing. Er zijn (bijna) geen ingebouwde ficties en forfaits meer wat de rechtvaardigheid ten goede komt. Daarmee kan beter voldaan worden aan de doelstelling die werd gesteld bij de invoering van de Wet IB 2001 dat de inkomstenbelasting wordt afgestemd op de draagkracht van iedere belastingplichtige. Bij een vermogenswinstbelasting worden de reële inkomsten belast net als in box 1 en box 2. Omdat de belastingheffing aansluit bij de liquiditeiten die vrij komen kan de verschuldigde belasting ook daadwerkelijk worden voldaan. Bij fictieve vervreemdingen komen echter geen liquiditeiten vrij. Voor deze situaties moet er een betalingsregeling in het leven geroepen worden. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer degressief zal zijn onder een vermogenswinstbelasting wat een meer progressievere heffing betekent in vergelijking met de huidige vermogensrendementsheffing. Belastingplichtigen kunnen verliezen verrekenen met winsten wat beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen. Verder worden alle (opbrengsten van) vorderingen en (kosten van) schulden, die verband houden met vermogensbestanddelen die vallen onder de vermogenswinstbelasting, meegenomen bij het bepalen van de draagkracht van de belastingplichtige. Er is geen peildatum meer waarop het vermogen wordt bepaald. Hiermee worden alle veranderingen in de draagkracht van de belastingplichtige in het jaar meegenomen. Het houdt tevens rekening met de risicobereidheid van beleggers. Indien de belastingplichtige alleen spaargeld heeft betaalt hij belasting over de rente die hij ontvangt. Ook wordt een belegger in aandelen met een rendement van vijf procent belast voor dat rendement en niet voor een gemiddeld rendement dat in het belastingjaar door de gemiddelde belegger is behaald.

3.5.3 Internationale en Europeesrechtelijke aspecten

De internationale en Europeesrechtelijke aspecten zijn besproken in paragraaf 3.3. De belangrijkste conclusie is dat een emigratieheffing ten aanzien van de latente waardeangroei belast kan worden middels een conserverende aanslag in EU-verhoudingen. Bij verhoudingen met een lidstaat buiten de EU kan de belasting ingevorderd worden.

3.6 Tussenconclusie

Een vermogenswinstbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Voor het rendement wordt aangesloten bij de daadwerkelijke kosten

en lasten wat de uitvoering van een vermogenswinstbelasting zou bemoeilijken ten opzichte van de huidige vermogensrendementsheffing. Een belangrijk nadeel van de mogelijkheid tot het uitstellen van belastingheffing in een vermogenswinstbelasting is dat het een prikkel geeft om winsten niet te realiseren. Het lock-in effect is het gevolg van de latente belastingclaim op nog niet gerealiseerde winsten en vormt een drempel om het kapitaal te heralloceren naar een meer rendabele bestemming. De vermogenswinstbelasting zou voor soortgelijke inkomsten zorgen voor de overheid als de huidige vermogensrendementsheffing. Wel maakt de mogelijkheid om reguliere inkomsten om te zetten in koerswinsten de vermogenswinstbelasting minder effectief. Een vermogenswinstbelasting is een heffing die veel beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen en daarmee is een vermogenswinstbelasting een rechtvaardigere heffing. Er zijn geen ingebouwde ficties en forfaits meer wat de rechtvaardigheid ten goede komt. Bij een vermogenswinstbelasting worden de reële inkomsten belast net als in box 1 en box 2. Omdat de belastingheffing aansluit bij de liquiditeiten die vrij komen kan de verschuldigde belasting ook daadwerkelijk worden voldaan. Bij fictieve vervreemdingen komen echter geen liquiditeiten vrij. Voor deze situaties moet er een betalingsregeling in het leven geroepen worden. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer denivellerend zal zijn onder een vermogenswinstbelasting. De mogelijkheid van verliesverrekening wordt opengesteld aan belastingplichtigen met eventuele beperkingen en alle vorderingen en schulden, behalve consumptieve, worden meegenomen bij het bepalen van de draagkracht van de belastingplichtige. Internationaal en Europeesrechtelijk bezien is de belangrijkste conclusie dat een emigratieheffing ten aanzien van de latente waardeangroei belast kan worden middels een conserverende aanslag in EU-verhoudingen. Bij verhoudingen met een lidstaat buiten de EU kan de belasting ingevorderd worden.

Hoofdstuk 4 De vermogensaanwasbelasting

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de vermogensaanwasbelasting. Een vermogensaanwasbelasting belast net als een vermogenswinstbelasting alle voordelen uit vermogen. Het grote verschil is dat bij een vermogensaanwasbelasting wordt aangesloten bij de waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen ongeacht of ze gerealiseerd zijn of niet. De reguliere inkomsten worden hetzelfde belast als onder een vermogenswinstbelasting en de waardeinstijgingen worden belast in het jaar waarin zij zich voordoen. Bij de vermogensaanwasbelasting is uitstel van belasting niet mogelijk door reguliere inkomsten om te zetten in waardeinstijgingen. Het heffen over niet-gerealiseerde waardeinstijgingen kan wel een liquiditeitsnadeel betekenen voor belastingplichtigen. Heffing over het werkelijke rendement zorgt er voor dat er dezelfde vraagstukken opgelost moeten worden als in het vorige hoofdstuk. Hierbij zal ik ook onderzoeken of een vermogensaanwasbelasting in strijd is met art. 1 EP EVRM. Ik zal alleen aandacht besteden aan de vraagstukken waarbij er een verschil is tussen een vermogensaanwasbelasting en een vermogenswinstbelasting. Voor ik deze vraagstukken behandel zal ik beginnen met een uiteenzetting van de algemene aspecten van een vermogensaanwasbelasting waarbij de voor- en nadelen worden besproken. Vervolgens zal ik ingaan op de parlementaire geschiedenis van een vermogensaanwasbelasting en welke bezwaren destijds zijn aangevoerd om geen vermogensaanwasbelasting in te voeren. Na deze bezwaren beschreven te hebben zal ik de diverse vraagstukken de revue laten passeren die een invulling nodig hebben voor een vermogensaanwasbelasting kan worden ingevoerd. Er wordt ook aandacht geschonken aan de internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogensaanwasbelasting. Tot slot zal ik de vermogensaanwasbelasting toetsen aan de toetsingscriteria en het hoofdstuk afsluiten met de tussenconclusie.

4.2 De vermogensaanwasbelasting

4.2.1 Wat is een vermogensaanwasbelasting?

Een vermogensaanwasbelasting is een belasting waarbij de reguliere inkomsten uit vermogensbestanddelen, de gerealiseerde waardeinstijgingen en de niet-gerealiseerde waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen belast worden. In tegenstelling tot bij een vermogenswinstbelasting wordt er onder een vermogensaanwasbelasting dus ook geheven over de waardeinstijging van een vermogensbestanddeel dat niet is gerealiseerd. De waardeinstijging waarover wordt geheven bij verkoop beperkt zich tot de stijging sinds de laatste vaststelling van de waarde.²⁴⁵ Ook bij een vermogensaanwasbelasting moet de heffingsgrondslag zo breed mogelijk geformuleerd zijn. De vervreemdingswinst bedraagt dan de verkoopprijs minus de laatst vastgestelde waarde. Dit

²⁴⁵ De waarde wordt jaarlijks vastgesteld. Nu is dat op 1 januari van het jaar.

heeft als voordeel dat de reguliere inkomsten en de waardeinstijgingen hetzelfde worden belast. Ook is de vermogensaanwasbelasting een neutrale heffing daar belastingplichtigen het heffingsmoment niet zelf kunnen kiezen. Het voorkomt uitstel van belastingheffing door een vermogensbestanddeel langdurig aan te houden en niet te vervreemden en door reguliere inkomsten om te zetten in waardeinstijgingen zoals onder een vermogenswinstbelasting het geval kan zijn. Hierdoor bestaat er geen lock-in effect waarbij het beschikbare vermogen aangewend wordt op de meest efficiënte manier. Een nadeel van de vermogensaanwasbelasting is dat er belasting wordt geheven zonder dat er liquiditeiten vrijkomen. Dit kan met name bij niet-courante vermogensbestanddelen tot liquiditeitsproblemen leiden. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt het te belasten bedrag berekend door de reguliere inkomsten en de waardeinstijgingen in een bepaalde periode bij elkaar op te tellen en te corrigeren voor tussentijdse stortingen en onttrekkingen. Deze correctie voorkomt dat tussentijdse stortingen worden aangemerkt als een vermogensaanwas en tussentijdse onttrekkingen worden aangemerkt als verliezen. Ook bij het belasten van de vermogensaanwas wordt uiteraard rekening gehouden met aftrekbare kosten. Ook hier speelt de aftrek van kosten een rol zoals kosten die direct in aftrek komen en kosten die de verkrijgingsprijs verhogen. De reguliere inkomsten beïnvloeden de waarde van het desbetreffende aandeel. Bij een vermogensaanwasbelasting is het echter zo dat het niet uitmaakt of er een dividendinhouding plaatsvindt of dat er dividend wordt uitgekeerd. Allebei worden ze in de desbetreffende periode belast. Wel moeten beide soorten inkomsten tegen hetzelfde tarief worden belast om belastingarbitrage tussen reguliere inkomsten en waardemutaties alsnog te voorkomen. Wellicht kan men een lager tarief hanteren voor de vermogensaanwas ten opzichte van bijvoorbeeld rente- en dividendumkeringen omdat er geen liquiditeiten vrijkomen. Mijns inziens tast dit de neutraliteit van de vermogensaanwasbelasting. Daarom dient er te worden geopteerd voor eenzelfde tarief. Indien in box 3 een vermogensaanwasbelasting wordt ingevoerd betekent dit wel dat er een groter verschil zal zijn tussen box 2 en box 3 dan wanneer er wordt gekozen voor een vermogenswinstbelasting.

4.2.2 De voor- en nadelen van een vermogensaanwasbelasting

De vermogensaanwasbelasting heeft als voordeel dat de reguliere inkomsten, de gerealiseerde waardeinstijgingen en de niet-gerealiseerde waardeinstijgingen belast worden waardoor wordt aangesloten bij de toename van de draagkracht van de belastingplichtige.²⁴⁶ Bij een vermogensaanwasbelasting vindt belastingheffing ook plaats over het werkelijke rendement waarbij wordt geabstraheerd van forfaits. Vanwege het feit dat de heffing aansluit bij het werkelijke

²⁴⁶ In hoofdstuk 2 is het SHS-inkomensbegrip behandeld inzake de toename van de draagkracht van belastingplichtigen.

rendement zal er naar alle waarschijnlijkheid ook geen strijdigheid bestaan met art. 1 EP EVRM. Het voordeel van belastingheffing bij de vermogensaanwas is dat belastingplichtigen niet meer zelf het heffingsmoment kunnen kiezen en derhalve geen belastingvoordeel kunnen behalen door de heffing tot ver in de toekomst uit te stellen. Hierdoor is ook geen sprake van een lock-in effect. Het voordeel van het elk jaar belasten van de vermogensaanwas is dat bij de vervreemding, ook de fictieve vervreemdingen, geen bulkinkomen ontstaat. Dat bulkinkomen roept de vraag op om nader uitstel en dat uitstel leidt vaak tot afstel.²⁴⁷ Door de belastingheffing aan te laten sluiten bij de vermogensaanwas worden reguliere inkomsten hetzelfde behandeld als waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen. Hierdoor is het niet zinvol om constructies op te zetten waarbij reguliere inkomsten worden omgezet in waardeinstijgingen wat het geval was onder de Wet IB 1964. Tevens maakt het niet uit in welk soort vermogensbestanddelen wordt geïnvesteerd. Er kan immers geen voordeel worden behaald door te investeren in vermogensbestanddelen met een lagere omloopsnelheid zoals onroerende zaken.²⁴⁸ Indien een vermogensbestanddeel wordt aangeschaft en na vijf jaar wordt vervreemd is het nettorendement bij een vermogenswinstbelasting hoger dan wanneer een vermogensbestanddeel wordt aangeschaft dat na één jaar wordt vervreemd en vervangen door een nieuw vermogensbestanddeel dat op zijn beurt na één jaar wordt vervreemd tot er vijf jaren voorbij zijn. Hierdoor ontstaat er neutraliteit tussen alle vermogensbestanddelen.²⁴⁹ Een ander voordeel is dat de aftrek van kosten niet eerder plaatsvindt dan de realisatie, de belaste waardeinstijging van het vermogensbestanddeel, want de belastingheffing sluit aan bij de vermogensaanwas. Bij een vermogenswinstbelasting wordt de aftrek van bijvoorbeeld rente in aanmerking genomen zonder dat er iets is gerealiseerd. De heffing vindt echter veelal later plaats bij de realisatie van het vermogensbestanddeel. Dit betekent een timingsvoordeel voor de belastingplichtige. De economische efficiency kan overigens ook gediend zijn met een vermogensaanwasbelasting, omdat bij een vermogensaanwasbelasting het tarief lager kan liggen dan bij een vermogenswinstbelasting uitgaande van een gelijke budgettaire opbrengst.²⁵⁰ Dit heeft te maken met het rentevoordeel dat belastingplichtigen hebben bij een vermogenswinstbelasting. Dit betekent dat er voor de staat sprake is van een rentenadeel omdat de staat op een andere manier (lenen) het budget dient aan te vullen.²⁵¹

²⁴⁷ A.C. Rijkers en I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, Opinie studiegcommissie belastingstelsel, 2010, p. 5.

²⁴⁸ R.P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 109-110.

²⁴⁹ R.P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 108.

²⁵⁰ A.J. Auerbach, On the design and reform of capital-gains taxation, The American Economic Review, vol. 82, nr. 2, mei 1992, p. 263-267.

²⁵¹ Bij een vermogensaanwasbelasting krijgt de overheid de belasting eerder binnen. Dit betekent een rentevoordeel voor de overheid waardoor het tarief wat lager kan liggen bij een vermogensaanwasbelasting. Momenteel is sprake van de uitzonderlijke situatie dat de rente van kortlopende staatsobligaties van

Door een lager tarief wordt het versturende effect van de belasting beperkt.²⁵² Een administratief voordeel van een vermogensaanwasbelasting boven een vermogenswinstbelasting is dat bij een vermogensaanwasbelasting alleen de waarde aan het begin van het jaar en aan het eind van het jaar van belang is voor de heffing. Ook speelt de waarde bij de verwerving of de vervreemding een rol. Dit zal echter veelal aansluiten bij de transactieprijs. Hierdoor hoeft de belastingplichtige niet langdurig de verkrijgingsprijs aan te houden zoals het geval is bij een vermogenswinstbelasting en hoeft dus ook geen langjarige administratie bij te worden gehouden om de winst of het verlies van het vermogensbestanddeel te berekenen.

Een nadeel van de vermogensaanwasbelasting is dat er een liquiditeitsprobleem ontstaat voor de belastingplichtige aangezien belasting wordt geheven bij een waardestijging en niet bij de realisatie van die waardestijging. Onder omstandigheden kan het zo zijn dat belastingplichtigen de verschuldigde belasting niet kunnen voldoen bij gebrek aan liquiditeiten. Bij verliezen is het echter wel zo dat deze ook gelijk in het jaar waarin het verlies ontstaat in aanmerking wordt genomen. Van den Dool is van mening dat bij eenvoudig verhandelbare activa realisatie eenvoudig mogelijk is en aan het liquiditeitsnadeel derhalve weinig betekenis toekomt.²⁵³ In het ergste geval zou een belastingplichtige vermogensbestanddelen moeten vervreemden om de belastingschuld te voldoen. Schanz is van mening dat de vervreemding van een vermogensbestanddeel slechts de omzetting van de reeds aanwezige vermogensaanwas; dit betekent volgens hem een stijging in de draagkracht van de belastingplichtige, in geld is.²⁵⁴ Overigens bestaat voor de belastingplichtige de mogelijkheid om de verschuldigde belasting te lenen met het vermogensbestanddeel als onderpand. Het liquiditeitsprobleem doet zich met name voor bij vermogensbestanddelen die moeilijk te vervreemden zijn.²⁵⁵ Een oplossing zou zijn gelegen in een betalingsregeling, eventueel rentedragend, om het liquiditeitsprobleem te ondervangen.²⁵⁶ De vermogensrendementsheffing kent overigens ook een jaarlijkse afrekening over het forfaitaire rendement waardoor er een liquiditeitsprobleem kan

Nederland negatief is. Dit zou betekenen dat een vermogensaanwas juist voor minder opbrengsten zorgt in absolute termen dan een vermogenswinstbelasting. Indien de overheid nu geld leent hoeven ze op de korte termijn, in absolute termen, minder terug te betalen bij de aflossing. Zoals gezegd is deze situatie uitzonderlijk en de vraag is hoe lang dit nog zal aanhouden.

²⁵² De deadweight-loss die ontstaat bij een belasting is gelijk aan het kwadraat van het belastingtarief.

²⁵³ R .P. van den Dool , *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 105.

²⁵⁴ G. Schanz, *Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze*, Finanzarchiv; 13 jaargang, 1896, p. 1-87.

²⁵⁵ J.E. Meade, *The structure and reform of direct taxation*, report of a committee chaired by professor J.E. Meade, The Institute for Fiscal Studies, George Allen & Unwin, Londen, 1978, p. 129 geeft aan dat met name ten aanzien van niet-courante aandelen het liquiditeitsprobleem groot zou zijn.

²⁵⁶ M. David, *Alternative approaches to capital gains taxation*, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1968.

ontstaan. Dit heeft tot nu toe niet tot grote problemen geleid.²⁵⁷ Een ander nadeel van een vermogensaanwasbelasting ten opzichte van een vermogenswinstbelasting is dat de waarde van een vermogensbestanddeel één keer per jaar moet worden vastgesteld om de vermogensaanwas te berekenen.

4.2.3 De behandeling van een vermogensaanwasbelasting in de parlementaire geschiedenis

In paragraaf 3.2.3 is kort de geschiedenis aangehaald van vermogensmutatiebelastingen in de geschiedenis van Nederland. Bij de totstandkoming van de Wet IB 1964 is gesproken over de mogelijke invoering van een vermogenswinstbelasting.²⁵⁸ Weliswaar werd onderkend en erkend dat er redenen waren vermogensvoordelen te belasten met een (afzonderlijke) vermogenswinstbelasting, maar tevens was vereist dat voor een dergelijke belasting een in het algemeen rechtsbewustzijn verankerde rechtsgrond diende te worden aangegeven. Tijdens een aanpassing van de Wet VB 1964 werd nogmaals gediscussieerd over een vermogensmutatiebelasting.²⁵⁹ Een vermogensaanwasbelasting werd zonder meer verworpen om de volgende redenen: een dergelijke belasting belast de ongerealiseerde vermogenstoename en er zijn niet altijd liquide middelen aanwezig om de belasting te voldoen. Een vermogensaanwasbelasting noodzaakt bovendien tot een nauwkeurige vermogensadministratie, hetgeen deze belasting voor de belastingplichtige en, uit oogpunt van controle, voor de Belastingdienst nagenoeg onuitvoerbaar zouden maken. Ook bij de invoering van de Wet IB 2001 is een vermogensaanwasbelasting aan bod gekomen.²⁶⁰ Hierbij werd geconstateerd dat het lock-in effect zich niet zou voordoen maar het liquiditeitsprobleem was wel een groot nadeel van een vermogensaanwasbelasting. De correctie voor onttrekkingen en stortingen zou de uitvoering ook bemoeilijken. De vraagstukken inzake inflatie, vrijstellingen en doorschuiffaciliteiten zouden ook eerst opgelost moeten worden alvorens een vermogensmutatiebelasting zou kunnen worden ingevoerd. Verder zou een vermogensmutatiebelasting in het algemeen weinig opbrengen en de opbrengsten zouden ook nog eens volatiel zijn vanwege de aansluiting bij het werkelijke rendement. Overigens geldt voor een vermogensmutatiebelasting dat in beginsel alle vermogenstransacties invloed kunnen hebben op de heffingsgrondslag, en dus relevant kunnen zijn voor de uitvoering. Dit zou leiden tot een grote stroom aan informatie tussen financiële instellingen, belastingplichtigen en de Belastingdienst, wat ook werd gezien als een nadeel.²⁶¹ Op enkele van de argumenten die een rol hebben gespeeld bij

²⁵⁷ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

²⁵⁸ Kamerstuk 5380, 1962-1963, nr. 19, MvA, blz. 7-12.

²⁵⁹ Kamerstukken 15 905, 1979-1980, nr. 3, MvT, blz. 30-39, nr. 6 MvA, blz. 50-58 en nr. 9, Nota n.a.v. het eindverslag, blz. 27.

²⁶⁰ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 292-294.

²⁶¹ Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 294.

de vorenbedoelde afweging al dan niet een vermogensaanwasbelasting in te voeren, wordt hierna nog teruggekomen.

4.3 Mogelijke knelpunten bij het invoeren van een vermogensaanwasbelasting

De aftrekbaarheid van kosten bij een vermogensaanwasbelasting zorgt voor dezelfde problematiek als bij een vermogenswinstbelasting. Voor de bespreking hiervan verwijs ik naar paragraaf 3.4.1. Er is echter één uitzondering te noemen en dat betreft kosten die de verkrijgingsprijs verhogen, alsmede onderhoudskosten. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt de waardestijging als inkomen aangemerkt waardoor er geen is verschil tussen kosten die direct in aftrek komen en kosten die de verkrijgingsprijs verhogen. De verbeteringskosten en de onderhoudskosten, bij een onroerende zaak bijvoorbeeld, komen in het jaar waarin zij zich voordoen in aftrek op de waardestijging in dat jaar. De verbeteringskosten blijven uiteraard wel van belang om de verkrijgingsprijs te bepalen van het vermogensbestanddeel. De problematiek inzake vrijstellingen en een heffingvrije voet, inflatie, tarief en gevolgen voor toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen is bij een vermogensaanwasbelasting hetzelfde als bij een vermogenswinstbelasting. Hiervoor verwijs ik naar de paragrafen 3.4.3, 3.4.5 en 3.4.6. Voor de doorschuifregelingen is er wel een verschil tussen een vermogenswinstbelasting en een vermogensaanwasbelasting. Aangezien er bij een vermogensaanwasbelasting de ongerealiseerde vermogenstoename wordt belast is er geen behoefte aan een doorschuifregeling. Bij een fusie of splitsing kan het verschil tussen de waarde van het vermogensbestanddeel op dat moment en de waarde aan het begin van het jaar als het te belasten inkomen worden aangemerkt. Bij een vermogensaanwasbelasting speelt het definiëren van het vervreemdingsbegrip ook een (kleine) rol, daar het verschil tussen de vervreemdingsprijs en de waarde aan het eind van het voorafgaande jaar in de heffing wordt betrokken. Hieronder wordt nog ingegaan op de mogelijkheid tot verliesverrekening, schenking en vererving en overige aspecten die een rol spelen bij een vermogensaanwasbelasting.

4.3.1 Mogelijkheid tot verliesverrekening

Bij een systeem van belastingheffing over het werkelijke rendement moet er een mogelijkheid zijn om verliezen te verrekenen. Hierbij sluit de verliesverrekening bij een vermogensaanwasbelasting grotendeels aan bij de vermogenswinstbelasting. Zie paragraaf 3.4.2 hiervoor. Er is echter één verschil tussen de twee inzake het verrekenen van verliezen. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt belasting geheven zonder dat er realisatie plaatsvindt. Indien in enig jaar een verlies ontstaat is het verdedigbaar om het verlies te verrekenen met de ongerealiseerde vermogensaanwas van voorgaande

jaren.²⁶² Hierbij zou het overigens niet uit moeten maken om welke soort vermogensbestanddeel het gaat. Mijns inziens dient verliesverrekening net als bij een vermogenswinstbelasting eerst binnen het jaar te vinden en vervolgens dienen resterende verliezen te worden verrekend met voorgaande of toekomstige jaren. De vermogensmutaties van alle vermogensbestanddelen dienen meegenomen te worden.²⁶³ Dit betekent dat het verlies of de winst voor het totale vermogen dient te worden bepaald. Bij een vermogenswinstbelasting is het vanzelfsprekend dat er eerst verliesverrekening plaatsvindt in het jaar zelf en daarna jaaroverstijgend wat neerkomt op eerst een horizontale verliesverrekening gevolgd door de verticale verliesverrekening. Indien de volgorde bij een vermogensaanwasbelasting wordt omgedraaid kunnen er verwarrende situaties ontstaan.²⁶⁴ Ik sluit me aan bij Kavelaars dat er ook bij een vermogensaanwasbelasting de volgorde van eerst een horizontale verliesverrekening en daarna een verticale verliesverrekening gevolgd moet worden. Dit lijkt mij het best uitvoerbaar en het maakt een vermogensaanwasbelasting niet complexer dan het al is.

4.3.2 Samenhang met de schenk- en erfbelasting

Ook bij een vermogensaanwasbelasting bestaat er een samenhang met de schenk- en erfbelasting met één verschil. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt de vermogenstoename, behalve de vermogenstoename vanaf de laatst vastgestelde waarde tot het moment van schenken of vererven, bij de erflater/schenker belast. Er bestaat dus geen heffing bij de erflater/schenker en de verkrijger binnen een korte tijd. Ook bij een vermogensaanwasbelasting zie ik geen reden om de schenk- en erfbelasting niet te behouden. Gelet op het verschil in object, maar met name ook gelet op het verschil in subject, alsmede de ratio's van beide heffingen, is er in beginsel geen reden dat bij de beide heffingen met de ander rekening wordt gehouden.²⁶⁵ Ik sluit me aan bij Kavelaars dat beide heffingen naast elkaar kunnen bestaan en dat geen rekening dient te worden gehouden met de andere heffing. Daarnaast is het successierecht een inelastische belastingheffing wat dus voor weinig economische verstoringen zorgt.²⁶⁶ Tevens is de Successiewet 1956 (deels) gebaseerd op het equality of opportunity beginsel oftewel het principe van gelijke levenskansen. Dit is een van de basisprincipes ter rechtvaardiging van de belasting op nalatenschappen. Het principe van gelijke levenskansen hangt nauw samen met het principe van 'resource equality'.²⁶⁷ Uitgangspunt hierbij is dat iedereen in de

²⁶² P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.i.

²⁶³ Zie ook paragraaf 3.4.2 waar eenzelfde standpunt wordt genomen.

²⁶⁴ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.i.

²⁶⁵ Zie ook P. Kavelaars, Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?, Deventer: Kluwer 1997, p. 64. Dit doet denken aan de economisch dubbele heffing van winstuitdelingen en daar is er geen tegemoetkoming.

²⁶⁶ P.T. de Beer, 'De belaste dood: belastingheffing op erfenissen'. in: Belasting met Beleid, Den Haag: Sdu 2007, p. 293 en Ministerie van Financiën, Studiecommissie belastingstelsel, 'Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel', Den Haag, april 2010, p. 15.

²⁶⁷ A.L. Alstott, 'Equal opportunity and inheritance taxation', Harvard Law Review (121), 2007-2008, p. 470.

maatschappij recht heeft op gelijke startkansen waarbij het vermogen in de samenleving eerlijk en gelijk verdeeld dient te worden. Dit impliceert dat grote nalatenschappen zwaar(der) belast kunnen worden in vergelijking met andere inkomsten om de verdeling van rijkdommen zo gelijk mogelijk te houden.

4.3.3 Overige aspecten

Indien een vermogensaanwasbelasting wordt ingevoerd moet de aanvangswaarde van de vermogensbestanddelen bepaald worden net als bij een vermogenswinstbelasting. Bij een vermogensaanwasbelasting is het echter zo dat de waarde elk jaar moet worden vastgesteld om de vermogensaanwas te berekenen. Bij aandelen of obligaties is de waarde in het economische verkeer gemakkelijk te achterhalen via de koers van het vermogensbestanddeel. Bij een niet-beursgenoteerd aandeel moet de belastingplichtige echter zelf de waarde ervan aangeven. Deze problematiek speelt echter ook bij de huidige vermogensrendementsheffing. Daar komt nog bij dat in box 3 niet veel incurante aandelen zich bevinden wat het probleem zondermeer redelijk beperkt. Voor onroerende zaken zou de waarde in het economische verkeer op grond van de WOZ-waarde kunnen worden bepaald. Dit kan wellicht als bezwaarlijk worden gezien. Er zijn echter goede redenen om de waarde in het economische verkeer te baseren op de WOZ-waarde.²⁶⁸ De WOZ-waarde wordt in de huidige vermogensrendementsheffing ook gebruikt om de waarde in het economische verkeer van onroerende zaken vast te stellen. Ten tweede zou er een nieuw begrip moeten komen in de wet op grond waarvan de waarde in het economische verkeer wordt berekend. Dit is overbodig nu de WOZ-waarde al in de wet is opgenomen.

4.4 Internationaal en Europeesrechtelijke aspecten van een vermogensaanwasbelasting

4.4.1 Valt een vermogensaanwasbelasting onder art. 13 OESO-MV?

De internationaal en Europeesrechtelijke aspecten bij een vermogensaanwasbelasting komen grotendeels overeen met een vermogenswinstbelasting. In het vorige hoofdstuk zagen we dat vermogenswinsten onder art. 13 OESO-MV vallen. De tekst van art. 13 OESO-MV ziet echter op vermogenswinsten die ontstaan na een 'alienation'. Het begrip alienation wordt in het OESO-MV niet gedefinieerd. Ook het commentaar op deze bepaling is niet eenduidig. Paragraaf 5 tot en met paragraaf 9 van het commentaar op art. 13 OESO-MV geven wel enkele aanwijzingen.²⁶⁹ Uit het commentaar kan men afleiden dat ook een vermogensaanwas onder art. 13 OESO-MV valt.

²⁶⁸ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.a.

²⁶⁹ A.C.G.A.C. de Graaf e.a., Internationaal Belastingrecht, Deventer: Kluwer 2017, p. 269-270.

Paragraaf 5 stelt dat het commentaar geen gedetailleerde definitie weergeeft van het woord 'capital gains'. Het begrip 'alienation of property' wordt gebruikt om vervreemdingen, gedeeltelijke vervreemdingen en fictieve vervreemdingen te dekken. Er wordt dus een zo breed mogelijk vervreemdingsbegrip gehanteerd in het commentaar. Paragraaf 6 stelt de meeste staten die heffen over de vervreemdingswinsten dat doen op het vervreemdingstijdstip. Hierbij wordt door sommige staten aangesloten bij gerealiseerde vermogenswinsten. Er kan sprake zijn van een doorschuifregeling van de vervreemdingswinst indien na de vervreemding van een vermogensbestanddeel eenzelfde soort vermogensbestanddeel wordt aangeschaft. Voor het begrip vervreemding wordt aangesloten bij de nationale wet. Er ontstaan geen problemen indien de staat die het recht heeft om te heffen over de vervreemdingswinst afziet van dit recht. Paragraaf 7 verwijst naar belastingwetgeving waarbij wordt aangesloten bij ongerealiseerde waardeinstijgingen om de heffingsgrondslag te bepalen van een vermogenswinstbelasting.

De volgende twee paragrafen gaan in op de mogelijkheid om een vermogensaanwasbelasting toe te passen in internationaal verband. In paragraaf 8 worden enkele voorbeelden gegeven hoe ongerealiseerde waardeinstijgingen belast kunnen worden. Deze belastingen zijn belastingen als bedoel in art. 2 van het OESO-MV. Tot slot stelt paragraaf 9 dat voor het belasten van een ongerealiseerde waardeinstijging dezelfde regels gelden als voor het belasten van een gerealiseerde waardeinstijging. De heffingsbevoegdheid dient dus op dezelfde manier te worden toegewezen als bij een gerealiseerde waardeinstijging.

4.4.2 Voorkoming van dubbele belasting

Een vermogensaanwasbelasting heeft ook gevolgen voor de voorkoming van dubbele belasting in internationaal verband. Daar waar de vrijstellingsmethode toepassing vindt in het woonland voor inkomsten uit het bronland, is het niet van belang of het woonland een vermogensaanwas- of een vermogenswinstbelasting toepast.²⁷⁰ Evenmin is van belang welke heffingssoort het bronland toepast. Voor de toepassing van de verrekeningsmethode, voor de reguliere inkomsten, is uiteindelijk bepalend of, en zo ja, tot welk bedrag het door de woonstaat vastgestelde inkomen in de bronstaat feitelijk wordt belast en de wijze waarop dit wordt getoetst, is aan de woonstaat.²⁷¹ Het woonland verleent alleen verrekening voor inkomsten die in de heffingsgrondslag wordt begrepen in het woonland en de te verlenen verrekening hangt onder andere af van de in het bronland geheven belasting.²⁷² Hierbij is

²⁷⁰ R.P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 280.

²⁷¹ R.P. van den Dool, Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 281.

²⁷² Zie art. 25 BvdB 2001.

het niet van belang of het bronland een vermogensaanwas-, dan wel een vermogenswinstbelasting toepast. Indien zowel het bronland als het woonland een vermogensaanwasbelasting toepassen ontstaat er geen verschil ten opzichte van de situatie dat beide landen een vermogenswinstbelasting toepassen.²⁷³ Ook indien het ene land een vermogensaanwasbelasting heft en het andere land een vermogenswinstbelasting zijn er geen gevolgen te constateren voor de reguliere inkomsten. Voor de vervreemdingswinsten zijn er in principe geen knelpunten in internationaal verband daar de vervreemdingswinsten van vermogensbestanddelen op grond van art. 13 OESO-MV aan het woonland worden toegewezen.

Problemen kunnen ontstaan bij zogenoemde 'super-dividenden'. Als het bronland een vermogenswinstbelasting toepast en het woonland een vermogensaanwasbelasting, ontstaat er wel een verschil ten opzichte van de situatie dat beide landen een vermogenswinstbelasting heffen. Het woonland constateert namelijk regulier inkomen in de vorm van de vermogensaanwas welk inkomen in het bronland niet wordt geconstateerd.²⁷⁴ In dit geval zou er geen recht bestaan op verrekening aangezien er geen sprake is van een bronlandheffing, aangezien de winsten in het bronland worden opgepot en later in één keer tot uitkering komen.²⁷⁵ Indien Nederland als woonland vasthoudt aan de limieten van art. 25 BvdB 2001 ontstaat er pas bij uitkering van het super-dividend vanuit het bronland recht op een te verrekenen bronlandheffing echter is er in dat jaar sprake van een veel lager inkomen in het woonland waardoor er maar een beperkt deel van de bronlandheffing verrekend kan worden.²⁷⁶ Dit zou betekenen dat sprake is van economische en juridische dubbele belasting.²⁷⁷ Het commentaar bij art. 23 OESO-MV onderkent deze problematiek en stelt dat deze problematiek in onderling overleg dient te worden opgelost aangezien een bepaling in het OESO-MV deze problematiek niet kan oplossen.²⁷⁸ Daarbij verwijst het commentaar naar de mogelijkheid in sommige landen om niet verrekende belasting naar voren te wentelen. Een mogelijkheid kan dus zijn, in het geval waarbij het bronland een vermogensaanwasbelasting kent en het woonland een vermogenswinstbelasting, dat de in het bronland geheven belasting alsnog in het jaar van het super-dividend in aanmerking wordt

²⁷³ Het vaststellen van de waarde van de vermogensbestanddelen kan wel een verschil veroorzaken.

²⁷⁴ R. P. van den Dool, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Deventer: Kluwer 2009, blz. 281.

²⁷⁵ Art. 25 lid 2 BvdB 2001 stelt dat de te verrekenen belasting die in het bronland geheven belasting is met een maximum van 15%. De maximum van 15% is afgeleid van de hoogte van de dividendbelasting.

²⁷⁶ In het woonland wordt de belasting geheven over de vervreemdingsprijs minus de laatst vastgestelde waarde van het vermogensbestanddeel.

²⁷⁷ In de omgekeerde situatie, waarbij het woonland een vermogenswinstbelasting toepast en het bronland een vermogensaanwasbelasting, wordt er voor de vervreemding belasting geheven door het bronland wat niet kan worden verrekend in het woonland en bij de vervreemding wordt er belasting geheven in het woonland.

²⁷⁸ Zie paragraaf 61 en 66 van het commentaar op art. 23 OESO-MV.

genomen in het woonland.²⁷⁹ Dit leidt wel tot een liquiditeitsnadeel voor de belastingplichtige. Indien het omgekeerde zich voordoet, waarbij het woonland een vermogensaanwasbelasting kent en het bronland een vermogenswinstbelasting, kan het woonland de bronlandbelasting verrekenen met de reeds geheven woonlandbelasting. De verrekening kan dan uiteraard gemaximeerd worden tot de eerder geheven woonlandbelasting die betrekking heeft op het desbetreffende inkomen.²⁸⁰ Ik sluit me aan bij Van den Dool dat hiermee dubbele belasting wordt voorkomen. De verdragslanden dienen wel zelf de regeling in te vullen.

Om te beoordelen of een vermogensaanwas- of een vermogenswinstbelasting beter aansluit bij het werkelijke rendement kan men aansluiting zoeken bij het begrip inkomen zoals de OESO dat hanteert. De OESO gaat uit van het SHS-inkomensbegrip. Hiervan uitgaande sluit een vermogensaanwasbelasting beter aan bij het werkelijke rendement dan een vermogenswinstbelasting.

4.5 Toetsingscriteria

4.5.1 Efficiëntie en effectiviteit

Een vermogensaanwasbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Uitvoeringstechnisch vergt het meer van de Belastingdienst dan het systeem in de huidige box 3. Voor het rendement wordt aangesloten bij de daadwerkelijke kosten en lasten wat de uitvoering van een vermogensaanwasbelasting zou verzwaren. Daarbij dienen vermogensbestanddelen elk jaar opnieuw gewaardeerd te worden. Het voorinvullen van de aangifte zal aanpassingen vragen in de systemen van de banken en vermogensbeheerders en de Belastingdienst omdat de termijn om de voorgevulde aangifte te verzorgen wordt verkort met 12 maanden.²⁸¹ De vermogensaanwasbelasting heeft als voordeel dat wordt aangesloten bij de toename van de draagkracht van de belastingplichtige.²⁸² Tevens zorgt de vermogensaanwasbelasting voor neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen. Bij belastingheffing over de vermogensaanwas kunnen belastingplichtigen niet meer zelf het heffingsmoment kiezen en derhalve geen voordeel behalen door de heffing tot ver in de toekomst uit te stellen. Tot het moment van emigratie of overlijden wordt er al geheven waardoor het minder van belang is om fictieve vervreemdingen in de wet op te nemen. Het belang van een vervreemdingsbegrip blijft beperkt tot het verschil tussen de waarde van het vermogensbestanddeel op het moment van overlijden of emigratie en de laatst vastgestelde waarde van het vermogensbestanddeel. Bij het opnemen van fictieve vervreemdingen kan men eventueel

²⁷⁹ Zie de voortwentelingsmogelijkheid van art. 25a BvdB 2001.

²⁸⁰ R .P. van den Dool , Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen, Deventer: Kluwer 2009, blz. 282.

²⁸¹ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016. Wellicht kan men de vermogensaanwasbelasting heffen met één jaar vertraging waardoor financiële instellingen voldoende tijd hebben om gegevens aan te leveren.

²⁸² Zie de paragraaf 4.2.3 inzake het SHS-inkomensbegrip.

aansluiten bij art. 4.16 Wet IB 2001. De economische efficiency kan overigens ook gediend zijn met een vermogensaanwasbelasting, omdat bij een vermogensaanwasbelasting het tarief lager kan liggen dan bij een vermogenswinstbelasting uitgaande van een gelijke budgettaire opbrengst. Dit heeft te maken met het feit dat er geen sprake meer is van een rentenadeel voor de overheid. Hierdoor wordt het versturende effect van de belasting beperkt. De belastingplichtige hoeft de verkrijgingsprijs van een vermogensbestanddeel niet meer langdurig bij te houden omdat wordt aangesloten bij de waarde aan het begin en het einde van het jaar voorafgaande aan de belastingheffing. De efficiëntie wordt beperkt bij belastingheffing over niet-liquide vermogensbestanddelen. Hiervoor kan er een betalingsregeling in het leven worden geroepen om belastingplichtigen tegemoet te komen. Het belasten van de vermogensaanwas zal op termijn voor eenzelfde bedrag aan inkomsten zorgen voor de overheid als de huidige vermogensrendementsheffing.²⁸³ Wel neemt de volatiliteit uiteraard toe aangezien er jaren met verliezen en jaren met winst voorkomen op bijvoorbeeld aandelenmarkten en de huizenmarkt. De kans dat zal zijn voldaan aan de veronderstelling van het systeem van de box 3 sinds 2017 is nihil. Mijns inziens draait het ook niet om de budgettaire opbrengst maar om de rechtvaardigheid die het nieuwe systeem in zich heeft.

4.5.2 Rechtvaardigheid

Een vermogensaanwasbelasting is een heffing die veel beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen en daarmee is een vermogensaanwasbelasting een meer rechtvaardige heffing. Er zijn (bijna) geen ingebouwde ficties en forfaits meer wat de rechtvaardigheid ten goede komt. Daarmee kan beter voldaan worden aan de doelstelling die werd gesteld bij de invoering van de Wet IB 2001 dat de inkomstenbelasting wordt afgestemd op de draagkracht van iedere belastingplichtige. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt afgeweken van het reële stelsel dat in box 1 en box 2 wordt gehanteerd. De belastingheffing sluit aan bij de vermogenstoename waardoor er niet altijd liquiditeiten beschikbaar kunnen zijn. Wel kan er een betalingsregeling de liquiditeitsprobleem bij een vermogensaanwasbelasting verzachten. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer degressief zal zijn onder een vermogensaanwasbelasting wat een meer progressieve heffing betekent in vergelijking met de vermogensrendementsheffing. De mogelijkheid van verliesverrekening wordt opengesteld aan belastingplichtigen met eventuele beperkingen en alle (opbrengsten van) vorderingen en (kosten van) schulden, behalve consumptieve, worden meegenomen bij het bepalen van de draagkracht van de belastingplichtige. Er is geen peildatum meer waarop het vermogen wordt bepaald. Hiermee worden alle veranderingen in de

²⁸³ Indien ervan wordt uitgegaan dat het gemiddelde rendement voor de vermogensbestanddelen overeenkomt met de langetermijnrendementen die ten grondslag liggen aan het systeem 2017. Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

draagkracht van de belastingplichtige in het jaar meegenomen. Indien een belegger in aandelen een rendement behaalt van twintig procent wordt hij niet voor hetzelfde bedrag aangeslagen als een belegger in aandelen die een negatief rendement behaalt van tien procent. Er is ook neutraliteit tussen een actieve belegger en een passieve belegger omdat de vermogenstoename wordt belast.

4.5.3 Internationale en Europeesrechtelijke aspecten

Voor het belasten van een (ongerealiseerde) vermogensaanwas gelden dezelfde regels als voor het belasten van een (gerealiseerde) vermogenswinst en de heffingsbevoegdheid dient dus ook op dezelfde manier te worden toegewezen als de gerealiseerde vermogenswinst.

4.6 Tussenconclusie

Een vermogensaanwasbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Uitvoeringstechnisch vergt het meer van de Belastingdienst dan het systeem in de huidige box 3. De vermogensaanwasbelasting heeft als voordeel dat de reguliere inkomsten, de gerealiseerde waardestijgingen en de niet-gerealiseerde waardestijgingen belast worden waardoor wordt aangesloten bij de toename van de draagkracht van de belastingplichtige. Tevens zorgt de vermogensaanwasbelasting voor neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen. Belastingplichtigen hoeven de verkrijgingsprijs niet meer langdurig te registreren van vermogensbestanddelen. Voor het liquiditeitsprobleem kan een betalingsregeling in het leven worden geroepen. Op het gebied van effectiviteit doet een vermogensaanwasbelasting niet onder ten opzichte van box 3. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer degressief zal zijn onder een vermogensaanwasbelasting wat een meer progressievere heffing betekent in vergelijking met de huidige vermogensrendementsheffing. De internationaal en Europeesrechtelijke aspecten bij een vermogensaanwasbelasting komen overeen met een vermogenswinstbelasting.

Hoofdstuk 5 Overige alternatieven voor box 3

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn enkele alternatieven voor de vermogensrendementsheffing gegeven waarbij in de basis wordt geabstraheerd van ficties en forfaits. In dit hoofdstuk zal ik ingaan

op enkele andere alternatieven voor de vermogensrendementsheffing. Op 25 januari 2018 werd er in Den-Haag een algemene ledenvergadering gehouden door de Vereniging voor Belastingwetenschap. Tijdens deze bijeenkomst werd de toekomst van box 3 besproken en werden enkele alternatieven voor box 3 gegeven. Ik zal beginnen met het alternatief dat aangedragen werd door Heithuis. Kort gezegd is Heithuis van mening dat de huidige vermogensrendementsheffing niet veel aanpassing behoeft om beter aan te sluiten bij het werkelijke rendement dat behaald wordt door belastingplichtigen. Na Heithuis kwam Rijkers aan het woord. Hij stelde dat het tijd was voor een vermogensmutatiebelasting en zijn voorstel hield een vermogenswinstbelasting in voor de grote vermogens in box 3. Verder zal ik enkele voorstellen van Kavelaars behandelen die ook als alternatief kunnen dienen voor de vermogensrendementsheffing. Nadat de alternatieven de revue hebben gepasseerd zal ik aandacht schenken aan de gevolgen van een vermogensmutatiebelasting voor de diverse vermogensbestanddelen die in box 3 zitten. Hierbij komen achtereenvolgens bank- en spaartegoeden, aandelen, obligaties en derivaten, onroerende zaken en overige vermogenstitels aan bod. Hierbij zal ik alleen de vermogenswinst- en de vermogensaanwasbelasting behandelen omdat de overige alternatieven of een voortzetting van de huidige box 3, of één van de twee vermogensmutatiebelastingen of een combinatie van de twee vermogensmutatiebelastingen behelzen. Vervolgens wordt aandacht geschonken aan de vraag hoe vermogensinkomsten in enkele andere landen worden belast. De landen die ik heb uitgekozen zijn Duitsland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland. Aspecten zoals het regime dat geldt voor vermogensinkomsten, aftrek van kosten, verliesverrekening en uitvoeringsaspecten zullen aan bod komen. Na gekeken te hebben hoe vermogensinkomsten in het de andere landen worden belast zal ik afsluiten met de tussenconclusie.

5.2 Aanpassingen voorgesteld door Heithuis

Heithuis is van mening dat de forfaitaire rendementsheffing van box 3 niet veel verandering behoeft.²⁸⁴ Hij gaat hierbij uit van een vermogensrendementsheffing op basis van een individuele vermogensmix, waar per afzonderlijk vermogensbestanddeel wordt gekeken naar het daadwerkelijke rendement dat daarmee is behaald.²⁸⁵ Op elk vermogensbestanddeel wordt vervolgens een afzonderlijk rendementspercentage toegepast waarbij voor de rendementspercentages wordt aangesloten bij de periode van een of twee jaar voorgaande aan het desbetreffende belastingjaar. De voordelen van dit systeem komen overeen met de voordelen van het huidige box 3, namelijk dat uitstel van

²⁸⁴ M.M. de Reus, Verslag van de algemene ledenvergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap over het thema “De toekomst van box 3”, gehouden op 25 januari 2018 te Den Haag, WFR 2018/47.

²⁸⁵ De vermogensbestanddelen worden in het rapport onderverdeeld in zes beleggingscategorieën: (i) banken spaartegoeden, (ii) aandelen, obligaties en derivaten, (iii) verzekeringsproducten, (iv) onroerende zaken, (v) overige vermogenstitels en (vi) schulden.

belastingheffing lastig of zelfs onmogelijk is en dat daardoor de budgettaire opbrengst zich goed laat voorspellen voor de overheid. Het is tevens eenvoudiger in de uitvoering dan een heffing gebaseerd op het werkelijke rendement. De visie van Heithuis op de toekomst van box 3 kan als volgt worden samengevat: invoering van een individuele vermogensmix; werken met twee peildata (1 januari en 1 juli) en uitgaan van actuele gemiddelde rendementen, gebaseerd op het jaar ervóór. Volgens Heithuis bestaat er geen aanleiding voor een veronderstelde vermogensmix, zoals in het huidige systeem sinds 1 januari 2017 het geval is, omdat geïnventariseerd kan worden wat iemand daadwerkelijk aan vermogenstitels heeft. Daarbij stelde hij voor om uit te gaan van twee categorieën te weten tegoeden die onder het depositogarantiestelsel vallen en overige bezittingen, een en ander om afbakeningsproblemen te voorkomen.

Heithuis plaatst wel de kanttekening dat de wetgever een afweging moet maken tussen rechtvaardigheid en doelmatigheid en dat elke verbetering van het huidige box 3 zal leiden tot een ingewikkeldere heffing. Het nadeel blijft wel dat een belastingplichtige meer belasting verschuldigd kan zijn dan dat er aan rendement wordt genoten. De ene belegger in aandelen kan een positief rendement van 15 percent behalen terwijl een andere belegger een negatief rendement behaalt van 5 percent. Als deze beide belastingplichtigen vervolgens worden aangeslagen voor een gemiddeld positief rendement van 5 percent dan is mijns inziens de rechtvaardigheid ver te zoeken ondanks de doelmatigheid van de heffing. De onrechtvaardigheid van de huidige box 3-heffing is ook de reden dat er mogelijk sprake is van strijdigheid met art. 1 EP EVRM. Met een heffing gebaseerd op een individuele vermogensmix kan mijns inziens de werkelijkheid beter worden benaderd dan bij de huidige box 3 het geval is. Er wordt gekeken naar het gemiddelde rendement van bepaalde vermogensbestanddelen zoals aandelen en onroerende zaken en deze rendementen zijn beslissend voor bezitters van de genoemde vermogensbestanddelen. Heithuis wil echter uitgaan van 2 vermogenscategorieën om afbakeningsproblemen te voorkomen. Het grote nadeel hiervan is mijns inziens dat het grootste voordeel van een heffing op basis van een individuele vermogensmix, namelijk betere aansluiting bij het werkelijke rendement door uit te gaan van verschillende vermogenscategorieën, teniet wordt gedaan. Er wordt (weer) niet gekeken naar het (gemiddelde) rendement van afzonderlijke vermogensbestanddelen maar het gemiddelde rendement van alle vermogensbestanddelen wordt aangemerkt als één categorie. Mijns inziens gaat Heithuis hier schier voorbij aan de verschillen tussen vermogensbestanddelen en de verschillen tussen vermogensbestanddelen onderling; appels worden met sinaasappels en aardappels vergeleken. Als voor aandelen en onroerende zaken wordt uitgegaan van hetzelfde gemiddelde rendement is mijns inziens de rechtvaardigheid dermate aangetast dat de vraag kan opkomen of het systeem in strijd is met art. 1 EP EVRM. Indien onroerende zaken jarenlang negatieve rendementen opleveren en aandelen juist positieve rendementen, wordt de

belastingplichtige die belegt in onroerende zaken voor een gemiddeld rendement aangeslagen dat (veel) hoger ligt dan zijn daadwerkelijke rendement. Ook de categorie onroerende zaken laat mijns inziens grote verschillen zien. De prijzen van onroerend goed in verschillende regio's laat grote verschillen zien door de jaren heen.²⁸⁶ Om nog een extreem voorbeeld te noemen kan gewezen worden op de waardeverandering van onroerend goed rondom de gasvelden in Groningen die vergaand verschilt van de waardeverandering van onroerend goed in bijvoorbeeld het centrum van Rotterdam. Hierdoor vind ik dat toch echt moet worden overgestapt naar een vermogensmutatiebelasting om aan te sluiten bij de daadwerkelijke draagkracht(toename) van belastingplichtigen.

Voorts kan het voorstel van Heithuis leiden tot arbitragemogelijkheden met betrekking tot de verschillende vermogenstitels. Een belastingplichtige kan er immers voor kiezen om zijn hoogbelaste vermogensbestanddelen, zoals aandelen, tijdelijk in te wisselen voor laagbelaste vermogensbestanddelen, zoals spaartegoeden, om dit na de peildatum weer ongedaan te maken. Het hanteren van twee peildata vermindert de mogelijkheden tot arbitrage, omdat het tweemaal moeten omzetten van vermogen gemoeid gaat met hoge kosten en tijd. De huidige anti-misbruikmogelijkheden behoeven dan ook niet ingrijpend te worden gewijzigd, aldus Heithuis. Ik ben het hier niet helemaal mee eens met Heithuis. De transactiekosten kunnen afhankelijk van de omstandigheden relatief laag zijn.²⁸⁷ De transactiekosten voor retailbeleggers voor bijvoorbeeld het aan- en verkopen van effecten en opties zijn in de afgelopen jaren flink gedaald. Zo kunnen consumenten bij een aantal aanbieders al tegen zeer lage kosten handelen in beursgenoteerde beleggingsfondsen.²⁸⁸ Verder kunnen de termijnen van de anti-misbruikbepalingen uitgezet worden door belastingplichtigen.²⁸⁹ Het risico van een waardestijging of –daling van bijvoorbeeld aandelen gedurende de periode dat het vermogen tijdelijk in bank- en spaartegoeden wordt aangehouden, kan worden afgedekt door het afsluiten van een optie.

De eigen woning verdient, tezamen met alle onroerende zaken, meer aandacht bij het opzetten van een belasting op vermogensinkomsten. Heithuis stelde voor om onroerende zaken samen met de eigen woning onder te brengen in een aparte box of een afzonderlijke categorie in box 1. Dat zou leiden tot een gelijke behandeling van onroerende zaken die tot een onderneming behoren, panden waarop de tbs-regeling van toepassing is, en overige onroerende zaken. Een andere kwestie volgens Heithuis

²⁸⁶ Zie: <https://www.kadaster.nl/prijsindex-per-regio>.

²⁸⁷ Staatssecretaris van Financiën, Keuzedocument box 3, 09-06-2017, p. 31.

²⁸⁸ Bij DeGiro bijvoorbeeld kunnen particuliere beleggers handelen tegen zeer lage transactiekosten.

²⁸⁹ Staatssecretaris van Financiën, Keuzedocument box 3, 09-06-2017, p. 32.

heeft betrekking op de te hanteren tarieven. Zo wordt voorkomen dat er in box 1, box 3, in de winstsfeer in box 1 en in de vennootschapsbelasting een verschillende behandeling ontstaat voor onroerende zaken. De gelijkstelling van onroerende zaken in alle boxen en in de winstsfeer zou ook voor roerende zaken moeten gelden ook al zijn de verschillen tussen de boxen en in de winstsfeer niet zo groot als bij onroerende zaken. Zie voor de bespreking hiervan paragraaf 3.3.6. Tot slot wijst Heithuis er op dat zich bij dit variant uitvoeringsproblemen kunnen voordoen, bijvoorbeeld bij emigratie van belastingplichtigen en ter zake van belastingplichtigen die beleggen in het buitenland. Buitenlandse banken renseignerden geen informatie naar de Belastingdienst. Heithuis onderstreepte evenwel dat deze problematiek ook voorkomt onder het huidige systeem.

5.3 Aanpassingen voorgesteld door Rijkers

Volgens Rijkers is de problematiek van box 3 vooral een probleem van rechtsongelijkheid.²⁹⁰ Wanneer de draagkracht van mensen in gelijke mate toeneemt, is de behandeling daarvan in de Wet IB 2001 niet gelijk. Het onbelast toucheren van vermogenswinsten via constructies onder de Wet IB 1964 is onder de Wet IB 2001 in box 3 omgezet in constructieloze onbelastbaarheid van particuliere vermogenswinsten door aan te sluiten bij een forfaitair rendement. Deze ongelijkheid kan volgens Rijkers worden weggenomen door de invoering van een vermogensmutatiebelasting. Hierbij stelde Rijkers voorop dat het SHS-inkomensbegrip de draagkracht van individuen het beste weergeeft. Rijkers verwees vervolgens naar de dissertatie van Kevin Holmes wiens conclusie was dat het inkomensbegrip in theorie weliswaar iedere vermogensaanwas omvat, maar fiscalisten in de praktijk neigen naar het invoeren van een vermogenswinstbelasting daar een vermogenswinstbelasting praktischer is.²⁹¹ Mijns inziens is het uitvoeren van een vermogensaanwasbelasting, gezien de informatie die de Belastingdienst krijgt van financiële en overige instellingen, niet minder praktisch dan een vermogenswinstbelasting. Als de vermogensrendementsheffing met een vermogenswinstbelasting wordt vergeleken op het gebied van eenvoud dan ziet men dat een vermogenswinstbelasting niet complexer is dan de vermogensrendementsheffing, aldus Rijkers. Een vermogenswinstbelasting zegt immers dat het verschil tussen de vervreemdingsprijs en de aankoopprijs moet worden belast. Het alternatief van Rijkers komt er op neer dat de vermogensrendementsheffing, in aangepaste vorm, zou blijven bestaan voor de kleinere vermogens en dat de grotere vermogens, groter dan een miljoen euro, zouden moeten vallen onder een vermogenswinstbelasting.²⁹² Dit baseert hij op een studie van

²⁹⁰ M.M. de Reus, Verslag van de algemene ledenvergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap over het thema “De toekomst van box 3”, gehouden op 25 januari 2018 te Den Haag, WFR 2018/47.

²⁹¹ K. Holmes, *The Concept of Income: A Multidisciplinary Analysis*, Academic Council, Doctoral Series 1, Amsterdam: IBFD Publications 2001.

²⁹² Rijkers is hierbij geen voorstander van een vermogensaanwasbelasting.

Kooiman en Lejour.²⁹³ Hun studie laat zien dat het vermogen in Nederland zeer ongelijk is verdeeld.²⁹⁴ Met name de rijkste groep belastingplichtigen heeft een groot deel van het vermogen in hun bezit. Het belasten van alleen de grotere vermogens heeft volgens Rijkers nog een voordeel en dat is dat het slechts gaat om 19.000 huishoudens die een vermogen van een miljoen of meer hebben, exclusief de eigen woning. Volgens Rijkers zou met de implementatie van zijn voorstel een grote stap worden gezet richting een rechtvaardige inkomstenbelasting.

Het voorstel van Rijkers zie ik als een opstap naar een vermogenswinstbelasting die later ingevoerd kan worden voor alle vermogensbezitters. Hoewel ik het idee wel aardig vind, studies uit het verleden hebben aangetoond dat met name de meest vermogende personen de meeste vermogenswinsten behalen,²⁹⁵ vind ik dat de vermogensrendementsheffing rijp is voor een grondige herziening. Het voorstel van Rijkers vind ik dan ook een halve maatregel om box 3 aan te passen. Onder het voorstel van Rijkers zou de vermogensrendementsheffing moeten worden aangepast, om met name strijdigheid met art. 1 EP EVRM te voorkomen, én er zou daarnaast nog een vermogenswinstbelasting worden ingevoerd voor de meest vermogende belastingplichtigen. Dit is mijns inziens te omslachtig daar er ook één systeem kan worden ingevoerd dat voor elke belastingplichtige geldt. Mijn voorkeur gaat hierbij uit naar een vermogensaanwasbelasting gezien de voordelen ervan ten opzichte van de andere alternatieven. Het is mijns inziens te bewerkelijk om het huidige systeem aan te passen en daarnaast ook nog eens een nieuw systeem in te voeren. Daarbij vraag ik me ook af in hoeverre belastingplichtigen de mogelijkheid hebben om hun box 3-vermogen dusdanig aan te passen dat ze onder de forfaitaire heffing vallen of juist niet. Ik kan me voorstellen dat iemand, die een heel hoog rendement haalt, met een vermogen van net boven de één miljoen euro ervoor kiest om bijvoorbeeld zijn eigenwoningschuld af te lossen zodat hij onder de grens van één miljoen komt en forfaitair belast wordt. Een dergelijke omzeiling van het voorstel van Rijkers zwakt zijn voorstel naar mijn mening af. Indien voor iedereen een vermogenswinstbelasting wordt ingevoerd kan de regeling niet op een simpele manier worden omzeild.

²⁹³ T. Kooiman en A. Lejour, Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006-2013, CPB Achtergronddocument, 19 januari 2016. Rijkers verduidelijkt tevens dat bij belastingplichtigen die een vermogen hebben van meer dan één miljoen euro, al het vermogen onder de vermogenswinstbelasting valt en niet alleen het meerdere boven een miljoen euro.

²⁹⁴ De Gini-coëfficiënt om de vermogensongelijkheid te meten, een uitkomst van 0 is totale gelijkheid en een uitkomst van 1 betekent totale ongelijkheid, laat voor het totale vermogen in Nederland een score zien van 0,99 wat betekent dat het vermogen in Nederland zeer ongelijk is verdeeld.

²⁹⁵ H.L. Seltzer, Capital gains and the income tax, The American economic review, vol. 40, nr. 2, mei 1950, p. 371-378.

5.4 De vermogensaanwasbelasting als voorbelasting op de vermogenswinstbelasting

Kavelaars heeft ook een alternatief voorstel gedaan voor het belasten van inkomsten uit vermogen.²⁹⁶

Dit zou kunnen door een vermogensaanwas- en een vermogenswinstbelasting te combineren. Voor sommige vermogensbestanddelen, met name vermogensbestanddelen die niet snel in geld zijn om te zetten, kan er een vermogenswinstbelasting gelden en voor de andere vermogensbestanddelen kan er een vermogensaanwasbelasting gelden.²⁹⁷ Het voordeel van dit systeem is mijns inziens dat het grote nadeel van een vermogensaanwasbelasting wordt afgewend door uit te gaan van een vermogenswinstbelasting voor vermogensbestanddelen die minder gemakkelijk liquide zijn te maken. Aan de andere kant ontstaat mijns inziens een te groot verschil tussen vermogensbestanddelen die snel liquide zijn te maken en vermogensbestanddelen die dat niet zijn terwijl naar mijn mening de neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, bij het belasten van vermogensinkomsten, een grote rol speelt.

Een andere mogelijkheid volgens Kavelaars is de vermogensaanwasbelasting als een soort van voorheffing te zien op de vermogenswinstbelasting die wordt geheven bij daadwerkelijke vervreemding. De verkrijgingsprijs wordt dan aangepast met de geheven vermogensaanwasbelasting en in het jaar van vervreemding wordt alleen het verschil tussen de vervreemdingsprijs en de waarde aan het begin van dat jaar belast. Hierdoor hoeft de verkrijgingsprijs niet te worden bijgehouden en om tegemoet te komen aan het liquiditeitsbezwaar kan er een uitstelfaciliteit worden geboden tot er liquiditeiten beschikbaar komen. Bij deze methode is er feitelijk sprake van een vermogenswinstbelasting waarbij de verkrijgingsprijs uit het (verre) verleden niet hoeft te worden bijgehouden. Zie hoofdstuk 3 voor de bespreking van een vermogenswinstbelasting. Bij deze variant kan de vermogensaanwas ook op forfaitaire wijze worden bepaald.²⁹⁸ Het forfaitaire rendement kan dan worden vastgesteld aan de hand van de gemiddelde rendementen over de afgelopen jaren. Bij vervreemding wordt de geheven forfaitaire heffing verrekend met de vermogenswinstbelasting. Ik ben het met Kavelaars mee eens dat deze variant vanuit eenvoudsperspectief een aantrekkelijke optie is. Alleen ook hier komt de vraag op waarom er niet 'gewoon' een vermogenswinstbelasting ingevoerd kan worden. Bij deze variant lopen mijns inziens twee varianten naast elkaar. Aan de ene kant is er sprake van een forfaitaire rendementsheffing en aan de andere kant is er sprake van een vermogenswinstheffing. Vanuit administratief oogpunt vind ik dat deze variant voor de Belastingdienst bezwaarlijk is aangezien zij twee systemen moeten controleren en uitvoeren. Ook wordt aan de

²⁹⁶ P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 4.

²⁹⁷ Zie ook S. Cnossen en L. Bovenberg, 'Fundamental Tax Reform in The Netherlands, International Tax and Public Finance, 2001, p. 471-484, par. 4.

²⁹⁸ CPB, Fiscale behandeling van vermogen in Kabinetsnota Belastingstelsel 21^e eeuw, mei 1998.

rechtvaardigheid van een heffing op vermogensinkomsten onvoldoende tegemoet gekomen. Een vermogensbestanddeel kan voor een lange periode worden aangehouden waardoor de verrekening met de daadwerkelijke vermogenswinst lang op zich kan laten wachten.

5.5 Diverse vermogensbestanddelen bezien in het licht van een vermogensmutatiebelasting

5.5.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt onderzocht wat de gevolgen zouden zijn van een vermogensmutatiebelasting voor de vermogensbestanddelen in box 3. Ik zal alleen aandacht besteden aan de vermogensaanwas- en de vermogenswinstbelasting omdat de overige varianten een aanpassing van het huidige systeem behelzen, een combinatie zijn van het huidige systeem en een vermogensmutatiebelasting of een combinatie zijn van een vermogensaanwas- en een vermogenswinstbelasting. Hierbij komen achtereenvolgens bank- en spaartegoeden, aandelen en obligaties, onroerende zaken en overige vermogensbestanddelen aan bod. Er zal tevens worden onderzocht of een vermogensmutatiebelasting haalbaar is en of er eventuele bezwaren aan te voeren zijn.

5.5.2 Bank- en spaartegoeden

Onder bank- en spaartegoeden wordt verstaan saldi op betaalrekeningen, spaarrekeningen en korte- en lange-termijn deposito's. Bij bank- en spaartegoeden is de waarde ervan gemakkelijk te achterhalen. Ook de kosten en inkomsten, rente, zijn duidelijk te onderscheiden. Er vinden geen waardemutaties plaats, behoudens bij deposito's en buitenlandse banktegoeden in een andere valuta. Een vermogensaanwasbelasting of vermogenswinstbelasting maakt voor het belasten van reguliere inkomsten uit bank- en spaartegoeden dan ook geen verschil. De rente-inkomsten worden door Nederlandse banken gerenseigneerd aan de Belastingdienst. De bank of vermogensbeheerder kan ook de rente en het rendement op deposito's renseigneren aan de Belastingdienst. Gezien de liquiditeit bij bank- en spaartegoeden zullen betalingsproblemen, die een risico zijn bij een vermogensaanwasbelasting, bij dit vermogensbestanddeel niet of nauwelijks voorkomen. De bank- en spaartegoeden in box 3 bedragen € 235 miljard van het totale box-3 vermogen van € 472 miljard.²⁹⁹ De tegoeden die niet worden gehouden via een bank of vermogensbeheerder moet de belastingplichtige zelf aangeven. Eventuele banktegoeden in het buitenland moet de belastingplichtige zelf aangeven in zijn aangifte. Dat is nu ook het geval in box 3.³⁰⁰ Mijns inziens moeten de valutaresultaten meetellen om het uiteindelijke box 3-resultaat te bepalen.³⁰¹ De informatie over in

²⁹⁹ Staatssecretaris van Financiën, Keuzedocument box 3, 09-06-2017, Tabel 1 op p. 8.

³⁰⁰ Alhoewel er tegenwoordig sprake is van internationale renseignering geldt dit (nog) niet voor alle landen op de wereld. Daarom zou de belastingplichtige het vermogen in box 3 alsnog zelf moeten aangeven.

³⁰¹ Voor het omrekenen van de koers kan het jaargemiddelde van de buitenlandse valuta gebruikt worden.

het buitenland aangehouden aandelen en andere vermogensbestanddelen wordt continu verbeterd door het maken van afspraken en het sluiten van internationale verdragen.³⁰² Een vermogensmutatiebelasting is uitvoeringstechnisch gezien haalbaar voor bank- en spaartegoeden.

5.5.3 Aandelen, obligaties en derivaten

Het werkelijke rendement op aandelen bij een vermogensmutatiebelasting wordt bepaald door het dividend, de waardemutaties en de kosten die noodzakelijk zijn om het rendement te behalen. Bij obligaties bestaat het rendement uit ontvangen rente en eventuele waardeveranderingen door een dalende of stijgende rente. Het verschil tussen een vermogenswinstbelasting en een vermogensaanwasbelasting zit in het feit dat bij een vermogensaanwasbelasting ook ongerealiseerde waardeveranderingen belast zijn. Momenteel maken banken en vermogensbeheerders een jaaroverzicht op voor belastingplichtigen met het behaalde rendement van beursgenoteerde aandelen en obligaties. Hierbij zouden de banken en vermogensbeheerders de vermogensmutaties alsmede tussentijdse vervreemdingen en de kosten kunnen opnemen in het jaaroverzicht dat zij maken.³⁰³ De financiële instellingen geven aan dat bij een vermogensaanwasbelasting de relevante gegevens geleverd kunnen worden aan de Belastingdienst.³⁰⁴ Een vermogenswinstbelasting brengt volgens de financiële instellingen veel ingrijpender aanpassingen met zich voor de vastlegging en uitwisseling van gegevens met de Belastingdienst dan voor een vermogensaanwasbelasting. Bij een vermogensaanwasbelasting kan er simpelweg een vermogensvergelijking worden gemaakt terwijl bij een vermogenswinstbelasting de banken de winst voor elke afzonderlijke transactie moeten aanleveren, de historische kostprijs moeten bijhouden en de informatie inzake de verkrijgingsprijs ook nog moeten doorgeven aan andere banken. Hierdoor zal een vermogenswinstbelasting ook aanzienlijk hogere investeringskosten met zich brengen. Voor niet-beursgenoteerde aandelen dient de belastingplichtige zelf de gegevens aan te leveren.³⁰⁵ Dit is overigens ook nu het geval bij de vermogensrendementsheffing. De belastingplichtige hoeft dan alleen de overige kosten die hij maakt aan te leveren. Kosten die samenhangen met de vermogensbestanddelen verlagen het rendement en kunnen in aftrek worden gebracht op de vermogensaanwas. De verkrijgingsprijs kan, vanuit eenvoudperspectief, worden bepaald aan de hand van de gemiddelde verkrijgingsprijsmethode.³⁰⁶

³⁰² Het bankgeheim is bijvoorbeeld opgeheven in Europese landen en in EU-verband speelt de Bijstandsrichtlijn (Richtlijn van 15 februari 2011, nr. 2011/16/EU gewijzigd bij Richtlijn van 9 december 2014, nr. 2014/107/EU) een grote rol en in de verhouding met andere landen buiten de EU speelt de Common Reporting Standards van de OESO een grote rol.

³⁰³ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, Kamerstuk 20-09-2016, p. 28-29.

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ In de aangiften is op dit moment overigens te zien dat het aandeel van de niet-gerenseigneerde aandelen klein is. Zie Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, Kamerstuk 20-09-2016, p. 29.

³⁰⁶ Zie ook art. 4.21, lid 2 Wet IB 2001.

Bij een vermogenswinstbelasting zou moeten worden nagegaan of de kosten gemaakt worden voor een toekomstige vervreemding of dat de kosten toerekenbaar zijn aan het laten renderen van het vermogen. In het eerste geval kunnen de kosten dan pas in aanmerking worden genomen bij de daadwerkelijke vervreemding van de aandelen.³⁰⁷ In het laatste geval komen de kosten direct in aftrek. Ook moet de belastingplichtige bij buitenlandse aandelen en effectenrekeningen zelf bijhouden wat de vermogensmutatie is.³⁰⁸ Bij een vermogenswinstbelasting speelt de complicatie dat belastingplichtigen de verkrijgingsprijs van het aandeel of de obligatie voor een langere tijd moeten vasthouden.

Derivaten zijn afgeleide beleggingsproducten zoals opties, swaps, futures, forwards, trackers en turbo's. De handel vindt veelal plaats via de beurs. Handel buiten de beurs om geschiedt vaak tussen financiële instellingen. Voor derivaten geldt grotendeels hetgeen ook voor aandelen en obligaties geldt behalve dan dat er voor derivaten een nieuwe informatiestroom moet worden opgezet door banken en vermogensbeheerders. Met derivaten worden meestal risico's op de waardedaling van een effectenportefeuille, of een ander vermogensbestanddeel, afgedekt. Per saldo is dan geen sprake van een vermogensmutatie. Ook de gevolgen van het belasten van obligaties is nagenoeg gelijk aan die van aandelen.

Bij een vermogenswinstbelasting ligt het overigens voor de hand om de vermogenswinst voor elk vermogensbestanddeel apart te berekenen. Indien de beleggingsrekening wordt aangehouden bij een financiële instelling kan die instelling de vervreemdingswinst per vermogensbestanddeel berekenen. Voor de berekening van de vermogensaanwas van financiële producten, zoals aandelen en obligaties, kan de totale waarde van de effectenrekeningen als basis worden genomen. In andere gevallen waarin transacties verlopen via afzonderlijke rekeningen, zoals effectenrekeningen, hoeven reguliere inkomsten uit vermogen en de bijbehorende kosten niet separaat bijgehouden te worden. Er kan één berekening worden gemaakt van het totaal van de reguliere inkomsten en de vermogensaanwas doordat de reguliere inkomsten worden bijgeschreven op bijvoorbeeld de beleggingsrekening of doordat deze worden herbelegd. Bij aandelen, obligaties en derivaten zie ik geen onoverkomelijke bezwaren om over te gaan naar een vermogensmutatiebelasting. Gezien de gegevensaanlevering aan de Belastingdienst door financiële instellingen is er genoeg informatie beschikbaar voor een

³⁰⁷ Zie art. 4.19 en 4.20 Wet IB 2001. Dit speelt met name een rol als het vervreemdingsproces zich verspreid over meerdere jaren of als een voorgenomen vervreemding, wegens omstandigheden, toch niet doorgaat.

³⁰⁸ Gezien de toename van informatie-uitwisseling tussen landen zou dit in de toekomst wellicht niet meer hoeven. In de nieuwe Europese richtlijn voor administratieve samenwerking is vastgelegd dat bruto-verkoopopbrengsten van onder meer effecten aan andere landen moeten worden doorgegeven. Wellicht dat informatie omtrent de verkrijgingsprijs ook uitgewisseld kan worden om zo de verkoopwinst te bepalen.

vermogensmutatiebelasting. Mijn voorkeur gaat hierbij uit naar een vermogensaanwasbelasting omdat daarbij nog nauwer wordt aangesloten bij de draagkracht van belastingplichtigen.

De vraag die op kan komen is wat er moet worden gedaan met box 2 indien in box 3 wordt overgegaan naar een vermogensmutatiebelasting. Indien in box 3 wordt overgegaan naar een vermogensmutatiebelasting voor aandelen kunnen voor box 2 dezelfde regels gelden.³⁰⁹ Het heeft mijns inziens weinig zin om twee soorten vermogensmutatiebelastingen naast elkaar te hebben die gelden voor box 2 en voor box 3. Indien er in box 2 en in box 3 wordt gekozen voor éénzelfde vermogensmutatiebelasting en er in box 1 een splitsing wordt aangebracht voor inkomsten met een kapitaalcomponent, is in wezen sprake van een duale inkomstenbelasting. Bij een duale inkomstenbelasting zijn er twee categorieën inkomens die belast worden volgens hun eigen regels: de actieve inkomsten zoals arbeidsinkomen en de passieve inkomsten zoals inkomsten die met beleggen verkregen worden. In box 1 zou er dan nog een splitsing moeten worden aangebracht voor de volgende inkomenssoorten om tot een zuivere duale inkomstenbelasting te komen: winst uit onderneming, de inkomsten uit overige werkzaamheden, de inkomsten uit ter beschikking stelling, de eigen woning en de periodieke uitkeringen die allen een kapitaalcomponent bevatten.³¹⁰ Dit systeem is bijvoorbeeld van toepassing in de Scandinavische landen. Er zijn uiteraard wel haken en ogen aan een duale inkomstenbelasting die opgelost dienen te worden. Zo speelt de vraag hoe de inkomsten die zowel een arbeidscomponent als een kapitaalcomponent kennen gesplitst moeten worden.³¹¹

5.5.4 Onroerende zaken

Onroerende zaken die onder een vermogensmutatiebelasting vallen zijn bijvoorbeeld, tweede woningen, verhuurde woningen of grond. Ook de eigen woning dient mijns inziens onder een vermogensmutatiebelasting te vallen. De eigen woning is naar mijn mening ook een vermogensobject. De waardeverhoging hiervan kan substantieel zijn wat de draagkracht van belastingplichtigen positief beïnvloedt. Deze stijging in draagkracht dient, behoudens een bescheiden vrijstelling en een doorschuifregeling bij de verkoop en de aankoop van een nieuwe eigen woning, niet onbelast te blijven. Onroerende zaken worden vaak voor een langere tijd aangehouden waardoor grote verschillen te constateren kunnen zijn tussen de historische verkrijgingsprijs en de marktwaarde wat betekent dat de verkrijgingsprijs van onroerend goed voor een langere tijd moet worden vastgehouden. Onroerende zaken hebben een WOZ-waarde en de waardeontwikkeling is goed te volgen sinds de

³⁰⁹ Zie ook P. Kavelaars, Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing, WFR 2016/131, par. 3.2.e.

³¹⁰ P. Kavelaars, Zicht op een duale inkomstenbelasting?, in de Rijkersbundel, Universiteit van Tilburg, 2013, p. 233.

³¹¹ P. Kavelaars, Zicht op een duale inkomstenbelasting?, in de Rijkersbundel, Universiteit van Tilburg, 2013, p. 240-244.

jaarlijkse WOZ-waardering.³¹² Wel is het zo dat de WOZ-waarde in de aangifte de waarde van de woning is in het voorafgaande jaar.³¹³ Bij een eigen woning heb je een consumptie-element. Dit element is overheersend bij de eigen woning.³¹⁴ Hierdoor is er ook geen sprake van een bron van inkomen. Tevens is er geen sprake van een werkelijk inkomen voor de huiseigenaar maar van een forfait. Hiervoor bestaat het eigenwoningforfait in de Wet IB 2001. Deze regeling dient mijns inziens te worden afgeschaft indien de eigen woning onder een vermogensmutatiebelasting zou vallen om bovengenoemde redenen en ook omdat de eigen woning bestemd is voor eigen gebruik kan men geen inkomen daaraan ontleen. Voor eigen woningen dient er mijns inziens een speciaal regime te gelden met betrekking tot de herinvestering die veelal plaatsvindt. De vervreemdingswinst of de vermogensaanwas die behaald wordt bij een eigen woning dient vrijgesteld tot een nader in te vullen maximum. Hiermee wordt mijns inziens tegemoet gekomen aan het feit dat de belastingplichtige die een woning verkoopt in de meeste gevallen een nieuwe woning moet kopen met de opbrengst van de oude woning. Een vrijstelling voor het gehele bedrag van de vervreemdingswinst acht ik niet nodig. Van Dijck³¹⁵ is van mening dat het heffen van een vermogensmutatiebelasting over de eigen woning zou betekenen dat de overdrachtsbelasting moet worden afgeschaft. Ik sluit me aan bij Van Dijck aangezien er anders een dubbele belasting wordt geheven bij de vervreemding van de eigen woning.

Een woning kan ook worden verhuurd. De huurinkomsten zijn weliswaar niet bekend bij de overheid maar in box 3 wordt de waarde van een verhuurde woning bepaald aan de hand van de leegwaarde-ratio. Om de leegwaarde-ratio vast te stellen is de verhouding van de huurontvangsten en de WOZ-waarde van belang. Informatie over de huurinkomsten kunnen door verhuurders worden aangeleverd of worden aangegeven in de aangifte aangezien de verhuurder en huurder een huurcontract overeenkomen. Ook de gedane investeringen die de verkrijgingsprijs verhogen kunnen opgevraagd worden bij de belastingplichtige. Deze kunnen door belastingplichtigen aangeleverd worden bij de Belastingdienst waarbij er een onderscheid zou kunnen worden gemaakt voor kosten die de verkrijgingsprijs verhogen en onderhoudskosten. Voor de bespreking van deze problematiek verwijs ik naar paragraaf 3.3.1. Verder kan er een drempel worden ingevoerd om discussies te voorkomen over kleine bedragen inzake gemaakte kosten.

Voor verpachte gronden is het in principe denkbaar dat de Grondkamers de gegevens daaromtrent zouden kunnen aanleveren omdat sprake is van wettelijke pachtnormen en pachtovereenkomsten geregistreerd dienen te worden. Hiervoor zou er een renseigneringsverplichting opgelegd kunnen

³¹² Sinds het jaar 2008 wordt er elk jaar een nieuwe WOZ-waarde toegekend aan onroerend goed.

³¹³ Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, Kamerstuk 20-09-2016, p. 34.

³¹⁴ Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap no. 208. Deventer: Kluwer 1998, p. 92-93.

³¹⁵ J.E.A.M. van Dijck, Vermogenswinstbelasting (Openbaar afscheidscollege gegeven op 16 december 1988 aan de Katholieke Universiteit Brabant), WFR 1988/1661, p. 10.

worden aan de Grondkamers.

Bij de vermogensaanwasbelasting speelt het liquiditeitsprobleem nog wel een rol. Dit speelt echter ook in de huidige vermogensrendementsheffing waarbij het forfaitaire rendement zowel huurinkomsten als waardeinstijgingen representeert. Dit liquiditeitsprobleem kan mijns inziens opgelost worden met een betalingsregeling. In het buitenland wordt er af en toe een vrijstelling gegeven als een onroerende zaak langer dan een bepaalde periode wordt aangehouden. Een dergelijke vrijstelling vind ik overbodig daar het niet aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen. Een vermogensmutatiebelasting zou kunnen worden ingevoerd voor onroerende zaken. Daarbij gaat mijn voorkeur uit naar een vermogensaanwasbelasting daar een vermogensaanwasbelasting mijns inziens beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen en op grond van de andere voordelen van een vermogensaanwasbelasting die genoemd zijn in paragraaf 4.2.2.

5.5.5 Overige vermogenstitels

Bij overige vermogenstitels gaat het onder meer om vorderingen, auteursrechten en naburige rechten, octrooien/patenten, licenties, winstbewijzen, een aandeel in het vermogen van een VVE, contant geld, participaties, roerende zaken³¹⁶ als beleggingen en andere. Kenmerk van deze vermogenstitels is dat er veelal geen gegevens worden gerenseigneerd aan de Belastingdienst. Dit zou betekenen dat de belastingplichtige zelf deze gegevens zou moeten aanleveren. Over het aandeel in het vermogen van een VVE en contant geld zou er overigens onder een vermogensmutatiebelasting geen heffing plaatsvinden aangezien deze twee vermogensbestanddelen geen vermogensmutaties kunnen doen ontstaan.³¹⁷ Het totale box 3-vermogen bedraagt € 480 miljard en overige vermogenstitels bedragen € 40 miljard. Mijns inziens brengt een vermogensmutatiebelasting voor een gemiddelde belastingplichtige niet al te veel extra lasten met zich. Veel van de overige vermogensbestanddelen worden al in box 3 aangegeven met de waarde ervan. In dat opzicht is er voor de overige vermogensbestanddelen niet een groot verschil tussen de huidige box 3 en een vermogenswinstbelasting. Alleen de reguliere inkomsten zouden nog moeten worden aangegeven en de eventuele kosten. Bij een vermogenswinstbelasting is nog van belang dat er een opgaaf wordt gedaan van de vervreemdingsprijs en dat de verkrijgingsprijs voor een langere periode wordt aangehouden. Kavelaars is van mening dat met name zaken als sieraden, schilderijen, postzegels e.d. buiten de vermogensmutatieheffing moeten blijven.³¹⁸ Hij voert als reden aan de onmogelijkheid om een onderscheid aan te brengen tussen zaken met een consumptief karakter en zaken met een

³¹⁶ Denk aan sieraden, oldtimers, postzegels, schilderijen en andere kunstwerken e.d. Met name deze groep vermogenstitels zijn lastig te betrekken in een vermogensmutatieheffing.

³¹⁷ Wellicht kan er een koerswinst behaald worden indien het contant geld wordt gehouden in buitenlandse valuta.

³¹⁸ P. Kavelaars, Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?, Deventer: Kluwer 1997, p. 79.

beleggingskarakter. Daarbij is het ook nog eens heel moeilijk om met name roerende zaken te volgen en de waarde ervan te bepalen. Hoewel ik vind dat Kavelaars een punt heeft ben ik van mening dat een algehele vrijstelling de neutraliteit tussen vermogensbestanddelen te veel aantast. Hierom dient er mijns inziens een vrijstelling te worden ingevoerd voor enkel de roerende goederen die consumptief gebruikt worden tenzij ze objectief als een belegging zijn aan te merken.³¹⁹ De roerende zaken zouden dan mijns inziens alleen forfaitair belast kunnen worden met eventueel een heffing over de daadwerkelijke vermogenswinst bij verkoop.³²⁰ De forfaitaire heffing zou in dat geval de verkrijgingsprijs van de roerende zaak moeten verhogen waardoor er per saldo over de werkelijke vermogenswinst belasting wordt geheven.

5.6 Hoe worden vermogensinkomsten in het buitenland belast?³²¹

In deze paragraaf zal ik beschrijven wat voor een systeem andere landen hanteren om inkomsten uit vermogen te belasten. Hierbij zal ik me richten op de volgende landen: Duitsland, omdat Duitsland een vermogenswinstbelasting kent met een bevrijdende bronheffing waardoor de heffing aanzienlijk beter uitvoerbaar is; Noorwegen, omdat Noorwegen ook een vermogenswinstbelasting kent in de vorm van een duale inkomstenbelasting en omdat het niveau van naleving van belastingwetgeving te vergelijken is met dat van Nederland; Het Verenigd Koninkrijk, omdat daar een vermogenswinstbelasting wordt gehanteerd met hoge vrijstellingen waardoor weinig particulieren belasting betalen over vermogensinkomsten; en Nieuw-Zeeland omdat daar een vermogensaanwasbelasting wordt gehanteerd voor bepaalde vermogensbestanddelen en voor particulieren met een groot vermogen.

5.6.1 De behandeling van vermogensinkomsten in Duitsland.

Duitsland kent een bevrijdende bronheffing³²² op inkomsten uit vermogen dat bij financiële instellingen wordt aangehouden. Deze heffing wordt door banken en andere financiële instellingen ingehouden en afgedragen aan de fiscus.³²³ De bevrijdende bronheffing is onderdeel van de Duitse inkomstenbelasting. Het tarief van de bevrijdende bronheffing is 25%.³²⁴ De bevrijdende bronheffing is een eindheffing. De vervreemdingswinst is ook belast en wordt berekend door de vervreemdingsprijs met de verwervingskosten en de vervreemdingskosten te verminderen. Banken moeten de

³¹⁹ Zie art. 5.3, lid 2, onderdeel c Wet IB 2001 die een soortgelijke bepaling kent.

³²⁰ Deze variant is een van de varianten die worden aangedragen door Kavelaars.

³²¹ Zie Staatssecretaris van Financiën, Internationaal onderzoek box 3, Kamerstuk 20-09-2016.

³²² De zogenaamde "Abgeltungsteuer".

³²³ Op basis van een wettelijke fictie zijn koerswinsten van aandelen in fondsen waar tijdens de bezitsperiode aan de belegger geen uitkeringen plaatsvinden (de zogenaamde groeifondsen) eveneens aan de bevrijdende bronheffing onderworpen.

³²⁴ Op het tarief van 25% komt nog het solidariteitstoeslag van 5,5%, (berekend over de verschuldigde belasting) en eventuele kerkbelasting, waardoor het tarief in totaal maximaal 29% kan zijn.

vervreemdingswinst zelf berekenen om de bevrijdende bronheffing te kunnen inhouden. Hiervoor hebben zij gegevens nodig ter zake van de verwerving. Bij overdracht van aandelen naar een andere bank is een bank daarom verplicht om de gegevens over de verwerving aan de nieuwe bank te verstrekken.³²⁵ Inkomsten uit verhuur van onroerende zaken worden belast met inkomstenbelasting tegen het individuele progressieve IB-tarief. De huurinkomsten worden verminderd met de kosten die met de verhuur en de verhuurde onroerende zaak gepaard gaan. Vervreemdingswinsten op onroerende zaken worden alleen in de belastingheffing betrokken, indien verwerving en vervreemding binnen een tijdvak van tien jaar plaatsvinden. Inkomsten uit verhuur van roerende zaken die niet voor eigen gebruik bestemd zijn³²⁶, zijn in beginsel aan de IB onderworpen tegen het individuele progressieve tarief.³²⁷ Roerende zaken die dagelijks worden gebruikt zijn uitgesloten van de belastingplicht. De met de verhuur gemoeide kosten mogen in aftrek worden gebracht. Winsten uit de vervreemding van roerende zaken worden alleen in de belastingheffing betrokken, indien de bezitsperiode minder dan een jaar bedraagt, tenzij met deze zaken in minimaal een kalenderjaar inkomsten uit verhuur werden behaald. In dat geval geldt een termijn van tien jaar, net zoals voor onroerende zaken.

Inkomsten uit vermogen die aan de bevrijdende bronbelasting zijn onderworpen worden met een forfaitair aftrekbedrag verminderd. De forfaitaire aftrekbedragen kunnen nooit tot een verlies leiden.³²⁸ Bij de verhuur van onroerende zaken kunnen de daadwerkelijk gemaakte kosten, zoals kosten van verzekeringen, reparatie en renovatie in aftrek worden gebracht. Kosten die samenhangen met vervreemding van vermogensposities die tot belastbare vermogenswinsten leiden, kunnen volledig in aftrek worden gebracht, mits deze aangetoond kunnen worden door de belastingplichtige.

Verliezen die resulteren uit de vervreemding van vermogensbestanddelen waaruit rente of dividend wordt behaald, mogen worden verrekend met winsten uit soortgelijke vermogensbestanddelen, maar niet met andere inkomstensoorten, zoals bijvoorbeeld met inkomsten uit werk. Winsten en verliezen uit aandelentransacties mogen alleen met elkaar worden verrekend en niet met andere positieve vermogensinkomsten, zoals dividend. In een jaar niet verrekende verliezen mogen naar toekomstige jaren worden doorgeschoven. Verliezen uit vervreemding van onroerende en van roerende zaken

³²⁵ Indien een verwervingsprijs ontbreekt, wordt op het vervreemdingsmoment uitgegaan van een vervangende grondslag ("*Ersatzbemessungsgrundlage*"). Deze is wettelijk bepaald op 30% van de vervreemdingsprijs.

³²⁶ En voor zover deze niet bij een andere inkomstensoort volgens de Duitse Wet IB behoren, zoals bijvoorbeeld inkomsten uit bedrijf of zelfstandig werk.

³²⁷ Hierbij geldt er wel een drempelbedrag van € 256 om geringe inkomsten uit te sluiten.

³²⁸ Op de forfaitaire aftrek worden enkele uitzonderingen gemaakt. Verwervingskosten van derivaten bijvoorbeeld kunnen volledig in aftrek worden gebracht.

mogen alleen met winsten uit vervreemdingen van privé vermogen worden verrekend en niet met positieve inkomsten uit andere inkomstenbronnen. Deze verliezen kunnen wel worden verrekend met eventuele winsten uit vervreemdingen van privé vermogen in het jaar voorafgaande aan het verliesjaar of met toekomstige winsten uit genoemde vervreemdingen.

Duitsland kent geen renseignering door binnenlandse banken aan de fiscus. Er vindt alleen een informatie-overdracht door binnenlandse banken aan het Bundeszentralamt für Steuern. De banken en kredietinstellingen zijn verantwoordelijk voor de juiste berekening van de bevrijdende bronheffing en de afdracht daarvan. De Duitse fiscus controleert dat door middel van boekenonderzoeken bij deze instellingen. Inkomsten uit verhuur en uit vervreemding van onroerende zaken dienen altijd door de belastingplichtige zelf in de IB aangifte te worden vermeld. Met betrekking tot de vervreemding van onroerende zaken zijn notarissen verplicht deze transactie te melden aan de Belastingdienst. Of de gemelde transactie dan een vervreemding is die aan de belastingheffing is onderworpen, dient door de belastingplichtige zelf beoordeeld en in zijn aangifte verwerkt te worden.

De mogelijkheden voor belastingplichtigen om de belastingheffing over inkomsten uit vermogen en vermogenswinsten te ontwijken, uit te stellen of te verminderen zijn door de bevrijdende bronheffing en de verplichtingen van banken en kredietinstellingen, behoorlijk ingeperkt. Ontwijking is voor deze inkomsten nauwelijks meer mogelijk. Producten waarmee beleggers belastingheffing kunnen uitstellen of ontwijken worden nauwelijks aangeboden omdat alle inkomsten uit beleggingen van financieel vermogen gelijk worden behandeld en omdat banken aansprakelijk kunnen worden gesteld voor de juistheid van de ingehouden en afgedragen bevrijdende bronheffing. Met betrekking tot inkomsten uit verhuur van onroerende zaken wordt overwogen om de controlemogelijkheden te versterken. Daarbij wordt ook gedacht aan een database met gegevens over onroerende zaken.

5.6.2 De behandeling van vermogensinkomsten in Noorwegen

Noorwegen kent in de inkomstenbelasting voor particulieren twee categorieën, namelijk het 'normale inkomen' en het 'persoonlijke inkomen'. Noorwegen belast inkomsten uit vermogen en vermogenswinsten als normaal inkomen tegen een vast tarief van 25%.³²⁹ Inkomsten uit vermogen worden belast in het jaar waarin de inkomsten zijn verdiend of genoten. De vermogenswinsten worden belast bij realisatie. Als sprake is van een schenking of een nalatenschap dan is de verkrijgingsprijs gelijk aan de aankoopprijs van de schenker/erflater. Daarnaast kent Noorwegen over diverse

³²⁹ For individuals all worldwide income derived from investments and capital gains are treated as ordinary income with a tax rate of 25% (2016).

vermogensbestanddelen een vermogensbelasting met een tarief van 0,85%.³³⁰ Er geldt een vrijstelling van ongeveer € 150.000 voor een alleenstaande. Bij emigratie wordt niet direct afgerekend maar wordt een conserverende aanslag opgelegd over de waardeverhoging van aandelen, beleggingsfondsen e.d. De eindheffing vindt alleen plaats als sprake is van een netto vermogenswinst van meer dan ongeveer € 53.500 in totaal. De eindheffing komt te vervallen indien de ongerealiseerde winsten niet binnen 5 jaar van emigreren worden gerealiseerd. Bij overlijden hoeft niet afgerekend te worden, omdat de erfgenamen in de plaats treden van de erflater waarbij ook de verkrijgingsprijs van de erflater overgaat op de erfgenamen.

Rente-inkomsten op bankrekeningen, spaarrekeningen worden belast in het jaar waarin de rente is genoten. Bank- en spaartegoeden worden ook belast met vermogensbelasting. Elke uitkering aan een aandeelhouder wordt aangemerkt als een dividenduitkering, tenzij de uitkering een terugbetaling van gestort kapitaal vormt. Vermogenswinsten op aandelen zijn belast. Belast wordt het verschil tussen de aankoopprijs, (inclusief kosten) en de verkoopprijs. Rente op obligaties wordt belast tegen het vaste tarief van 25% in het jaar waarin de rente is genoten.³³¹ Inkomsten uit en vermogenswinsten op onroerende zaken zijn belast in het jaar waarin de belastingplichtige een onvoorwaardelijk recht op het inkomen verkrijgt, ongeacht het moment van daadwerkelijke betaling.³³² Voor de vermogensbelasting worden onroerende zaken maar voor een deel in de heffing betrokken. Noorwegen belast kapitaalverzekeringen in het jaar volgend op de opbouwperiode.

Kapitaalverzekeringen en roerende zaken zijn onderworpen aan de vermogensbelasting van 0,85%. Voor persoonlijke roerende zaken, zoals inboedel, geldt een vrijstelling. Belast wordt het deel dat een waarde van ongeveer € 10.000 overschrijdt. Motorvoertuigen en boten worden met 0,85% vermogensbelasting belast over de geschatte marktwaarde.

In Noorwegen zijn de werkelijke kosten voor het verwerven en onderhouden van inkomsten uit vermogen aftrekbaar, maar steekpenningen en dergelijke zijn niet aftrekbaar. Als de kosten hoger zijn dan het inkomen uit vermogen, dan kan het verlies verrekend worden met het overige 'gewone inkomen' van de belastingplichtige. De werkelijke kosten die samenhangen met de aankoop of verkoop van het vermogensbestanddeel zijn aftrekbaar. Vermogensverliezen kunnen worden verrekend met 'normale inkomsten'. Verliezen kunnen worden voortgewenteld naar toekomstige jaren.

³³⁰ De heffing vindt plaats over de waarde per 31 december van het inkomensjaar. De hoofdregel is dat de vermogenswaarde gelijk is aan de marktwaarde van de vermogensbestanddelen.

³³¹ met uitzondering van rente op preferente obligaties. Die rente wordt belast op het moment van realisatie indien is voldaan aan specifieke voorwaarden.

³³² Voor huurinkomsten uit een recreatiewoning gelden uitzonderingen.

In Noorwegen is tax planning met betrekking tot inkomsten uit vermogen niet gebruikelijk, vooral omdat de fiscus van derden informatie ontvangt over de meeste financiële activa. Om een verschuiving van inkomen uit arbeid naar inkomen uit vermogen tegen te gaan is per 1 januari 2016 nieuwe wetgeving in werking getreden die bepaalt dat voor de heffing van dividenden de grondslag moet worden vermenigvuldigd met de factor 1,15, waardoor het tariefverschil met kapitaalinkomen kleiner wordt.

5.6.3 De behandeling van vermogensinkomsten in het Verenigd Koninkrijk

Het VK belast inkomsten uit spaargelden, dividenden en inkomsten uit verhuur onder de inkomstenbelasting.³³³ Vermogenswinsten worden belast met de Capital Gains Tax (CGT).³³⁴ Het tarief van de CGT is afhankelijk van het inkomen van de belastingplichtige. De tarieven variëren in het belastingjaar 2016/17 tussen de 10% - 28%. Heffing vindt plaats bij vervreemding. In het VK worden hieronder verstaan schenkingen, verkoop en enkele specifieke omstandigheden zoals verlies of vernietiging van bezit. In specifieke situaties is belastingvrije overdracht, overgang of uitstel mogelijk zoals bij overgang naar echtgenoot/partner, overname van een onderneming en schenking aan een onderneming. In het algemeen is de winst het verschil tussen de verkoopprijs en de verkrijgingsprijs. In enkele gevallen wordt als verkrijgingsprijs de marktwaarde als uitgangspunt genomen, bijvoorbeeld als het bezit is verkregen door een schenking.

Inkomsten uit spaargelden zijn belast met inkomstenbelasting. Voor inkomsten uit spaargelden geldt een zogenoemd starttarief van ongeveer € 5.900. Boven de starttarieflijmit zijn de tarieven gelijk aan die voor inkomsten uit arbeid.³³⁵ Bank- en spaarrekeningen worden niet belast met CGT. Dividenden zijn in het VK belast met inkomstenbelasting. Ook bij dividenden wordt tot het bedrag GBP 5.000 (ca. € 5.900) wordt er geen belasting geheven. Om te bepalen hoeveel belasting moet worden betaald moeten de ontvangen dividenden worden opgeteld bij het overige belastbare inkomen. Dividenden worden belast tegen lagere tarieven.³³⁶ Het VK belast vermogenswinst op aandelen met de CGT. Voor de vaststelling van vermogenswinsten op aandelen gelden speciale regels voor de verkrijgingsprijs. Als alle aandelen worden verkocht, dan is de verkrijgingsprijs de som van alle aankooprijzen. Als enkele aandelen worden verkocht dan geldt als verkrijgingsprijs de gemiddelde verkrijgingsprijs van alle aandelen in het betreffende bedrijf. Overheidsobligaties en kwalificerende obligaties³³⁷ worden niet

³³³ In de inkomstenbelasting geldt een persoonlijke vrijstelling van ongeveer € 12.930. De tarieven lopen op van 20% tot 45%.

³³⁴ Er geldt een vrijstelling van ongeveer 13.050 in 2016/17.

³³⁵ Dit houdt een progressieve heffing in van maximaal 45%.

³³⁶ Deze variëren van 7,5% tot 38,1%.

³³⁷ Zoals UK government gilts en Premium Bonds.

belast met CGT. Inkomsten uit verhuur van onroerende zaken en inkomsten uit kamerverhuur worden boven een bedrag van ongeveer € 8.800 belast. Vermogenswinsten op onroerende zaken (niet zijnde de eigen woning) worden belast met 28% CGT, tenzij het belastbare inkomen hoger is dan ongeveer € 143.000. Persoonlijke bezittingen met een levensduur van minder dan 50 jaar, goederen die in waarde dalen en roerende goederen met geringe waarde zijn vrijgesteld van Capital Gains Tax. Van de resterende persoonlijke bezittingen worden verkoopwinsten van goederen met een verkoopwaarde van ongeveer € 7.500 of meer, met uitzondering van de eigen auto, belast met CGT. Bezittingen in het buitenland worden eveneens belast met CGT.

Kosten zijn aftrekbaar als ze samenhangen met het bezit dat is verkocht en daaronder vallen: kosten om het bezit te verbeteren, te vestigen, in stand te houden en te behouden, aankoopkosten en sommige incidentele kosten ten behoeve van de aankoop en advertentiekosten om een koper te vinden. In het VK kunnen verliezen worden verrekend met vermogenswinsten van het lopende jaar. Eventuele resterende verliezen kunnen worden voortgewenteld naar volgende jaren, voor zover in die jaren na aftrek van de jaarlijkse vrijstelling een belastbare vermogenswinst resteert. Verliezen kunnen alleen worden verrekend met winsten in eerdere jaren in geval van overlijden en enkele uitzonderlijke situaties. Verliezen op woningen kunnen alleen in sommige omstandigheden worden verrekend, en dan alleen met winsten op woningen.

5.6.4 De behandeling van vermogensinkomsten in Nieuw-Zeeland

In Nieuw-Zeeland zijn inkomsten uit vermogen onderworpen aan de inkomstenbelasting. Er is geen separate belasting voor inkomsten uit vermogen. De inkomsten uit vermogen worden belast op basis van het kasstelsel en zijn belast tegen het marginale belastingtarief van maximaal 33% (2015). Er zijn drie uitzonderingen op deze regel: de inkomsten van specifieke beleggingsfondsen worden bij het fonds zelf belast tegen een lager tarief (max. 28%), het belastbaar inkomen uit buitenlandse aandelen wordt berekend volgens de zogenoemde Fair-Dividend-Rate-methode, een forfaitair rendement van 5% van de marktwaarde van de buitenlandse aandelen³³⁸ en inkomen uit 'Financial arrangements'³³⁹ wordt op aanwasbasis belast. Het verwachte inkomen uit het financiële arrangement wordt berekend op een economische basis inclusief vermogensaanwas en over de looptijd van het arrangement verdeeld. Aan het eind van de looptijd wordt een nacalculatie uitgevoerd. Nieuw-Zeeland kent geen

³³⁸ Overigens kunnen burgers tot een vermogen van buitenlandse aandelen van NZD 50.000 (ca. EUR 30.000) ook opteren voor belasting van werkelijke dividenden (Nieuw-Zeeland kent geen belasting van vermogenswinst op aandelen).

³³⁹ Onder 'Financial arrangements' wordt verstaan: 'any debt or debt instrument, or any arrangement by which a person obtains money in consideration of a promise to provide money at some future time.' Onder de definitie vallen niet alleen schulden, maar ook bijvoorbeeld huurkoopregelingen en termijncontracten.

algemene belasting op vermogenswinsten, maar sommige vermogenswinsten (met name vermogenswinsten op financial arrangements) worden belast als onderdeel van de inkomstenbelasting.

Inkomsten uit vermogen worden belast met inkomstenbelasting, Nieuw-Zeeland maakt geen onderscheid tussen de verschillende bronnen. Nieuw-Zeeland belast vermogenswinsten van particulieren in beginsel niet. Rente-inkomsten worden bij het overig inkomen opgeteld en belast met inkomstenbelasting. Rente op rekeningen die onderdeel zijn van grote vermogens, of niet in handen zijn van particulieren, wordt belast op basis van de regels voor 'financial arrangements'. Dit betekent dat het inkomen op aanwasbasis wordt bepaald en belast. Dividenden worden, net als rente-inkomsten, bij het overig inkomen opgeteld. Voor grote vermogens of vermogens niet in handen van particulieren worden ook de rente-inkomsten op obligaties belast op grond van de regels voor financial arrangements (dat wil zeggen, bepaald en belast op aanwasbasis). Inkomsten uit verhuur van onroerende zaken worden in de inkomstenbelasting betrokken. Opbrengsten van de verhuur of lease van roerende zaken zijn eveneens belast. Alle kosten om een investeringsportefeuille aan te passen en te monitoren zijn aftrekbaar. Hier valt ook betaalde rente op leningen om aandelen te kopen onder. De aftrekbaarheid is niet gemaximeerd tot het gegenereerde inkomen. Kosten om beleggingen aan te kopen zijn niet aftrekbaar, omdat vermogenswinsten niet worden belast.

In Nieuw-Zeeland wordt een VIA verstrekt op verzoek van belastingplichtigen, die alleen inkomen uit arbeid, rente of dividend hebben. In deze VIA zijn alleen het loon en de loonheffing voorgevuld. De belastingplichtige dient deze gegevens te controleren en aan te vullen. Alleen inhoudingsplichtigen zijn verplicht informatie te verstrekken, elektronisch of op papier. Als gevolg hiervan krijgt de belastingdienst alleen informatie uit de voorheffingen binnen. Informatie verstrekt door de belastingplichtigen in de aangifte wordt gecontroleerd tijdens de behandeling van de aangifte. Buitenlandse financiële instellingen zijn verplicht om aangifte te doen van ingehouden bronheffing van ingezetenen en niet-ingezetenen. De informatie in deze aangifte wordt niet automatisch vergeleken met de informatie verstrekt door de betreffende belastingplichtige. Verder wordt informatie alleen verzameld en gecontroleerd bij de behandeling van de aangifte. In Nieuw-Zeeland wordt de belasting op vermogensinkomsten op diverse manieren ontweken, bijvoorbeeld door het omzetten van reguliere, belaste inkomsten in onbelaste vervreemdingswinsten en het ontwikkelen van investeringsproducten met lage belastingtarieven zoals bijvoorbeeld het presenteren van deposito's als aandelen in een beleggingsfonds.

Uit het bovenstaande blijkt dat er in het buitenland diverse vormen van een vermogenswinstbelasting worden gehanteerd. In Nieuw-Zeeland is er zelfs sprake van een vermogensaanwasbelasting voor bepaalde vermogensbestanddelen onder bepaalde voorwaarden. Hieruit blijkt dat een vermogensmutatiebelasting wel degelijk toegepast kan worden. Mijns inziens kan de Nederlandse wetgever het excuus dat een vermogensmutatiebelasting te complex zal zijn en vele uitvoeringsproblemen met zich brengt niet meer gebruiken.

5.7 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk zijn enkele andere alternatieven op de vermogensrendementsheffing en de vermogensbestanddelen in het kader van een vermogensmutatiebelasting behandeld. Heithuis is van mening dat de forfaitaire rendementsheffing van box 3 niet veel verandering behoeft. Het nadeel blijft wel dat een belastingplichtige meer belasting verschuldigd kan zijn dan dat er aan rendement wordt genoten waardoor er strijdigheid kan ontstaan met art. 1 EP EVRM. Ook bestaan er ontwijkmogelijkheden voor belastingplichtigen bij dit systeem. Het alternatief van Rijkers komt erop neer dat de vermogensrendementsheffing, in aangepaste vorm, zou blijven bestaan voor de kleinere vermogens en dat de grotere vermogens, groter dan een miljoen euro, zouden moeten vallen onder een vermogenswinstbelasting. Met name de rijkste groep belastingplichtigen heeft een groot deel van het vermogen in hun bezit. Volgens Rijkers zou met de implementatie van zijn voorstel een grote stap worden gezet richting een rechtvaardige inkomstenbelasting. Het voorstel van Rijkers vind ik een halve maatregel om box 3 aan te passen. Onder het voorstel van Rijkers zou de vermogensrendementsheffing moeten worden aangepast voor vermogens tot een miljoen, om strijdigheid met art. 1 EP EVRM te voorkomen, én er zou daarnaast nog een vermogenswinstbelasting worden ingevoerd voor de meest vermogende belastingplichtigen. Kavelaars heeft ook een alternatief voorstel gedaan voor het belasten van inkomsten uit vermogen waarbij een vermogensaanwas- en een vermogenswinstbelasting worden gecombineerd. Dit systeem tast mijns inziens de neutraliteit aan tussen vermogensbestanddelen. Een andere mogelijkheid volgens Kavelaars is de vermogensaanwasbelasting als een soort van voorheffing te zien op de vermogenswinstbelasting die wordt geheven bij daadwerkelijke vervreemding. Bij deze methode is er feitelijk sprake van een vermogenswinstbelasting waarbij de verkrijgingsprijs uit het (verre) verleden niet hoeft te worden bijgehouden. De gevolgen van een vermogensmutatiebelasting zijn mijns inziens niet ingrijpend voor de diverse vermogensbestanddelen in box 3. Voor bank- en spaartegoeden kan er feitelijk een vermogensmutatiebelasting worden geheven. Dit geldt ook voor aandelen, obligaties en derivaten. Het rendement dat wordt behaald is bekend bij de banken en zij kunnen dit doorspelen naar de Belastingdienst. Voor onroerende zaken ligt het iets gecompliceerder gezien het illiquide karakter ervan. Echter kan ook hier worden aangesloten bij een vermogensmutatiebelasting aangezien de

forfaitaire rendementsheffing, waarbij geen liquiditeiten vrijkomen, kennelijk ook geen problemen oplevert. Bij de overige vermogensbestanddelen kan er mijns inziens wel worden aangesloten bij een forfaitaire heffing die als voorheffing dient op de daadwerkelijke vermogenswinst die wordt behaald. Uit onderzoek blijkt dat diverse landen, binnen en buiten de EU, een vermogenswinstbelasting hanteren voor particulier vermogen. Nederland kan mijns inziens, gezien de mogelijkheden, ook bij die landen horen.

Hoofdstuk 6 Conclusie

In 2001 is de Wet IB 2001 ingevoerd. Bij het invoeren van een belasting op vermogensinkomsten ging het voor de wetgever om een weloverwogen synthese van rechtvaardigheid, doelmatigheid en budgettaire doelen. In januari 2017 is de vermogensrendementsheffing aangepast. De huidige vermogensrendementsheffing is dankzij de systematiek een efficiënte belasting. De kenmerken die de vermogensrendementsheffing een efficiënte heffing maken zorgen er ook voor dat de vermogensrendementsheffing een effectieve heffing is gezien de overheidsinkomsten die box 3 creëert. Een forfaitaire heffing heeft een zekere grofheid en zo ook de vermogensrendementsheffing. De aangenomen forfaits gecombineerd met de ingebouwde ficties zorgen ervoor dat het verschil tussen het forfaitaire en het werkelijke rendement nog groter wordt. Hierdoor komt het voor dat de

vermogensrendementsheffing, behoudens de inkomsten uit vermogen, ook het vermogen zelf belast wat de effectiviteit ervan vermindert.

De heffing in box 3 is hierdoor niet rechtvaardig te noemen. Europeesrechtelijk bezien komt de vraag op of de huidige vermogensrendementsheffing niet in strijd is met art. 1 EP EVRM. Fiscale regelgeving is pas geoorloofd als deze voldoet aan art. 1 EP EVRM. Ik ben van mening dat de Hoge Raad ten aanzien van de vermogensrendementsheffing kan beslissen dat de regeling in strijd is met art. 1 EP EVRM. Het rendement wordt forfaitair vastgesteld, de vermogensmix wordt ook forfaitair vastgesteld en de bepaling van het rendement van de vermogensbestanddelen in de vermogensmix heeft geen stevige basis. Het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement kunnen hierdoor ver uit elkaar lopen. In het arrest van de Hoge Raad van 10 juni 2016, BNB 2016/177 werd geoordeeld dat box 3 alleen in strijd zou komen met art. 1 EP EVRM indien komt vast te staan dat het destijds door de wetgever voor een lange reeks van jaren veronderstelde rendement van vier procent niet meer haalbaar is en belastingplichtigen zouden worden geconfronteerd met een buitensporig zware last. Met name voor belastingplichtigen met een groot spaarvermogen is er sprake van een zeer laag rendement op hun tegoeden. Mijns inziens bestaat er door de vele ficties in de huidige box 3 een rendementoverschatting waardoor de box 3-heffing ook voor de overige vermogensbestanddelen mogelijk leidt tot een individuele en buitensporige last. In de arresten van 3 april 2015, V-N 2015/19.13 en 23 september 2016, V-N 2016/51.14 werd geoordeeld dat sprake was van een 'stapeling van ficties' waardoor de ficties van box 3 buiten werking moesten blijven. Bovendien kan de ene belegger een hoog rendement behalen op aandelen terwijl een andere belegger een negatief rendement behaalt. Hierdoor ontstaat mogelijk een groot verschil tussen het forfait en de werkelijkheid wat leidt tot resultaten die onredelijk en willekeurig zijn wat mijns inziens leidt tot strijdigheid met art. 1 EP EVRM.

De huidige box 3 wordt om bovengenoemde redenen als onrechtvaardig gezien omdat niet de werkelijke inkomsten uit vermogen worden belast maar een forfaitair vastgesteld inkomen. Dit gevoel van onrechtvaardigheid wordt des te groter gezien het verschil tussen het werkelijke rendement en het forfaitaire rendement. De politiek heeft inmiddels ingegrepen door te eisen dat de forfaitaire heffing wordt vervangen door een heffing over reële vermogensinkomsten. De staatssecretaris heeft uitvoering gegeven aan deze motie met een voortgangsrapportage die bij het Belastingplan 2017 is verschenen waarin de mogelijkheid wordt besproken om heffing over vermogensinkomsten beter te laten aansluiten bij het werkelijke rendement. In dit rapport zijn enkele alternatieven uitgewerkt waarvan de belangrijkste de vermogenswinstbelasting en de vermogensaanwasbelasting zijn.

Een vermogenswinstbelasting belast de reguliere inkomsten uit en de gerealiseerde waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen. Aangezien realisatie tot belastingheffing leidt kan de realisatie van vermogensbestanddelen worden uitgesteld. Ook kunnen reguliere inkomsten omgezet worden in vervreemdingswinsten wat tot uitstel zou kunnen leiden over de reguliere inkomsten. Een vermogenswinstbelasting is naar mag worden aangenomen in overeenstemming met art. 1 EP EVRM vanwege de heffing over werkelijk behaalde rendementen waardoor geen eigendom kan worden ontnomen. Een vermogenswinstbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Voor het rendement wordt aangesloten bij de daadwerkelijke kosten en lasten wat de uitvoering van een vermogenswinstbelasting zou bemoeilijken ten opzichte van de huidige vermogensrendementsheffing. Een belangrijk nadeel van de mogelijkheid tot het uitstellen van belastingheffing in een vermogenswinstbelasting is dat het een prikkel geeft om winsten niet te realiseren. Het lock-in effect is het gevolg van de latente belastingclaim op nog niet gerealiseerde winsten en vormt een drempel om het kapitaal te heralloceren naar een meer rendabele bestemming. De vermogenswinstbelasting zou budgettair bezien, uitgaande van de veronderstelde rendementen ook in werkelijkheid behaald worden, voor dezelfde inkomsten zorgen voor de overheid als de huidige vermogensrendementsheffing. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat in de huidige box 3 sprake is van een rendementoverschatting waardoor een vermogenswinstbelasting mijns inziens zou leiden tot minder opbrengsten voor de overheid.

Een vermogenswinstbelasting is een heffing die veel beter aansluit bij de draagkracht van belastingplichtigen en daarmee is een vermogenswinstbelasting een rechtvaardigere heffing. Er zijn geen ingebouwde ficties en forfaits meer wat de rechtvaardigheid ten goede komt. Bij een vermogenswinstbelasting worden de reële inkomsten belast net als in box 1 en box 2. Omdat de belastingheffing aansluit bij de liquiditeiten die vrij komen kan de verschuldigde belasting ook daadwerkelijk worden voldaan. Bij fictieve vervreemdingen komen echter geen liquiditeiten vrij. Voor deze situaties moet een betalingsregeling in het leven geroepen worden. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer denivellerend zal zijn onder een vermogenswinstbelasting. Doordat de mogelijkheid van verliesverrekening wordt opengesteld aan belastingplichtigen, rekening houdend met eventuele beperkingen op het gebied van de termijnen voor verliesverrekening, sluit de heffing beter aan bij de draagkracht van belastingplichtigen. Verder worden alle vorderingen en schulden, behalve consumptieve, meegenomen bij het bepalen van de draagkracht van de belastingplichtige. Internationaal en Europeesrechtelijk bezien is de belangrijkste conclusie dat een emigratieheffing ten aanzien van de latente waardeaan groei belast kan worden middels een conserverende aanslag in EU-verhoudingen. Bij verhoudingen met een lidstaat buiten de EU kan de belasting ingevorderd worden.

Een vermogensaanwasbelasting belast net als een vermogenswinstbelasting de voordelen uit vermogen. Het grote verschil is dat bij een vermogensaanwasbelasting wordt aangesloten bij de waardeinstijgingen van vermogensbestanddelen ongeacht of ze gerealiseerd zijn of niet. De reguliere inkomsten worden hetzelfde belast als onder een vermogenswinstbelasting en de waardeinstijgingen worden belast in het jaar waarin zij zich voordoen. Bij de vermogensaanwasbelasting is uitstel van belasting niet mogelijk door reguliere inkomsten om te zetten in waardeinstijgingen. Het heffen over niet-gerealiseerde waardeinstijgingen kan wel een liquiditeitsnadeel betekenen voor belastingplichtigen. Ook een vermogensaanwasbelasting zou dankzij de systematiek minder efficiënt zijn dan de huidige vermogensrendementsheffing. Uitvoeringstechnisch vergt het meer van de Belastingdienst dan het systeem in de huidige box 3. De vermogensaanwasbelasting heeft als voordeel dat de reguliere inkomsten, de gerealiseerde waardeinstijgingen en de niet-gerealiseerde waardeinstijgingen belast worden waardoor mijns inziens beter wordt aangesloten bij de toename van de draagkracht van de belastingplichtige. Tevens zorgt de vermogensaanwasbelasting naar mijn mening voor meer neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen. Belastingplichtigen hoeven de verkrijgingsprijs van vermogensbestanddelen niet meer langdurig te registreren. Voor het liquiditeitsprobleem kan een betalingsregeling in het leven worden geroepen. Op het gebied van effectiviteit doet een vermogensaanwasbelasting niet onder ten opzichte van box 3. Het proportionele tarief kan mijns inziens blijven bestaan aangezien het effect daarvan niet meer degressief zal zijn onder een vermogensaanwasbelasting wat een meer progressievere heffing betekent in vergelijking met de huidige vermogensrendementsheffing. De internationaal en Europeesrechtelijke aspecten bij een vermogensaanwasbelasting komen overeen met een vermogenswinstbelasting. Voor het belasten van een (ongerealiseerde) vermogensaanwas gelden dezelfde regels als voor het belasten van een (gerealiseerde) vermogenswinst en de heffingsbevoegdheid dient dus ook op dezelfde manier te worden toegewezen als de gerealiseerde vermogenswinst.

Er zijn nog enkele andere alternatieven op de vermogensrendementsheffing. Heithuis is van mening dat de forfaitaire rendementsheffing van box 3 niet veel verandering behoeft. De visie van Heithuis op de toekomst van box 3 kan als volgt worden samengevat: invoering van een individuele vermogensmix; werken met twee peildata (1 januari en 1 juli) en uitgaan van actuele gemiddelde rendementen, gebaseerd op het jaar ervoor. Het nadeel blijft wel dat een belastingplichtige meer belasting verschuldigd kan zijn dan dat er aan rendement wordt genoten waardoor er strijdigheid kan ontstaan met art. 1 EP EVRM. Ook bestaan er ontwijkmogelijkheden voor belastingplichtigen bij dit systeem. Het alternatief van Rijkers komt erop neer dat de vermogensrendementsheffing, in aangepaste vorm, zou blijven bestaan voor de kleinere vermogens en dat de grotere vermogens, groter dan een miljoen

euro, zouden moeten vallen onder een vermogenswinstbelasting. Met name de rijkste groep belastingplichtigen heeft een groot deel van het vermogen in hun bezit. Volgens Rijkers zou met de implementatie van zijn voorstel een grote stap worden gezet richting een rechtvaardige inkomstenbelasting. Het voorstel van Rijkers vind ik een halve maatregel om box 3 aan te passen. Onder het voorstel van Rijkers zou de vermogensrendementsheffing moeten worden aangepast voor vermogens tot een miljoen, om strijdigheid met art. 1 EP EVRM te voorkomen, én er zou daarnaast nog een vermogenswinstbelasting worden ingevoerd voor de meest vermogende belastingplichtigen.

Kavelaars heeft ook een alternatief voorstel gedaan voor het belasten van inkomsten uit vermogen waarbij een vermogensaanwas- en een vermogenswinstbelasting worden gecombineerd. Dit systeem tast mijns inziens de neutraliteit aan tussen vermogensbestanddelen. Een andere mogelijkheid volgens Kavelaars is de vermogensaanwasbelasting als een soort van voorheffing te zien op de vermogenswinstbelasting die wordt geheven bij daadwerkelijke vervreemding. Bij deze methode is er feitelijk sprake van een vermogenswinstbelasting waarbij de verkrijgingsprijs uit het (verre) verleden niet hoeft te worden bijgehouden. De gevolgen van een vermogensmutatiebelasting zijn mijns inziens niet ingrijpend voor de diverse vermogensbestanddelen in box 3. Voor bank- en spaartegoeden kan er feitelijk een vermogensmutatiebelasting worden geheven. Dit geldt ook voor aandelen, obligaties en derivaten. Het rendement dat wordt behaald is bekend bij de banken en zij kunnen dit doorspelen naar de Belastingdienst. Voor onroerende zaken ligt het iets gecompliceerder gezien het illiquide karakter ervan. Echter kan ook hier worden aangesloten bij een vermogensmutatiebelasting aangezien de forfaitaire rendementsheffing, waarbij geen liquiditeiten vrijkomen, kennelijk ook geen problemen oplevert. Bij de overige vermogensbestanddelen kan er mijns inziens wel worden aangesloten bij een forfaitaire heffing die als voorheffing dient op de daadwerkelijke vermogenswinst die wordt behaald. Uit onderzoek blijkt dat diverse landen, binnen en buiten de EU, een vermogenswinstbelasting hanteren voor particulier vermogen. Nederland kan mijns inziens, gezien de mogelijkheden, ook bij die landen horen.

Hieronder heb ik een tabel opgenomen om het huidige systeem en alle alternatieven daarop te evalueren. Hierbij zijn alle systemen om vermogensinkomsten te belasten getoetst aan de toetsingscriteria van strijdigheid met art. 1 EP EVRM, efficiëntie en effectiviteit en rechtvaardigheid. De vermogensaanwasbelasting wordt als beoordeeld als het beste alternatief. Mijns inziens dient de vermogensrendementsheffing dan ook te worden vervangen door een vermogensaanwasbelasting. De vermogensaanwasbelasting is, net als een vermogenswinstbelasting, een alternatief voor box 3 die voor de belastingheffing aansluit bij het werkelijke rendement dat wordt behaald door de belastingplichtige. Hierbij sluit de vermogensaanwasbelasting naar mijn mening beter aan bij de

draagkracht van een belastingplichtige indien wordt uitgegaan van het SHS-inkomensbegrip. Ontwijking door reguliere inkomsten om te zetten in vervreemdingswinsten is ook niet mogelijk bij een vermogensaanwasbelasting. Dit maakt de vermogensaanwasbelasting mijns inziens ook het alternatief dat het beste bestand is tegen ontwijkingsmogelijkheden.

	Strijd met art. 1 EP EVRM	Efficiëntie en effectiviteit	Rechtvaardigheid
Box 3	- - -	+++	+
Vermogensaanwasbelasting	+++	++	+++
Vermogenswinstbelasting	+++	+	++
Variant Heithuis	- - -	+	+ -
Variant Rijkers	+	+	+
Combinatieheffing	++	++	++
Vermogensaanwas als voorheffing op vermogenswinstbelasting	++	+	++
Forfaitaire heffing als voorheffing op vermogenswinstbelasting	-	++	+ -

Literatuurlijst

HR 20 juni 1962, nr. 14 843, BNB 1962/273.

HR 5 februari 1969, nr. 16 047, BNB 1969/63

HR 1 december 2006, nr. 42 211, BNB 2007/68.

HR 28 oktober 2011, nr. 10/03727, BNB 2011/297.

HR 3 april 2015, nr. 13/04247, V-N 2015/19.13.

HR 4 maart 2016, nr. 12/02502, nr. 12/03235, nr. 12/04717, BNB 2016/88-90, NTFR 2016/932-934.

HR 10 juni 2016, nr. 14/05020, BNB 2016/177.

HR 23 september 2016, nr. 15/05738, V-N 2016/51.14.

HR 29 september 2017, nr. 16/01584, FutD 2017/2396.

HvJ EU 15 december 1995, nr. C-415/93, Jur. 1995, 4921 (Bosman).

HvJ EU 21 november 2002, nr. C-436/00 (X en Y).
HvJ EU, 11 maart 2004, nr. C-9/02 (De Lasteyrie du Saillant).
HvJ EU 7 september 2006, nr. C-470/04 (zaak N).
HvJ EU 14 december 2006, nr. C-170/05 (Denkavit France SARL).
HvJ EU 8 november 2007, nr. C-379/05 (Amurta SGPS).

Kamerstukken 5380, 1958-1959, nr. 3.
Kamerstukken 1962-1963, 5380, nr. 19.
Kamerstukken 1979-1980, 15 905, nr. 3.
Kamerstukken 1979-1980, 15 905, nr. 6.
Kamerstukken 1979-1980, 15 905, nr. 9.
Kamerstukken II 1997/98, 25 810, nr. 1.
Kamerstukken II 1997/98, 25 810, nr. 2.
Kamerstukken II 1998/1999, 26 727, nr.3.
Kamerstukken II 1999/2000, 26 727, nr. 7, blz. 263.
Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 1.
Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 2.
Kamerstukken II 2015-2016, 34 302, nr. 3.
Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 97.
Kamerstukken II, 2016-2017, 34 552, nr. 3.
Kamerstuk: Kamerbrief 20-09-2016, Kamerbrief over box 3.

OECD, Tax Policy Studies Fundamental Reform of Personal Income Tax. OECD Publishing 2006: Parijs.

Staatssecretaris van Financiën, Voortgangsrapportage box 3, 20-09-2016.

Staatssecretaris van Financiën, Internationaal onderzoek box 3, Kamerstuk 20-09-2016.

Staatssecretaris van Financiën, Bijlage Keuzedocument box 3, Kamerstuk 09-06-2017.

Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap no. 208. Deventer: Kluwer 1998.

Geschriften van de vereniging voor Belastingwetenschap, Ficties en forfaits in het belastingrecht, Deventer: Kluwer 2014.

Alstott, A.L., *'Equal opportunity and inheritance taxation'*, Harvard Law Review (121), 2007-2008.

Auerbach, A.J., *Capital Gains Taxation in the United States: Realizations, Revenue and Rhetoric*, Brookings papers on economic activity, 1988, nr. 2.

- Auerbach, A.J.**, *On the design and reform of capital-gains taxation*, The American Economic Review, vol. 82, nr. 2, mei 1992.
- Bavinck, C.B.**, *'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting'*, WFR 2017/33.
- Beer, P.T. de**, *'De belaste dood: belastingheffing op erfenissen'*. in: Belasting met Beleid, Den Haag: Sdu 2007.
- Bernheim, D., Lemke, R.J. en Scholz, J.K.**, *Do estate and gift taxes affect the timing of private transfers*, NBER Working paper series, Working paper 8333, NBER, Cambridge, Mass.
- Blokland, T.**, *Winst uit aanmerkelijk belang*, Fiscale monografie nr. 19, Deventer: Kluwer 1993.
- Bogart, W.T. en Gentry, W.M.**, *Capital gains taxes and realizations: evidence from interstate comparisons*, NBER Working paper series, Working paper 4254, NBER, Cambridge, januari 1993.
- Cnossen, S.**, *Analyse van een belastingherziening*, WFR 1999/1583.
- Cnossen, S.**, *Hervorming van de inkomstenbelasting – internationaal perspectief*, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 182, Kluwer, Deventer, 1990.
- Cnossen, S. en Bovenberg, L.**, *'Fundamental Tax Reform in The Netherlands*, International Tax and Public Finance, 2001,
- David, M.**, *Alternative approaches to capital gains taxation*, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1968.
- Dijck, J.E.A.M. van**, *Vermogenswinstbelasting (Openbaar afscheidscollege gegeven op 16 december 1988 aan de Katholieke Universiteit Brabant)*, WFR 1988/1661.
- Dool, R.P. van den**, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijk personen*, Deventer: Kluwer 2009.
- Dusarduijn, S.M.H.**, *'De vermogensrendementsheffing'*, FED Fiscale Brochure, Kluwer: Deventer, 2010.
- Dusarduijn, S.M.H. en Gribnau, J.L.M.**, *'Vermogensrendementsheffing'*, in A.C. Rijkers en H. Vording, 'Vijf jaar Wet IB 2001', Kluwer, Deventer 2006.
- Dusarduijn, S.M.H.**, *De fiscale geschiedenis van Nederland in vogelvlucht*, in A. C. Rijkers (Ed.), Inleiding belastingheffing ondernemingen en particulieren (pp. 7-19), Den Haag: Sdu fiscale & financiële uitgevers 2012.
- Essers, P.H.J.**, *"Belast verleden"*, Deventer: Kluwer 2012.
- Feldstein, M. en Slemrod, J.**, *The lock-in effect of the capital gains tax: some Time-Series Evidence*, Working paper 257, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1978.
- Feldstein, M. en Slemrod, J.**, *The lock-in effect of the capital gains tax: some time-series evidence*, Tax Notes, 7 augustus 1978.
- Feldstein, M., Slemrod, J. en Yitzhaki, S.**, *The Effects of taxation on the Selling of Corporate Stock and the Realization of Capital Gains*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 94, nr. 4, juni 1980.

Gale, W.G. en Slemrod, J.B., *Death Watch for the Estate Tax*, Journal of Economic Perspective, 2001, Vol. 15, nummer 1.

Haig, R.M., *The Concept of Income – Economic and Legal Aspects*, in Robert Murray Haig (red), *The Federal Income Tax*, Columbia University Press, 1921.

Hatta, T., *The Nakasone-Takeshita Tax Reform: A Critical Evaluation*, *The American Economic Review*, vol. 82, nr. 2, mei 1992.

Heithuis, E.J.W., *Het nieuwe aandelenregime gewikt en gewogen*, Fiscale Monografie nr. 89, Deventer: Kluwer 1999.

Heithuis, E.J.W., et al., *Inkomstenbelasting inclusief hoofdzaken loonbelasting en premieheffing*, dertiende druk, Deventer: Kluwer 2017.

Hofstra, H.J., *Het vraagstuk van de vermogenswinstbelasting*, Amsterdam 1967 (Belastingconsulentendagen nr. 12).

Holmes, K., *The Concept of Income: A Multidisciplinary Analysis*, Academic Council, Doctoral Series 1, Amsterdam: IBFD Publications 2001.

Holt, C.C. en Shelton, J.P., *The lock-in effect of the capital gains tax*, Social System Research Institute, reprint nr. 42, Wisconsin 1963.

Jacobs, B., *De prijs van gelijkheid*, Amsterdam: Prometheus 2015.

Jacobs, B., 'rendementsheffing' is een rampheffing, *Volkskrant* 28 januari 2000.

Kavelaars, P., "Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing", WFR 7150/858.

Kavelaars, P., *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan-)winst?*, Deventer: Kluwer 1997.

Kavelaars, P., *Zicht op een duale inkomstenbelasting?*, in de Rijkersbundel, Universiteit van Tilburg, 2013.

Kavelaars, P., *Belastingplan 2017 en de inkomstensfeer*, WFR 2016/192.

Kooiman, T. en Lejour, A., *Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006-2013*, CPB Achtergronddocument, 19 januari 2016.

Meade, J.A., *The structure and reform of direct taxation*, report of a committee chaired by professor J.E. Meade, The Institute for Fiscal Studies, George Allen & Unwin, Londen, 1978.

Meade, J.A., *The impact of different capital gains tax regimes on the lock-in effect and new risky investment decisions*, *The accounting review*, vol. 65, nr. 2, april 1990.

Niessen, R.E.C.M., 'Inkomsten uit vermogen onder de Wet inkomstenbelasting 2001', WFR 2000/6412.

Piketty, T., "Capital in the Twenty-First Century", Harvard University Press, 2014.

Reus, M.M. de, *Verslag van de algemene ledenvergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap over het thema "De toekomst van box 3"*, gehouden op 25 januari 2018 te Den Haag, WFR 2018/47.

Rijkers, A.C. en Vijfeijken, I.J.F.A. van, *Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting*, Opinie studiecommissie belastingstelsel, 2010.

Romyn, M., 'Hoe Wiebes een "Budgetneutrale" box-3 bij elkaar fantaseert', WFR 2015/1528.

Schanz, G., *Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze*, Finanzarchiv; 13 jaargang, 1896.

Seltzer, H.L., *Capital gains and the income tax*, The American economic review, vol. 40, nr. 2, mei 1950.

Simons, H.C., *Personal Income Taxation, the definition of income as a problem of fiscal policy*, vijfde druk, The University of Chicago Press, Chicago, 1938.

Slemrod, J. en Shobe, W., *The tax elasticity of capital gains realizations: evidence from a panel of taxpayers*, Working paper 3237, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1990.

Snijders-Borst, H., *Het draagkrachtbeginsel in de loon- en inkomstenbelasting*, Economische Statistische Berichten, 24 augustus 1983.

Spaanstra, J., *Fiscaal-juridische aspecten van een vermogenswinstbelasting*, Weekblad 1974/1158.

Stevens, L.G.M., *Bedrijfsoverdracht moet anders*, in: dr. D.A. Albrechtse, prof. dr. E.J.W. Heithuis en prof. dr. J.J.M. Jansen (red), *In de Fiscale Vuurlinie*, Kluwer, Deventer, 2003.

Vickrey, W., *Averaging of income for income-tax purposes*, The journal of political economy, vol. 47, nr. 3, juni 1939.

Vording, H., 'Fiscale beleidsnotities 2017', WFR 2016/191.

Annotatie E.J.W. Heithuis bij HR 10 juni 2016, BNB 2016/177.

Annotatie van G.T.K. Meussen bij HR 10 juni 2016, FED 2016/93.

Benjamin Franklin in een brief aan Jean-Baptiste Leroy in 1789.

Conclusie A-G 31 mei 2017, nr. 16/01584, FutD 2017/2396.

Conclusie van A-G Kokott HvJ EG 30 maart 2006, nr. C-470/04 (N-zaak).

Ministerie van Financiën, Studiecommissie belastingstelsel, 'Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel', Den Haag, april 2010.

Nota 'Belastingen in de 21^e eeuw: een verkenning'.